

GEOPOLITICĂ REGIONALĂ – DOBROGEA DE SUD ÎN CONTEXTUL ANULUI 1913. MĂRTURII DE EPOCĂ

Dr. Stoica LASCU*

Regional geopolitics – South Dobrudja in 1913. Vintage testimonies

Abstract: The outcome of the two Balkan wars (1912-1913; 1913) involved new ratio of forces that was established among the states in the region while Romania might be said to have assumed the position to reunify Dobrudja and to reintegrate its Southern part which it had conceded to Bulgaria in 1878, with the rest of the territory between the Danube and the Black Sea under its administration. In 1913, Romanians were well-acquainted with the history, the traditions, the geostrategy as well as the national and cultural importance of having the land of New Dobrudja (or the Quadrilater, as Southern Dobrudja was known) restored to its original condition.

Keywords: Dobrudja, Quadrilater, geopolitics, travel notes, press.

Abordarea științifică a trecutului poporului și Statului Român, într-o percepție contemporană lipsită de prejudecăți ideologice și inhibiții național-teritoriale, reclamă, fără îndoială, apelul la metode de investigare și mijloace de exprimare apte de a o susține documentar și ideatic. Un asemenea demers este cu atât mai necesar atunci când i se subsumează o cercetare asupra trecutului unei părți a pământului românesc vitregit de Istorie, astăzi nemaifăcând parte din trupul unitar al Țării; mai mult, vreme de o jumătate de veac, începând din 1940, existența sa a fost aproape complet¹ ignorată de cercetarea istoriografică românească², răstimp în care, însă, specialiștii bulgari au depus o laborioasă³

---

* Conf. Univ. Dr. Facultatea de Istorie și Științe Politice, Constanța.

¹ Excepțiile sunt palide până în anii '80 ai secolului trecut – tangențial la A. Iordache, *Viața politică în România. 1910-1914*, Editura Științifică, București, 1973, p. 209; despre avatarurile acestei, la origine, *Teze de Doctorat*, vezi ediția „necenzurată”, publicată sub titlul *Criza politică din România și războaiele balcanice*, Paideia, București, 1998, respectiv *Nota editorului* (Radu-Dan Vlad), p. 4; de asemenea, p. 247; A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *Istoria românilor dintre Dunăre și Mare. Dobrogea*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, pp. 305, 307 –, când încep să se facă referiri istoriografice mai de substanță: M. Mușat, I. Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 340; D. Tuțu, *România și războaiele balcanice*, în „Acta Musei Napocensis”, XXI, 1984, pp. 277-291; M. Mușat, I. Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II. Partea a II-a, *noiembrie 1933-septembrie 1940*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, pp. 1.208-1.209, 1.289-1.290.

² Pentru o trecere în revistă a istoriei acesteia, așa cum se regăsește în paginile „Analelor Dobrogei” (1920-1938), vezi Ст. Ласку, *Южна Добруджа на на страниците на*

activitate de cercetare, cunoaștere și redare a istoriei *Iujnei Dobrudja*, respectiv a *Dobrogei de Sud* (sau *Cadrilaterul*).

Este vorba de județele Durostor și Caliacra, ce au întregit, în perioada 1913-1940, arealul sudic al Dobrogei, integrat Statului Român potrivit hotărârii stipulate în *Tratatul de Pace de la București*, „la anul veselului triumf din 1913”⁴ (28 iulie/10 august), care a pus capăt celui de-al Doilea Război Balcanic, pace care, „prezidată de România, a rămas în picioare și, astfel, pentru întâia oară în istoria Europei răsăritene, micile popoare și-au regulat singure soarta”⁵; potrivit art. II, noua graniță româno-bulgară „va porni de la Dunăre, din sud de Turtucaia, ca să ajungă în Marea Neagră, la miazăzi de Ecrene. E hotărât de înțeles ca Bulgaria să dărâma, cel mai târziu într-un timp de doi ani, lucrările fortificațiilor existente și nu va construi altele la Rusciuc, la Șumla, în părțile intermediare și într-o zonă de 20 km împrejurul Balcicului”⁶. Cele două județe, acoperind arealul Dobrogei de Sud (jud. Durostor, cu reședința la Silistra, avea 3.226 km², iar jud. Caliacra, cu reședința la Bazargic – azi, Dobrici –, avea 4.500 km²), vor fi smulse din cadrul național unitar al Regatului României și cedate Regatului Bulgariei, potrivit prevederilor *Tratatului româno-bulgar de la Craiova* (7 septembrie 1940), stipulându-se, totodată, și „schimbul obligatoriu dintre supușii români de origine etnică bulgară din județele Tulcea și Constanța și supușii români de origine etnică română din județele Durostor și Caliacra”⁷. Se pune, astfel, căluș, evoluției istorice a sudului Dobrogei în cadrul geopolitic românesc; împrejurări internaționale vitrege au dislocat aceasta parte dintre Dunăre și Mare din viața națională, teritorial-administrativă și economică românească. Ciopârțirea Dobrogei era, însă, mai veche; ea fusese operată de către Marile Puteri Europene la Congresul de Pace de la Berlin, din 1878, când Rusia – pentru a pedepsi România care nu accepta, în mod oficial, recunoașterea raptului celor trei județe

---

*издаваното в Констанца списание „Анале Доброгеи”. Анотирано библиографско проучване. Превела от румънски проф. Антонина Куэманова, în „Добруджа”, /XI, nr. 11, 1994, pp. 268-318; un scurt excurs asupra istoriei ei și în scrisoarea, datată 7 noiembrie 1939, a lui N. Petrescu-Comnen către Gr. Gafencu (reprodusă, fragmentar, în Gh. Zbucnea, *Cadrilater 1940*, în „Studii și articole de istorie”, LXV, 2000, pp. 151-155).*

³ I.G. Boboc, *Aspecte privind prezența Dobrogei în preocupările istoriografiei bulgare*, în „România de la Mare”, III, nr. 3-4, 1994, pp. 57-59; St.L., *Cu amărăciune despre... Un net avantaj: bulgaristica circumstanțiată Dobrogei*, în *Ibidem*, pp. 60-64.

⁴ N. Iorga, *1913 și 1916*, în „Neamul românesc”, XI, nr. 85, 18 octombrie 1916, p. 1.

⁵ N. Dașcovici, *Un sfert de veac dela pacea balcanică din București*, în „Marea noastră”, VII, nr. 9, 1938, p. 331.

⁶ xxx *Le traité de paix de Bucarest du 28 Juillet (10 Août) 1913 précédé des protocoles de la Conférence* (Ministère des Affaires Étrangères), Imprimerie de l'état, Bucarest, 1913, pp. 68-69; vezi și D. Preda, *România și războaiele balcanice* (I-II), în „Magazin istoric”, XXVII, nr. 7 (316), 1993, pp. 13-18, respectiv nr. 8 (317), 1993, pp. 47-53.

⁷ xxx *Tratat între România și Bulgaria semnat la Craiova. 7 Septembrie 1940* (Ministerul Regal al Afacerilor Străine), Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Centrală, București, 1940, p. 4; vezi și C. Valentin, *Tratatul de la Craiova (7 septembrie 1940)*, în „România de la Mare”, III, nr. 3-4, 1994, pp. 55-56.

sud-basarabeane (Cahul, Bolgrad, Ismail) și pentru a oferi o fațadă maritimă protejatului său, noul Principat Autonom al Bulgariei – a impus atribuirea doar a părții de Nord a Dobrogei către România. „Dacă în urma războiului de la 1877 tratativele păcii s-ar fi desfășurat mai favorabil pentru noi, granița Dobrogei ar fi *căzut* mult mai departe decât cea actuală – scria Constantin Brătescu în 1938 – și ar fi avut calitatea unui *hotar natural*, trecând d. ex. peste cumpăna apelor ce domina văile cu margini povârnite ale Provadiei și Lomului Alb. Am fi avut astfel întreaga regiune naturală a Dobrogei prebalcanice, iar ca populație un număr infim de bulgari, căci ținutul era ocupat de o masă aproape compactă de turci, în mare parte dispuși spre emigrare. Am căpătat în schimb, o graniță cu intrânduri, o *graniță de șicană* (subl.n.), care, prin marea ei apropiere de linia văii Cara-Su, nu ne putea asigura podul de la Cernavoda și nici portul Constanța, create ceva mai târziu”⁸.

Lucrările românești de istorie, geografie, etnografie, demografie ori circumstanțiate spiritualității și culturii surprind specificitatea și complexitatea evoluției ansamblului Dobrogei în spațiul carpato-ponto-balcanic. „Dobrogea, cât este de mică, are în ea, și în aspectul ei geografic și în trecutul istoric, patru lumi deosebite: două lumi de apă, și, indiferent de munții cari sunt ici și colo, de o formație cu totul deosebită decât a munților vecini, la mijloc un drum. Totdeauna, cine a fost pe malul stâng a trecut și pe malul drept. Așa sunt apele; ele cheamă aceeași populație pe amândouă apele; nu sunt ape așa de grozave, încât să împiedice pe cineva a trece pe malul celălalt. Unul din cele mai înspăimântătoare râuri este Mississippi. Dar cine s-ar gândi să creadă că este o populație pe un mal, alta în față; sau Orenocul în America de Sud. *Dunărea își cere locuitorii ei pe amândouă malurile, ea adună oameni de același fel și-i așează pe țărmul ca și pe țărmul stâng.*

E așa de multă și, pe alocuri, de veche populația românească pe malul drept, încât, mergând într-o excursie, la capătul unui Congres de studii bizantine, în Macedonia, am găsit de-o parte ultimul sat românesc de felul nostru, întinzându-se până spre adâncime macedoneană, iar de partea cealaltă, cel dintâiu sat macedonean care, din ramura cealaltă se ridicase către Nord, ajungând să fie vecin cu satul dunărean. Nu ne-au ajutat împrejurările să putem reuni elementele acestea, evident pierdute, ale rasei noastre”⁹.

Aparținând, prin urmare, spațiului vast românesc, moștenitor al romanității nord și sud-dunărene, ce se întindea din Carpații Păduroși până în văile și munții Macedoniei, teritoriul dintre Dunărea Inferioară și Marea Neagră este, din punct de vedere geografic, parte a pământului carpatic românesc, el

⁸ C. Brătescu, *Dobrogea Regelui Carol I și colonizările dobrogene*, în „Analele Dobrogei”, XIX, vol. III, 1938, p. 97; vezi și L. Stoica, *Dobrogea de Sud în contextul istoriei poporului și Statului Român (1913-1940)*, în „România de la Mare”, III, nr. 3-4, 1994, p. 6 și urm.

⁹ N. Iorga, *Istoria Dobrogei*, în *Dobrogea Românească*. Lucrare îngrijită de Elsa și G. Dimitriu-Serea, Editura „Acțiunea Românească”, București, f.a. /1940/, p. 15.

fiind, împreună cu Transilvania, regiunea românească cea mai bine individualizată. Este încadrat din toate părțile de depresiuni – la vest și nord de Balta Dunării, respectiv Delta Dunării; la est – de Marea Neagră; la sud – de o largă depresiune, pe care o urmează în sens invers Lomul, un afluent al Dunării, și Provadia, care se varsă în Mare, depresiune care, spun geograful, desparte podișul Dobrogean de Podișul Prebalcanic propriu-zis. Analizând caracteristicile geografice ale regiunii, cunoscutul geograf concluzionează, în 1938: „Dobrogea nu-i nici numai pământ balcanic dar nici numai carpatic – așa precum, de pildă, Câmpia Română care-i la nordul Dunării nu este curat carpatică deoarece la temelia ei se găsește aripa nordică scufundată a podișului cretacic Prebalcanic –, ca o îmbinare de pământuri carpatice și balcanice iar, prin poziția ei geografică, o zonă terminală a României ca țară carpatică și o zonă de trecere între Europa continentală și cea meridională. În aceasta consta de altfel *originalitatea provinciei dintre Dunăre și Mare, în contopirea influențelor venite dintre Carpați, Mediterană și Câmpia Pontică* (subl.n.), și nu-i vorba aici numai de influențe politice sau culturale sau economice, ci de toată gama influențelor geografice de la relief la curentele de populație, de idei și de mărfuri”¹⁰. Marea varietate de „peisagii” a Dobrogei este relevată de toți geograful; pe lângă „peisagiul bălților și Deltei”, cel „daco-mediteranean al județului Tulcea”, cu piscuri golașe și păduri uscate, „mai spre miazăzi, prin județele Constanța și Caliacra, se întind, cât vezi cu ochii, din orizont în orizont, *peisagii nesfârșite de bărăgane*. Aci, în secolii trecuți, sub stăpânirea turcească, creșteau ierburi înalte cât călărețul și își purtau turmele ciobanii ardeleni până la valurile mării. Azi ondulează în frumoasa lună mai, până în zări, ca valurile apei, câmpiile de cereale ale hârniceii românești. Acesta este grânarul Dobrogei.

Spre granița Bulgariei – *continuă descrierea C. Brătescu* – urmează apoi *peisagiul de codru al Deliormanului* (pădure nebună), în continuarea Vlăsiei și Teleormanului din Câmpia Română. Ocupat până la 1877 de o masă compactă de turci, acest ținut, bogat în poiene, a servit și ca loc de pășunat pentru turmele păstorilor din Carpați, cari spre toamnă coborau la iernat până în „văile fără iarnă” ce se deschid spre Marea Neagră.

Între Capul Caliacra și localitatea Ecrene se întinde *Coasta de Argint* a Dobrogei, cu falezele sale albe în fața unei mări de un albastru uneori ideal. Este un peisagiu grec. Avem aci o coasta de argint, dar și una de smarald mai la vest și una de mărgean spre răsărit, unde țărâna roșie ca sângele colorează viu stâncile falezei”¹¹.

Prin specificul așezării sale, la Gurile Dunării și la Marea Neagră, dar și prin funcția de pivot între Carpați, șesul continental și Balcani, „Dobrogea este o

---

¹⁰ V. Mihăilescu, *Dobrogea ca parte a pământului carpatic românesc*, în xxx *Probleme de geografie românească*. Studii-Comunicări-Conferințe, Casa Școalelor, București, 1944, p. 70.

¹¹ C. Brătescu, *Ce este Dobrogea*, în *Dobrogea Românească...*, pp. 9-10 (articol reprodus din „Viața Deliormanului”, II, nr. 8-9, august-sept. 1940, p. 1).

răspântie geografică și anume o zonă de întâlnire a domeniului central european (prin intermediul Carpaților românești), continental și balcanic. Înrudirea cu Carpații se constată mai bine în nord (Tulcea); cu continentul în mijloc (Dobrogea propriu-zisă) și cu Balcanii în sud (Deliormanul). Influențele venite însă din cele trei domenii se întrepătrund în așa fel încât limitele dintre cele trei regiuni dobrogene au mai mult o valoare convențională. Trebuie să admitem astfel că peninsula aceasta dintre Dunăre și Mare este o unitate geografică destul de complexă, *însă o unitate care nu poate să fie fragmentată fără să sufere restul.*

De aici o concluzie geopolitică – scrie *Vintilă Mihăilescu în 1938* –, și anume una pe care de mai multe ori ne-a demonstrat-o trecutul: *pentru a-și putea îndeplini nestingherit menirea, Dobrogea trebuie stăpânită în întregime.* În întregime au stăpânit-o popoarele carpatice când au putut ajunge până la Mare; în întregime romanii; în întregime turcii; în întregime ar trebui să o stăpânească și orice putere continentală pentru a o folosi real¹². Detaliind „analiza obiectivă a funcțiilor Dobrogei”, cunoscutul geograf român sesizează implicațiile geopolitice ale stăpânirii Dobrogei, ale cărei funcțiuni sunt două, „esențiale și opuse: funcțiune de anexă necesară a țărilor carpatice și funcțiune de drum între stepa Pontic și Balcani (...); dacă din punct de vedere geografic cele două funcțiuni se armonizează dând complexul unitar numit Dobrogea, din punctul de vedere al consecințelor politice, ele se exclud în sensul că nu se poate – nici azi – stăpânire rusească sau balcanică asupra ținutului nostru maritim fără îngenuncherea organizației politice și economice din Carpați dar nici stăpânire carpatică solidă la țărmul Mării cu drum liber pentru Rusia sau pentru Bulgaria prin Dobrogea. Odată cu prezența statului românesc, conștient de menirea sa, la gurile Dunării, drumul Rusiei pe uscat către Balcani e tăiat; și tot astfel cel – fără sens în realizarea lui –, dinspre Balcani către Câmpia Pontică.

Care dintre aceste stăpâniri este – nu spun justa, pentru ca în materie politică justificarea e prea mult legată de forță – dar cea mai firească?

Răspunsul este unul singur și-l vom da fără ezitare: stăpânirea carpatică.

Să dovedim acest lucru.

1. *Pentru România, Dobrogea e o anexă necesară a regiunii carpatice.* Aceasta funcțiune este indicată de drumurile și de curențele de populație și mărfuri care pornesc din Carpați și ajung la țărmul Mării (...).

Se putea închipui o dezvoltare a României cu o Dobroge complet bulgărească și cu gurile Dunării stăpânite de Rusia, adică cu capetele celor trei drumuri carpatice zăvorâte? Răspunsul negativ este o chestie de bun simț și de bună credință.

2. Dobrogea e un drum între stepa Pontică și Balcani (...). *Concluzia:* Dobrogea este față de marile regiuni geografice din Nord și din Sud un drum de invazie și o cetate de pază, adică îndeplinește o funcțiune trecătoare și

¹² V. Mihăilescu, *op. cit.*, p. 86.

intermitentă și slujește unor scopuri imperialiste, care se soldează cu tăierea accesului spre mare a regiunilor carpatice și implicit, robirea lor, întâi economică și apoi politică. Cine poate spune că această funcțiune, care-i totuși o realitate, răspunde – în vremuri de normală dezvoltare a popoarelor – unei necesități de neînălțurat? și care om de buna credință nu va înțelege dimpotrivă că, pentru Balcani sau pentru Rusia, ținutul nostru de la Mare e doar un teritoriu excentric servind expansiunii suplimentare etnice sau politice? (căci pentru scurgerea produselor, Rusia are țărmul de nord iar Bulgaria pe cel de răsărit, de la Varna către sud). Ar putea totuși fi invocată, dar numai pentru vecinii de la Miază-zi, setea de pământ. Acest motiv a cărui îndreptățire istorică e cu totul iluzorie – pe lângă că nu are valoare absolută și exclusivă, ar putea fi luat în considerare numai în cazul când s-ar dovedi că – PRIN EXCEPȚIE – drumul nostru către mare nu are nevoie de spațiu protector locuit de aceleași elemente care trebuie să-l stăpânească și, la nevoie, să-l apere.

Pentru România însă, Dobrogea rămâne o necesitate de neînălțurat, o anexă funcțională a Carpaților, un cap de drum natural pe care se îndreaptă către Mare, produsele și prisosul populației pentru asigurarea stăpânirii acestui drum.

Iată sensul și justificarea stăpânirii românești în Dobrogea. Tocmai în interesul acestei stăpâniri, *care-i eficace numai dacă e perfect consolidată* (subl.n.), nu trebuie să se uite însă ca și cealaltă funcțiune – drumul de invazie – este o realitate din care decurge o amenințare permanentă”¹³.

Semnificația sintagmei „drum de invazii” este relevantă de către geograful Dobrogei, C. Brătescu, asiduu cercetător al *realităților etnodemografice dobrogene*, el acordând factorului geopolitic cuvenita însemnătate în corecta și adecvat-istoric înțelegere a acestor realități¹⁴: „Pentru cine cercetează populația Cadrilaterului, raporturile statistice ale naționalităților și așezările lor schimbătoare în cursul secolilor trecuți, rolul geopolitic de drum, pe care l-a avut ținutul până în vremea noastră, nu trebuie pierdut din vedere: *drum de invazii și drum de arme* – dacă voiește a-și explica marile prefaceri istorice și etnice realizate în acest teritoriu. De altfel, Cadrilaterul nu stă unic în acest destin al său lângă M. Neagră, ci formează doar un inel din lanțul de ținuturi care azi, asemenea unor mozaicuri etnografice, mărginesc spre nord și apus țările acestei Mări: stepele Ucrainei inclusiv Crimeea, Bugecul Basarabiei, Dobrogea, Bulgaria cam de la răsărit de Iantra, o bună parte din Rumelia și Tracia dinspre Constantinopole. Pe aici au trecut atâtea invazii de popoare! Sciți și sarmați în antichitate; goți, huni, avari,

---

¹³ *Ibidem*, pp. 91-92.

¹⁴ Despre personalitatea și activitatea „geografului Dobrogei”, vezi St. Lascu, C. Vitanos, *Dimensiuni naționale în activitatea publică și științifică a dobrogenilor Ion Bănescu și Constantin Brătescu*, în St. Lascu, C. Vitanos (coord.), *Valori ale civilizației românești în Dobrogea*. Volum dedicat Centenarului Școlii Normale „Constantin Brătescu” și aniversării a 115 ani de la reintegrarea Dobrogei la Statul Român (Colegiul Pedagogic „Constantin Brătescu”, Asociația Cultural-Istorică Dobrogeană „România de la Mare”), f.e., Constanța, 1993, pp. 121-148.

slavi, bulgari, pecenegi, cumani și tătari, în evul mediu dinspre N și NE; și turcii dinspre sud. Pe aici au trecut și atâtea armate, în special turcești și rusești, în epoca modernă, ale căror acțiuni dezastruoase culminează mai ales în timpul războaielor încheiate prin pacea de la Cuciuc Cainargi (1774), Adrianopole (1829) și Paris (1856). Era și firesc să fie așa. Imperiul roman de răsărit, cu Constantinopolea bizantină, aceasta «Regina a orașelor», așezată la îngusta poarta a Bosforului, pe unde se scurgeau atâtea bogății între nordul mai rece și sudul mai cald, a atras de timpuriu roiurile de popoare ce se mișcau în stepele ponto-caspice; iar mai târziu, *nevoia imensului imperiu rusesc de a ieși la o mare caldă și liberă, a îmbogățit și complicat istoria regiunilor sud-est europene cu o suma de evenimente* (subl.n.), provocate între altele, și de programul executării unui testament lăsat urmașilor săi de Petru cel Mare. Expansiunea firească, provocată de cauze naturale, antropogeografie și geopolitice, a populației și țărilor din Carpați către M. Neagră s-a văzut întreruptă și redusă în proporțiile sale după expansiunea geto-dacică în antichitate și după Mircea cel Bătrân în evul mediu. Abia târziu, în vremea noastră, renașterea poporului român într-un stat tânăr, viguros și activ și nevoia sa de a avea o ieșire la Mare, apoi crearea statelor naționale în jurul M. Negre și reducerea lor la proporții mai normale, a pus capăt și sfârșit acestui rol dezastruos de drum al expedițiilor armate, cu tot cortegiul lor de tulburări și nefericiri, care împiedicau o viață așezată și propășirea civilizației.

În tot trecutul, atât de sbuciumat, al Dobrogei și Deliormanului, singura laturea Mării, unde populația risipită se putea reface prin noi imigrări sosite pe apa, dar mai ales laturea dunăreană, unde Balta și malul stâng puteau oferi un adăpost în caz de primejdie, au reușit a menține, în asemenea vremuri vitrige, rămășițe dintr-o veche populație băștinașe. Interiorul, stepele golașe, se umpleau mai ales cu neamul care putea realiza aci o stăpânire politică și o pace mai îndelungată (subl.n.); dar uneori și el rămânea aproape cu totul lipsit de oameni, un «desertum» relativ pe care-l pomenesc documentele vremii.

Datorită acestor cauze – *concluzionează pertinent C. Brătescu* –, ținuturile de lângă M. Neagră au fost, în toate vremurile, ținuturi de emigrări și colonizări de neamuri, ceea ce le-a dat o înfățișare foarte pestriță, de adevărat mozaic etnografic (subl.n.). Pentru aceea, în multe cazuri, în aceleași sate, călătorii menționează alte populații decât cele aflate în ajunul unui război anterior. Ca un răsunset al vechilor stări de lucruri, aceste schimbări etnografice se continuă și astăzi și ele se vădesc mai ales în emigrarea benevolă a elementului musulman spre noua sa patrie, ca și în schimburile de populație ce s-au realizat în teritoriile din jurul Egeei și care, fatal, vor trebui să se realizeze și în părțile dunărene. Aceasta în interesul păcii și civilizației europene”¹⁵.

¹⁵ C. Brătescu, *Populația Cadrilaterului între anii 1878 și 1938*, în „Analele Dobrogei”, XIX, vol. II, 1938, pp. 189-190.

Nu vom stăruii, în paginile de față, asupra evoluției istorice și a componentelor etnodemografice sud-dobrogene¹⁶, așa cum au fost ele sintetizate, la un nivel științific superior de către C. Brătescu în fundamentalul studiu al acestuia, amintit mai sus (republicat în timpul din urmă¹⁷). Asupra cunoașterii acestui spațiu s-au aplecat, însă, în chiar 1913, oamenii de știință români sau publiciști.

Astfel, încă în primele zile ale lui ianuarie, profesorul Gh. Munteanu-Murgoci își informează compatrioții asupra ținutului „pe care țara noastră îl cere pentru rectificarea graniței”, intervievat arătând „dela început că *partea pe care avem datoria să ținem stăruitor să ne-o dea Bulgaria* (subl.n.), e regiunea de dealungul

---

¹⁶ O recentă – relativ – prezentare sintetică la C. Tudor, *Administrația românească în Cadrilater (1913-1940)*, Editura Agora, Călărași, 2005, pp. 17-49 (cap. I. *Cadrilaterul, până la încorporarea sa de către statul român*. Scurtă incursiune istorică). Autorul folosește des, între alte improprietăți, și termenul anistoric de „*anexare a Cadrilaterului*”...; însăși sintagma din titlul lucrării – la origine, *nota bene*, Teză de Doctorat –, *Administrația românească*, comportă discuțiuni și, oricum, din perspectiva istoriografiei și a istoriei naționale, este improprie și nefericit aleasă; după cum, în opinia mea, nici termenul de *Cadrilater* nu este – într-o lucrare românească cu caracter științific – cel adecvat, autorul preferându-l *Dobrogei de Sud* sau *sudului Dobrogei*. În evaluarea stadiului cercetărilor științifice circumstanțiate temei sale, autorul – constatând, pe bună dreptate, lipsa preocupărilor din partea istoricilor români – relevă (în *Introducere*, p. 11) și următoarele (deși fără consecințe în planul opțiunilor sale semantice – nu lipsite de importanță și semnificație, totuși, în cercetarea istorică): „Au încercat să suplinească acest neajuns câțiva tineri istorici de la Constanța, care au aniversat 80 de ani de la *anexarea* (subl.n.) Cadrilaterului, în anul 1913, organizând, pe (*sic!*) 28 iulie 1993 un simpozion științific intitulat *Dobrogea de Sud în contextul istoriei poporului și statului român*, cele mai multe dintre comunicările prezentate cu această ocazie fiind apoi reunite în volumul *Dobrogea de sud în contextul istoriei românești*”. În fapt, „volumul” cu pricina nu există ca atare – cum o arată, implicit, autorul, atunci când (la *nota 9*, p. 15) scrie: „Volumul a fost publicat în anul 1994, constituind nr. 3-4 al revistei «România de la Mare», revistă de istorie și civilizație românească, editată de Asociația cultural-istorică dobrogeană «România de la Mare»” („volumul” are 64 pp.; în cuprinsul lui „tinerii istorici” nu folosesc termenul de „anexare”); pentru respectiva terminologie – vezi și *supra 14, infra 168, 170*.

¹⁷ vezi *Geopolitica*, I, Editura „Glasul Bucovinei”, Iași, 1994, pp. 244-257 (Editori: Emil I. Emandi, Gh. Buzatu, Vasile S. Cucu). Potrivit unei statistici bulgare, în 1912, în ajunul Primului Război Bleanic, în Cadrilater se aflau: români – 6.602, bulgari – 121.925, turco-tătari – 136.224, țigani turciți – 11.024, germani – 595, greci – 1.171, armeni – 1.910, ruși, 2.111, evrei – 868, sârbi – 315, necunoscuți – 33; rezultă un total de 282.778 locuitori – Alex. P. Arbore, *Caracterul etnografic al Dobrogei sudice din epoca turcească până la 1913*, în „Analele Dobrogei”, XIX, vol. II, 1938, p. 118. Aceste date sunt reluate dintr-un articol publicat de S. Mehedinți în „Convorbiri literare”, în 1919, ele fiind citate și de către C. Brătescu, în studiul amintit (reprodus în *Geopolitica*, I, unde, însă, dintr-o greșeală de corectură, la p. 250, în tabelul cu pricina, bulgarii sunt inversați cu românii). În 1938, ca urmare a întăririi numerice a populației românești autohtone, situația statistică se prezenta astfel – români: 108.404 (29,14%); bulgari: 150.763 (40, 52%); turco-tătari: 96.869 (26, 04%); diverși: 16.022 (4,030%) – C. Brătescu, *op. cit.*, p. 199 în „Analele Dobrogei”, XIX, vol. II; respectiv p. 252 în *Geopolitica*, I, 1994.

Dunării, până mai sus de Turtucaia, iar dealungul Mării până la sud de Balcic”¹⁸. Tot el este cel care va publica, în vara aceluiași an, o cunoscută lucrare, designând teritoriul sudic al Dobrogei ca fiind *Țara Nouă*. „Din vrerea nestrămutată a lui Dumnezeu și prin puterea Armatei noastre, în anul 1913 ne-am mărit pământul țării înspre miază-zi, de partea Dobrogei, încă cu o nouă țărișoară. Unii au numit acest ținut *Cadrilater*, patruleter, căci mai de mult, pe timpul stăpânirii turcilor, Rusciucul, Șumla, Varna și Silistra erau patru cetăți renumite, în jurul cărora s’au dat lupte înverșunate. Silistra sau Drâstorul lui Mircea cel Bătrân, așezată pe Dunăre și locuită și de români, era așa de bine întărită că n’a putut fi luată nici odată de un inamic. Azi numai Șumla dela poalele munților Balcani este întărită și are și armată multă; Rusciucul de lângă noi și Varna la un golf de la Marea Neagră n’au fortificații, dar se pot întări atunci când ar izbucni un războiu; Silistra de acum e a noastră, și așa s’a spart cadrilaterul celebru.

Noi n’am luat de cât un colț al vechiului cadrilater, Silistra, și o bucata de pământ din sus de Turtucaia pe Dunăre și până la Mare cu vre-o 20 km la miazănoapte de Varna. E tot un cadrilater format de vechea granița a Dobrogei, Dunărea, Marea și o linie convențională; dar nu se poate compara cu vechiul cadrilater militaresc și *nu este nici măcar cadrilaterul geografic*, pe care a vrut să ni’l dea Țarul Alexandru II încă dela 1878 în schimbul județelor basarabene românești (Cahul, Bolgrad și Ismail) pe care voia cu orice chip sa le ia în stăpânire ca să ajungă și Rusia la Dunăre. Oamenii noștri politici n’au prețuit acest schimb și atunci Congresul puterilor dela Berlin ni-a dat ce a crezut de cuviință, o parte din Dobrogea cu Silistra. Mai târziu, la punerea pe teren a graniței ni s’a sustras Silistra; Dobrogea noastră (căci nu ni se dăduse toată Dobrogea) rămăsese deschisă dinspre Sud, iar stăpânirea pe Dunăre și siguranța Podului Fetesti-Cernavoda nu ne erau asigurate fără Silistra și fără împingerea graniței mai spre Sud. Acum am realizat-o.

Poziția geografică. Crâmpciul de țară nouă se întinde vre-o 50 km dela Dunăre (Silistra) și granița cea veche a Dobrogei spre Miazăzi, măsurat pe la mijloc. Pe Dunăre se sue dela Silistra până din sus de Turtucaia (la Turc Esmil) cu vre-o 15 km; iar la Mare hotarul se duce spre Miază-zi cu vreo 95 km dela Ilanlâc până la Sud de Ecrene, *latitudinea cea mai sudică* ce socotim noi pe pământul românesc fiind ^{43o15'} ca Nisa și Marsilia.

Între Turc Esmil și Ecrene granița merge aproape în linie dreaptă vre-o 160 km peste dealuri și peste văi, paralel cu creasta Deliormanului¹⁹.

¹⁸ M. Negru, *Ce ținut cerem noi dela bulgari. Cum se prezintă triumphiul pe care România îl cere Bulgariei.-Considerațiuni geologice și etnice.-Cât pământ arabil cuprinde această regiune.* Convorbire cu d. profesor dr. Munteanu-Murgoci, în „Universul”, XXXI, nr. 4, 6 ianuarie 1913, p. 3.

¹⁹ vezi și S. Mehedinți, *Noua graniță dela miază-zi*, în „Minerva”, V, nr. 1.637, 7 iulie 1913, p. 1; G. Murgoci, *Noul hotar al Dobrogei*, în Ibidem, V, nr. 1.633, 3 iulie 1913, p. 1.

Și această nouă graniță e tot o *graniță convențională*, ca cea veche a Dobrogei și cred că *nu este mai bună* din punct de vedere strategic – *spune, cu premoniție, cunoscutul savant român* – ca cea veche; numai că oamenii competenți cred că cu greu ne-ar putea ataca bulgarii pe aci, mai ales după ce vom întâri noi anumite locuri și am avea și o flotă de război pe Mare și pe Dunăre. Căci bucata asta de pământ cam de 780 mii hectare am rupt-o din trupul Bulgariei și niciodată bulgarii nu ne vor erta acest lucru, ei cari înainte se uitau cu jind asupra Dobrogei și chiar lucrau pe tăcute pentru încorporarea ei la Bulgaria. Lucrurile au devenit însă altfel.

După războiul aliaților cu turcii, când noi am stat într-o neutralitate ce a prins foarte bine bulgarilor, dar neprețuită de ei, și mai ales în spre ziua împărțirii Macedoniei, *unde aveam și noi pe frații aromâni*²⁰, *aproape sacrificați*²¹ (subl.n.), bulgarii nevoind a ne recunoaște dreptele cereri pentru asigurarea pentru viitor a unei vieți politice liniștite din parte lor, cereri ce se rezumau în cedarea Silistrei și stabilirea unei granițe dobrogene mai sigure, după ce am așteptat și am suferit toate grosolăniile oamenilor lor politici, a trebuit să ne desfășurăm *puterea noastră armată pentru a lua ce ni se cuvenea*. Dar pentru intrarea armatei noastre în Bulgaria, pentru stingherirea lor de a se răfui cu grecii și cu sârbii cu care intraseră în războiu, pentru împărțirea Macedoniei altfel de cum voiau ei, pentru că i-am silit și le-am impus pace, în fine pentru ruperea acestui crâmpel din țara lor și alipirea lângă a noastră, pentru toate acestea bulgarii ne vor purta *dușmănie de moarte*²².

---

²⁰ vezi xxx *Les Macédo-Roumains et M. Take Ionesco*, în „La Roumanie”, XVI, no. 4.217, 18 Juillet 1913, p. 1; C. Bacalbașa, *Să îngrijim pe aromâni*, în „Conservatorul”, XIII, nr. 162, 27 iulie 1913, p. 1; I. Valaori, *Cum ar trebui să se organizeze aromânii*, în „Aromânul”, I, nr. 3, 15 septembrie 1913, pp. 2-3; C. Papacostea, *Situația aromânilor după încheierea păcii*, în „Arhiva”, XXIV, nr. 7-8, septembrie-octombrie 1913, pp. 193-196; G. Murmu, *Evenimentele din Balcani și aromânii*, în „Lucașfăruș”, XII, nr. 21, 1 noiembrie 1913, pp. 649-653.

²¹ G. Murgoci este autorul, de asemenea, al articolelor *Masacrarea aromânilor*, în *Ibidem*, V, nr. 1.640, 10 iulie 1913, p. 1, respectiv 10 iulie 1913, p. 1, respectiv *Împărțirea Macedoniei. Peirea aromânilor*, în *Ibidem*, V, nr. 1.645, 15 iulie 1913, p. 1.

²² vezi I.G. Boboc, op. cit.; St.L., op. cit. Potrivit aprecierilor istoricilor bulgari, Dobrogea, în întregul său, este „unul dintre teritoriile fundamentale ale tânărului Stat bulgar” (secolul al VII-lea), ea rămânând, de-a lungul secolelor, „o regiune inferioară a Statului bulgar, o rezervă sigură și solidă care permite suveranilor bulgară să-și îndeplinească programul de politică externă” – xxx *Кратка история на Добруджа* /sub redacția lui V. Tonev și I. Zarcsev/, Книгоиздателство „Георги Бакалов”, Варна, 1986, p. 427. O altă sinteză istoriografică, datorată unuia dintre cei mai avizați cunoscători bulgari a trecutului Dobrogei, este și mai lămuritoare, cu atât mai mult cu cât ea se adresează lectorilor străini: „La région de Dobroudja (23.262 km²) occupe une place importante dans l’histoire treize fois séculaire de peuple bulgare. *C’est une partie des terres sur lesquelles s’est affermi et consolidé l’Etat bulgare* (subl.n.). La domination ottomane freina l’ensemble du développement de cette région, la transformant en objet de dévastations, d’islamisation et d’expulsions systématiques de la population bulgare. À la suite de processus objectifs datant du temps de la Renaissance bulgare et jusqu’à la Guerre russo-turque de libération (1877-1878), la population bulgare se présente comme l’élément ethnique, économique, politique et spirituel prédominant parmi les autres nationalités chrétiennes. Cette population a apporté une

E un Dumnezeu însă care răsplătește fiecăruia după felul inimei lui.

Țara cea nouă are cam 7.780 km.p. și aproape 280.000 loc., dar este locuită în mare majoritate de turci și alte neamuri; bulgarii dacă vor fi fiind 100.000. *Mai mulți români avem noi în Bulgaria*²³, în ținutul Vidinului și de-a lungul

contribution spéciale à la lutte commune du peuple bulgare pour sa libération nationale et sociale et pour le progrès sur le plan spirituel, ce qui fait que la Dobroudja prend corps comme un des principaux centres de la Renaissance bulgare.

La caractere incontestable bulgare de la Dobroudja est reconnu dans toute une série d'actes internationaux. Par le firman du sultan de 1870, dotant l'Eglise bulgare d'autonomie, cette région se trouve incluse dans le diocèse ecclésiastique bulgare. Par décision de la Conférence des ambassadeurs des Grandes puissances, tenue en 1870 a Constantinople, la Dobroudja figure dans les limites de la «Région autonome orientale bulgare avec pour capitale Târnovo».

Des raisons politiques ponctuelles des Grandes puissances ont réservé toutefois à cette région géographiquement et politiquement bulgare un sort douloureux (subl.n.) – elle est morcelée et transformée en monnaie d'échange. Par le traité de San Stefano, la Russie victorieuse acquiert de la Turquie la Dobroudja du Nord avec comme frontière méridionale la ligne Rasovo – jusqu'au Nord de la ville de Mangalja. Ce territoire est cédé à Roumanie pour que celle-ci restitue à la Russie la Bessarabie du Sud qu'elle avait reçue de la Roumanie en vertu du traité de Paris de 1856. L'article 46 du Traité de Berlin confirme cet état de choses et agrandit d'encore 2.000 km² la possession roumaine de la Dobroudja. La Roumanie acquiert ainsi une province de 15.536 km² plus importante et deux fois plus vaste, comparée avec la Bessarabie du Sud qu'elle avait cédée. Il n'en reste plus à la Bulgarie qu'à peine 8.726 km².

La perte par l'Etat bulgare de la plus vaste partie du Nord de la Dobroudja, de pair avec la Macédoine, la région d'Andrinople, la région de la Moravie et de la Roumélie orientale (lâssée comme province autonome turque) pose le point initial à la question de la Dobroudja, compliquant ainsi davantage encore le problème national bulgare. Lors de l'occupation de cette région – en novembre 1913, la Roumanie y trouve un peu plus de 100.000 habitants. La moitié d'entre eux sont des Bulgares, le nombre des Roumains étant de deux fois moindre.

La perte de cette nouvelle province renforça les aspirations rapaces de la bourgeoisie roumaine (subl.n.). Profitant des circonstances favorables, la Roumanie s'employa systématiquement à la conquête aussi bien de la Dobroudja du Sud que de la Bulgarie du Nord-Est. Ainsi donc, la Dobroudja occupait une place primordiale dans la stratégie de la politique étrangère roumaine, alors qu'en Bulgarie cette question demeurait au second plan en raison du fait que les principaux efforts de la Bulgarie se trouvaient centrés sur l'union de la Roumélie orientale, de la Macédoine et de la Thrace d'Andrinople à la Principauté” – Ž. Popov, *Certains problèmes concernant l'histographie de la Dobroudja durant les années 1878-1944*, în „Études historiques” /À l'occasion du XVII-ème Congrès International des Sciences Historiques-Madrid, 1990/, Tome XIV, 1990, p. 58.

²³ O analiză obiectivă a recensămintelor efectuate de către Statul Bulgar în primele patru decenii al veacului nostru duce la o singură și dureroasă concluzie: „În mod evident datele oficiale bulgare sunt tendențioase” – Fl. Florescu, *Românii din Bulgaria*, în „Buletinul Societății Regale Române de Geografie”, Tomul LXI, 1942, p. 127 /Volum închinat d-lui profesor S. Mehedinți/. Astfel, în 1910 sunt atestați în cadrul recensământului 96.502 români (după limba maternă); în 1920 sunt înregistrați 76.065 români (după limba maternă), respectiv 66.944 români (după origine etnică); în 1926 sunt înregistrați 87.746 români (după limba maternă), respectiv 79.248 după originea etnică); și “recensământul din 1926 nu numai

Dunărei, fără să mai vorbesc de aromânii din Tracia pe care a luat-o Bulgaria acum. Chiar țara cea nouă are orașe românești, iar în vechime, înaintea turcilor, era cutreierată și chiar stăpânită de români.

Tendința românilor spre Mare. Dunărea înseamnă pe mare distanță granița României spre Miază-zi, dar nu și a românilor. În regiunea Vidinului românii se întind departe dincolo, până se unesc cu cei din Serbia orientală și cei din Valea Timocului; pe la Rahova și Șiștov, de asemenea în Ținutul Vraței și Plevnei multe sate sunt înființate de români de demult; în Rusciuc, dar mai ales în Turtucaia și Silistra, românii formau o mare parte din populație, așa că *mai tot malul drept al Dunării este românesc* (nu mai vorbim de malul dobrogean care a fost tot și întotdeauna românesc). Pe malul nostru (stâng al Dunărei) nu sunt decât foarte puțini bulgari, veniți în ultimul secol, românizați apoi aproape complet, iar turci n-au fost decât la Turnu-Măgurele, Giurgiu și Brăila, unde acum nu mai sunt decât ca lucrători iar nu ca locuitori. Așa dar noi nu numai că eram stăpâni la noi, de partea stângă a Dunării, dar eram tari și de partea dreaptă, unde am stăpânit în multe rânduri, mai ales pe timpul lui Mircea cel Bătrân și Vlad Dracul, tot malul Dunărei și pământul până la Mare.

Întinderea aceasta a românilor spre Miază-zi și spre Răsărit, spre Mare, a fost *o necesitate de viață politică și economică*. Un popor pentru ca să se desvolte, și să pue în valoare bogățiile sale, mai ales în timpurile de demult, trebuia să iasă la mare, unde transportul oamenilor și produselor era ușor și efin.

---

că se dovedește a fi fără nici un temei, dar nu se poate raporta la cel din 1920 având un spor prea mare de români și nici la cel din 1910, fiindcă în acest caz numărul românilor ar fi însemnat să fie aproape 120.000, iar pe de alta, arată în mod evident încă odată, netemeinicia celui din 1920” – *Ibidem*, p. 137). Surpriza mare, însă, o vor reprezenta rezultatele publicate ale recensământului din 1934: „Numărul românilor este acum atât de scăzut, încât nici nu ar mai putea fi vorba de o minoritate românească în Bulgaria după el: bărbați: 8.064, femei: 8.341; total: 16.405. Aceasta înseamnă, referindu-se la recensământul din 1926, că românii din Bulgaria în numai 8 ani de zile au dispărut aproape cu desăvârșire, de la 67.341 cât fuseseră socotiți până atunci. Față de recensământul din 1910, au dispărut și mai mulți: 80.097 suflete! (să se noteze că nu am socotit nici-o creștere). Și cine au dispărut? Tocmai românii din regiunile compacte, ca acea a Vidinului (Timocului) de pildă și nu românii răzlețiți prin plăși unde predomină elementul bulgăresc” – *Ibidem*, p. 138. Coroborând diverse surse documentare (statistici, relații de călătorie, evaluări statistico-demografice), cercetătorul român concluzionează: „A vorbi de numărul real al românilor din Bulgaria, după analiza recensămintelor oficiale bulgare și a afirmațiilor diverșilor cercetători streini, nu este un lucru greu. Munca aceasta este ușurată și prin anchetele locale, ajungându-se la identificarea numărului românilor într-un mare număr de sate, necunoscute diverșilor cercetători și prezentate drept bulgăriți de recensământul oficial. Fără îndoială că românii depășesc 250.000 suflete urcând poate chiar peste 280.000!” – *Ibidem*, p. 141.

Potrivit apelierilor unui alt cunoscut cercetător român, numărul românilor în Bulgaria era estimat la 150.000 de suflete la sfârșitul anilor '30, în condițiile în care, cu prilejul recensămintelor „Autoritatea a ținut să demonstreze că, în statul bulgar, nu mai există români, sau dacă sunt, ei se găsesc într-un număr neînsemnat” – M. Popescu-Spineni, *Aspecte geo-politice și economice. V. Români din Balcani*, „Tiparul Universitar”, București, 1941, p. 36.

Noi dar trebuia să eșim spre Marea Neagră, unde au fost totdeauna cetăți celebre grecești și romane în vechime²⁴, bizantine și genoveze în evul mediu, apoi turcești și acum românești. Noi ca rasă, religie și politică am fost mereu legați de puterea dela Constantinopol (Vechiul Bizanț, Roma cea nouă a lui Constantin cel Mare, patriarhia din timpul evului mediu și modern); ca ocupație, păstorii, în timpurile vechi cutreerău cu turmele lor stepele dunărene, câmpiile Traciei și macedonene și munții din Carpații nordici și până la Pindul sudic. Așa cum e acum, a fost în totdeauna creșterea de vite, mai ales de oi, puterea românilor și a aromânilor, iarna la câmp și vara la munte.

Dar ciobanii români după ce se scoborau din Carpați în câmpiile dunărene și în stepele dobrogene, din cauza invaziilor barbare și alte cauze, anul viitor suiau în Balcani (sau viceversa) și se duceau și mai departe. Pe atunci țările erau mai libere, pământul eftin și stăpânitorii îngăduitori; iar ciobanul român era voinic, deștept, întreprinzător, cunoștea multe limbi și avea și galbeni la chimir. Mulți dintre ei se fixau și rămâneau pe ici și colo²⁵.

Așa s-au răspândit românii la Sud de Dunăre, au ajuns la Mare înspre Constanța, Balcic și Varna, iar aromânii s-au suit de-o parte în munții Traciei și au trecut până în Balcani, de alta au mers până în Peloponez. *Trepădatul* și cutreerarea aceasta (transhumația) durează de mii de ani, a fost foarte întinsă în timpul invaziunii popoarelor asiatice, s-a mai domolit acum, cu scumpirea pământului, punerea granițelor și vămilelor și mai ales cu îngreunarea și complicarea vieții moderne. Dar *drumul oilor* va rămânea deapauri ca un semn al cutreerărilor noastre prin țările locuite acum de alte nații²⁶. (Nici nu s-a organizat

²⁴ vezi Gh. Popa-Lisseanu, *Cetăți și orașe greco-romane în Noul Teritoriu al Dobrogei*, Institutul de Editură și Arte Grafice „Flacăra”, București, 1914, *passim*.

²⁵ vezi R. Rucăreanu, *Români ardeleni în Sudul Dobrogei*, în „Dobrogea de Sud”, I, nr. 2, mai 1937, pp. 29-35; C.D. Constantinescu, *Elementul românesc în Cadrilater înainte de anul 1913*, în *Ibidem*, pp. 7-12; N. Dragomir, *Oierii mărgineni și transhumația lor în Dobrogea de Sud*, în „Analele Dobrogei”, XIX, vol. II, 1938, pp. 121-137.

²⁶ În martie 1914, când se discuta în Cameră, între altele, și chestiunea denumirii noilor județe și stabilirea atributelor heraldice, N. Iorga pledează ca imaginea oierului transilvănean (*mocanul*) să simbolizeze județul Caliacra: „În județul Dobrici, înainte de a fi bulgarii și după ce fuseseră turcii, cari au dat atâtea numiri de localități, *erau mocanii noștri, a căror misiune istorică a fost extraordinar de importantă* (subl.n.). Respectabili ca țărani români, dar și ca elemente de legătură între toate provinciile neamului românesc. Plecați din fundul Ardealului, pe valea Dunării, a Nistrului și până în regiunile depărtate ale Rusiei. Unde n-au fost și unde n-au represintat, cu oile lor, cel d'întăiu act de luare în stăpânire a teritoriului de către neamul românesc! (*Aplause*).

Și, d-lor, un geograf și un geolog foarte distins și foarte harnic, d. Murgoci, pe care l-ați consultat, pentru că nu a avut nenorocirea (*sic!* – greșeală de tipar: *recte* „norocirea” – n.n.) să se ducă la Veneția ca mine, a găsit un fapt etnografic, tot atât de interesant, pe cât și de înduioșător, pe acolo, pe la Cavarna ori Ecrene. A găsit într-un sat niște copii cari, jucându-se, numărau românește. I-a întreat pe românește și n-au putut răspunde; știau numai turcește. Din vechiul graiu românesc nu rămăsese decât cuvinte care înseamnă numerele; numai copiii, în jocurile lor, își amintiau de limba care fusese a strămoșilor

bine administrația română în Țara-Nouă și turmele de oi au umplut câmpiile; la începutul lui octombrie am întâlnit turmele oierilor de la Seliște, Poiana etc. tocmai aproape de Curtbunar și Dobrici în drumul spre Batova, valea fără iarnă.)

Acesta, împreună cu *drumul sărei*, prinde într-o rețea deasă pământuri ce am stăpânit sau pe care cel puțin le-am bătătorit, umblând ca la noi acasă.

Căci trebuie știut că un mijloc de pătrundere și un semn de putere al nostru, mai ales în vechime, a fost și *avuția de sare*²⁷. E stabilit azi că în ficsarea, dezvoltarea și răspândirea omenirii au jucat un mare rol, rol determinant, unii factori naturali și circumstanțe geografice: contact de stepă cu pădure, ape și văi mari pentru comunicații, sarea și apoi alte substanțe.

Omul se poate lipsi de multe numai de sare nu; organismul animal cere chinuitor sare, 6-7 kg pe an; foamea de sare este insuportabilă. Și pe lângă alte avuții ce avem, sare slavă Domnului am avut și avem de dat la o lume întreagă, pe când în Balcani și Tracia lipsește complet.

Prin urmare, deși granița Principatului Țărei Românești a fost trasă de Dunărea, peste care rare ori și pe puțin timp am stăpânit locuri și cetăți, neamul

---

păștori, oprți pe loc de cine știe cum, încunjuțați de populație străină și total desnaționalisați. De obicei limbile care mor se păstrează în cele din urmă cuvinte ale bătrânilor; în cazul acesta – e parca un fel de augur pentru viitor –, *graiul nostru, în loc să tremure în încurcăturile de limbă ale bătrânilor, se ridică din nou voios și sigur în jocul copiilor, vestind parca viitorul nostru pe aceste locuri* (subl.n.) (*aplause*).

Aceștia – *arată, în continuare, N. Iorga în plenul Adunării Deputaților în 1914* – erau urmașii mocanilor de odinioară. Și, la câțiva kilometri de granița care e trasă de ofițeri, și e mai bună decât aceia pe cari ar fi tras-o diplomații parlamentari din București și, în orice caz, trasă la un moment mai potrivit, este o localitate numită Valahia, ceia ce însemnează valahi, români, așa încât și dincolo de marginile Dobrogei de azi au fost astfel de vechi colonii ale mocanilor. Eu i-am spus d-lui Brătianu: *pune ca marcă un mocan cu oile pe malurile mării* (subl. n.). Dacă socotiți că această idee nu e prea îndrăzneată, nepotrivită știu eu cu ce norme de Stat, cu ce datine de înțelepciune politică, vă rog să vă gândiți că, în locul farului (*care va fi, în cele din urmă, ales ca reprezentare a județului Caliacra – n.n.*), care nu e o producție ieșită cu sutele din pământ, ați putea pune această frumoasă icoană a țaranului ardelean mânănd oile lui pe pământul acesta străin, în vederea mării. Dacă binevoiți... Dacă nu, ce sunt eu răspunzător de greșelile d-voastră? Regret că nu le pot îndrepta, dar încolo sunteți liberi. Nu poți – *conchide moralizator marele istoric și patriot român* – împiedica niciodată pe om să facă rău; cel mult îți permiți să-i dai sfaturi bune, dar răul se poate face oricând – sau lucrul nepotrivit, care e tot una” – N. Iorga, *Discursuri parlamentare*. Volumul I-ii. Partea a II-a, „Bucovina” I.E. Torouțiu, București, 1939, pp. 230-231.

²⁷ În urmă cu aproape cincisprezece ani, cercetătorul Mihai Gramatopol a relevat „pe baza inscripțiilor în textele antice, motivele pentru care teritoriile geto-dace erau angrenate în sistemul economic grecesc – munții de sare gemă existenți chiar la suprafața solului pentru care s-au bătut monede de argint cu metal primit din Tracia și Macedonia. *Pentru această sare, indispensabilă tăbăcărilor, adică atunci atelierelor de armament (platoșe, coifuri, pulpare, șei, scuturi, încălțăminte) a fost cucerită Dacia de către romani* (subl.n.) și nu pentru aurul ei, încât ar trebui să spunem – faptul îl remarcase Arian – «munții noștri sare poartă ...»” – *apud* Camelia Maria Savu, *Cu Mihai Gramatopol despre „gustul eternității”*, în „Curierul național”, V, nr. 1.090, 1 octombrie 1994, p. 5.

nostru s-a întins departe spre Miază-zi și spre Mare, chiar în locurile ce le-am luat acum în stăpânire. Putem să zicem bazați și pe documente istorice, că acum am intrat în vechile noastre teritorii luate de turci de la români. *Carpații orientali și sudici, Dunărea de jos și coasta de apus a Mării, trebuie să rămâie Țară Românească*²⁸.

Acestei prime sinteze istorico-geografice asupra Dobrogei de Sud, apărută în 1913, i se vor adăuga, mai apoi, alte numeroase lucrări²⁹, opinia științifică românească fiind sintetizată de către profesorul Petre P. Panaitescu într-o lucrare (apărută în fatidicul an 1940) axată pe relevarea evoluției raporturilor etnodemografice în zonă: „Deși anumite lucrări de propagandă (*scrise de autori bulgari sau filobulgari* – n.n.) au căutat să răstălmăcească lucrurile, faptele incontestabile în privința Dobrogei Noi sunt acestea: Populația Dobrogei este formată din turci, români și bulgari, plus un număr oarecare de găgăuți, tătari și greci. Niciuna din aceste populații nu are singură majoritatea, dar turcii cu românii formează împreună o majoritate absolută, bulgarii rămânând în minoritate.

Bulgarii din Dobrogea Nouă *nu sunt autohtoni în această regiune, ci dimpotrivă sunt rezultatul unei colonizări foarte recente și cu caracter artificial* (subl.n.) Primele slabe colonizări au venit aici de pe urma războaielor ruso-turce de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și de la începutul secolului al XIX-lea, *dar abia după 1878, adică în timpul scurt, de 35 de ani, cât au stăpânit bulgarii Cadrilaterul* (subl.n.), s-au așezat cea mai mare parte din coloniștii bulgari în satele odinioară turcești. Atunci în orașele de la Dunăre a început și o mișcare de desnaționalizare³⁰ a românilor favorizată de statul bulgar.

²⁸ Gh. Murgoci, *Țara Nouă. Dobrogea sudică și Deliormanul*. Scurtă descriere geografică completă cu o schiță și numeroase fotografii de Voinescu și Murgoci, «Minerva». Institut de Arte Grafice și Editură, București, 1913, pp. 5-9.

²⁹ vezi menționarea lor în St. Lascu, *Din istoria Dobrogei de Sud în cadrul României întregite (1913-1940)*, în „Revista istorică”, Serie nouă, tom VI, nr. 11-12, 1995, pp. 957-975.

³⁰ În timpul campaniei din Bulgaria, ofițerii noștri au venit în contact cu această realitate, opinia publică românească fiind încunoștințată în acest sens: „Pe teritoriul ocupat se află mulți români. Cea mai mare parte dintre ei însă, din cauza împilărilor bulgărești, și-au schimbat numele, așa că e foarte greu să descoperi un român sub un nume cu *of* în coadă. În Silistra, ofițerul care ne-a dat aceste amănunte, a găzduit la un proprietar român, om foarte de treabă, care de nevoe, și-a pocit numele, punându-și un *of* în coadă. Românul are trei fete, educate în școlile superioare din Bulgaria. Una din domnișoare povestea ofițerului român căt a avut de suferit, mai ales în ultimul timp, auzind, la adresa românilor, atâtea expresii jignitoare și ocări deșănțate. Atât poporul, cât și pătrura intelectuală bulgară nutresc o ură adâncă – de altfel, prin nimic justificată – contra românilor. Într’un sat – *se continuă edificatoarea mărturie* –, ofițerul a făcut cunoștința unui bătrân, român din Basarabia, care a făcut campania din 1877 servind în armata rusească.

- Nevoia m’a împins, spunea bătrânul, să locuiesc aci de 35 de ani. Ce să fac?... Acum, dacă ați venit *voi*, sunt iarăși român... .

La masă, un soldat a cântat *Steluța*. Bătrânul a început să plângă...” – Rep., *Ce povestește un ofițer. Pe pământ străin*. -Cum au fost primite trupele. -Turcii și bulgarii. -

În ceea ce privește pe români, ei au ocupat totdeauna cu un număr important mai ales regiunea de pe malurile Dunării, precum și prin așezările de mocani, păstori din Carpați și regiunile din centrul și estul provinciei. Vechimea lor e dovedită prin faptul că ei aveau în mâna lor în timpul stăpânirii turcești biserica ortodoxă din Silistra și Turtucaia, adică elementul social cel mai tradițional³¹. Bazându-se pe cercetările lui C. Jireček și L. Miletič³², istoricul

---

Românii din Bulgaria. -Maneava. -Mă cărăulă! -Proclamația generalului Culcer. -Avântul soldaților noștri, în „Universul”, XXXI, nr. 188, 11 iulie 1913, p. 1.

³¹ P.P. Panaitescu, *Originea populației în Dobrogea Nouă*, f.e., București, 1940, pp. 6-7 (lucrarea, restrânsă ca proporții – 44 pp. –, este tipărită și în versiunile franceză /64 pp./, italiană /60 pp/ și engleză /66 pp./).

³² vezi și L. Miletič, *Bulgarii din Dobrogea*, în „Dobrogea Nouă”, I, nr. 24, 15 iunie 1912, pp. 1-2; C. Jireček, *Românii din Bulgaria* /fragment tradus din *Das Furstenthum Bulgariens*, în Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.*, pp. 88—98; N. Iorga, *Încă un bulgar care ne disprețuiește*. *D-l Prof. Miletič*, în „Neamul românesc”, XIII, nr. 192, 14 iulie 1918, p. 1. „După înființarea noului principat bulgar (în 1878 – n.n.), mai mulți istorici și etnografi începură să se intereseze de acest nou Stat apărut pe harta politică a Europei. Cel mai cunoscut dintre dâșșii a fost de sigur marele istoric ceh, profesor la Universitatea din Viena, C. Jireček, o autoritate netăgăduită în istoriografia balcanică. După ce publică istoria Bulgariei la 1876, Jireček se stabilește pentru câțiva ani în această țară, o cercetează cu de-amănuntul, este chiar numit cetățean de onoare al Bulgariei și ministru al Instrucțiunii Publice. Ca fruct al șederii sale în Bulgaria și al cercetărilor făcute pe teren în toate părțile țării, publică lucrarea cunoscută *Das Furstenthum Bulgariens*, tipărită la Viena în 1891 (apărută mai întâi, într’o formă puțin deosobită în limba cehă sub titlul *Cesty po Bulgarshu*), o operă de etnografie îmbinată cu observații istorice și statistice” – P.P. Panaitescu, *op. cit.*, pp. 22—23. Referindu-se la spațiul dobrogean, el constată stabilirea târzie a bulgarilor aici, într-o zonă mai ales în sudul ei, cu o rară densitate demografică: „Războiul rusesc din 1828-1829 avu ca urmare o mică migrațiune a popoarelor (*se referă la bulgari – n.n.*), cam 4.400 de familii cu circa 27.000 de persoane au plecat din regiunile de la Adrianopol, Jambol, Sliven, Burgas și Provadia spre Basarabia. În numirile satelor bulgărești din Basarabia se află multe identice cu acelea ale regiunilor din sudul Balcanilor. Dar încă din 1833 *incepu o emigrare în sens invers, din Basarabia*, la care luă parte circa 900 de familii. Multe însă *nu ajunseseră înapoi în patria lor de origine* și se opriră pe drum în satele pustiite din regiunea Varna și Provadia ca coloniști liberi sau muncitori pe moșiile beilor turci de acolo. Ca urmare, o parte din bulgarii pontici se trag din a doua sau în a treia generație din regiunea Jambol. În epoca de pace dintre anii 1829-1877, regiunea pustie a Dunării a fost colonizată cu bulgari din regiunile mai des populate ale povârnișurilor nordice ale lanțului Balcanilor. *Balcangii* din cercul Târnova s-au coborât în șesul Dobrogei, unde veneau mai întâi numai pentru iernatul oilor, dar în cele din urmă cumpărară pământuri și rămaseră pe loc” – *apud Ibidem*, pp. 23-24. Cât îl privește pe L. Miletič, „cel mai de seamă filolog bulgar”, Petre P. Panaitescu îi recunoaște meritele științifice în cercetarea etnodemografică a Dobrogei, obiectivitatea aprecierilor sale, mai ales la începutul veacului nostru: „Numeroasele sale cercetări pe teren asupra dialectelor limbii bulgare fac autoritate. Mare patriot, în ultimii ani ai vieții (*a încetat din viață în 1940 – n.n.*) a scris numeroase opere de propagandă, căutând să arate drepturi ale patriei sale asupra Macedoniei și Dobrogei. În 1903, în urma unor anchete lingvistice făcute în partea de răsărit a Bulgariei, în care se cuprindea pe atunci și Dobrogea Nouă, publică o importantă lucrare asupra dialectelor din acele regiuni, care-și găsi loc în publicațiile Academiei de Științe din Viena (L. Miletič, *Sudslavische Dialektstudien. II Das Ostbulgarische*, în *Schriften den*

român concluzionează: „Aceste observații cu caracter științific sunt concludente. Pe la 1800 întreaga populație a Dobrogei Noi, afară de găgăuți, greci și de românii de pe malurile Dunării, era formată din marea colonizare militară turcească. Dobrogea Nouă era o provincie turcească care despărțea populația creștină de coridorul Dobrogei nordice. În vremea războaielor ruso-turce din veacul al XIX-lea începe venirea coloniștilor bulgari din Munții Balcani și din Tracia, apoi, după crearea principatului bulgar independent de la 1878 (*în fapt, era doar autonom, independența dobândind-o în 1908 – n.n.*), colonizarea bulgară se întetește sub auspiciile statului. Cum arată Miletic la 1903, întreaga populație bulgară din Dobrogea Nouă era formată din coloniști recent așezați acolo, iar la această dată turcii erau totuși în majoritate mai ales în parte vestică și centrală”³³.

Semnificativ pentru conturarea realităților etnodemografice în zona din sudul Dunării, predominant locuită de băștinașii români la jumătatea veacului al XIX-ea, sunt amintirile învățătorului bulgar Raici I. Blăscov, scrise la Bolgrad în 1868 și publicate la Sofia, într-o revistă istorică, în 1901. Petre P. Panaitescu inserează în sinteza sa fragmente din aceste „mărturii prețioase”, prin care „situația precumpănitoare a românilor la Silistra³⁴, Turtucaia și în satele de la Dunăre înainte de stăpânirea bulgară în Cadrilater” este atestată cu prisosință. Firește, în relatările sale, învățătorul bulgar deplânge dificultățile ce trebuia să le biruie scrisul și limba bulgară într-o zonă veche românească: „Dar încă mai cumplită și mai primejdioasă era românizarea limbii bulgare în satele curat (*sic!*) bulgărești din jurul Silistrei. În satele Popina, Aidemir, chiar și la Calipetrovo bulgarii vorbeau mai mult românește. Preoții cântau liturghia pe românește (subl.n.). Am constatat că aproape toți țărani, chiar și cei mai culți, nu știau că există limba

---

Balancomission. Kaiserliche Akademie der Wissenchaften, Viena, 1903). Miletic stabilește pentru prima oară existența unui dialect bulgăresc răsăritean și fixează caracteristicile sale fonetice. Ceea ce este interesant pentru problema ce urmărim, a vechimii populației în Dobrogea Nouă, este faptul că lingvistul bulgar a făcut o distincție între populația veche bulgară și cea de colonizare. I-a fost ușor, pe temeiul cercetărilor dialectale, să distingă de unde au venit coloniile bulgare în Dobrogea Nouă, să arate că, în privința limbii, acești bulgari sunt legați de populațiile care vorbesc dialectele din Balcani și chiar din sudul Balcanilor, oameni veniți recent în satele lor din regiuni în care se vorbea un anume dialect.

În această privință Miletic este foarte categoric – *concluzionează istoricul român*: «Este însă un fapt că, în afară de găgăuți și de puținele colonii grecești, întreaga populație creștină din cercurile Varna, Balcic, Dobrici (Bazargic) și în mare parte din Novi-Pazar, Provadija, Curt-Bunar și Silistra, ca și în toată Dobrogea, se dovedește a fi recent colonizată, adică cu așezările ei acolo nu mai vechi de 100 de ani, în cele mai rare cazuri ca la 150 de ani» – *apud P.P. Panaitescu, op. cit.*, pp. 25-26.

³³ *Ibidem*, pp. 27-28.

³⁴ În 1850, când trece și pe la Silistra, Ion Ionescu de la Brad constată că „dascălul este psalt la biserică, unde la o strană se cântă românește și unde vlădica și popi greci și bulgari amestecă în slujbă limba românească” – *apud V. Slăvescu, Corespondența între Ion Ionescu de la Brad și Ion Ghica. 1846-1874*. Publicată de... (Academia Română. Studii și Cercetări LXVI), Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, București, 1943, p. 76.

noastră slavă bisericească. Și cei care citeau în biserică românește și vorbesc mereu limba română erau sprijiniți de bulgari. În satul Calipetrovo am aflat *toate cărțile bisericești în românește*³⁵ (subl.n.). Era numai un Octioh vechi slavonesc, care fusese scos din altar. În fiecare sat era câte un cititor bulgar care cunoștea limba română. Dar slavonește nu știau, ba chiar o disprețuiau. În satul Calipetrovo (*aici fusese numit memorialistul ca învățător pe la 1850 – n.n.*) cel mai aprins partizan al limbii române era și prigonitor al celei slave, era Stanco Lipcov, iar la Almali chiar preotul, popa Drăgan, de neam bulgar”. În strădaniile sale de a impune limba bulgară chiar conașionalilor săi recent colonizați într-un mediu tradițional românesc, vrednicul învățător cutreieră satele: „În loc de românescul *Doamne miluiește și Sfinte Dumnezeu*, eu începui să spun slavonește *Gospodi pomilui, Sveti Boje*. Scopul meu – *mărturiseste tenacele „ucitel”* – era ca să se știe pe acolo că bulgarii au și ei limba lor bisericească, cea slavonă”³⁶.

³⁵ vezi C. Cioroiu, A. Mocanu, *Cartea românească în Dobrogea înainte de 1877* (Biblioteca Județeană Constanța), f.e., Constanța, 1978, *passim*; T. Mateescu, *Biserica Ortodoxă Română din Dobrogea în timpul stăpânirii otomane (1417-1877)*, în xxx *Monumentele istorice și izvoare creștine. Mărturii de străveche existență și continuitate a românilor pe teritoriul Dunării de Jos și al Dobrogei*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați, 1987, pp. 151-1877; Idem, *Știri noi despre circulația cărții românești în Dobrogea înainte de 1877*, în „Revista arhivelor”, LIX, vol. XLIV, nr. 4, 1982, pp. 340-343.

³⁶ P.P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 40. Despre prezența bulgarilor în Dobrogea, vezi și Al.P. Arbore, *Informațiuni etnografice și mișcări de populațiune în Basarabia sudică și Dobrogea în veacurile XVIII și XIX, cu specială privire la coloniile bulgărești din aceste regiuni*, în „Analele Dobrogei”, X, 1929, pp. 1-105 (între paginile 66 și 105 sunt enumerate *Localitățile populate din noua Dobrogea românească*, „După lucrarea lui St. Romansky: Carte ethnographique de la nouvelle Dobroudja roumaine, Sofia /Imprimerie de la cour royale I. Kadela/, 1915. Extrait de la revue de l’Academie de sciences Bulgare. XI/) – Al.P. Arbore, *op. cit.*, p. 66; *Autohtonismul bulgarilor în Dobrogea*, în „Gazeta română”, I, nr. 3, 16 mai 1916, p. 1; I. Neicu, *Între români și bulgari în Dobrogea*, în „Dobrogea jună”, XXXII, nr. 164, 22 iulie 1936, p.1; xxx *Autohtoni, bulgarii!?*, în „Legionarii”, I, nr. 33, 5 octombrie 1929, pp. 1-2; C. Brătescu, *Români și bulgarii*, în „Viața Deliormanului”, II, nr. 8-9, august-septembrie 1940, p. 2; Idem, *Populația Dobrogei*, în xxx *1878-1928. DOBROGEA. Cincizeci de ani de viață românească*, Cultura Națională, București, 1928, pp. 236-242; N. Iorga, *Români și bulgari în Dobrogea. Câteva simple observații nouă*, în *Ibidem*, pp. 259-261; Alex. Pindean, *Târzia așezare a bulgarilor vis-à-vis de autohtonismul românilor în Dobrogea de Sud*, în „România de la Mare”, III, nr. 3-4, 1994, pp. 17-18.

La începutul ultimului deceniu al secolului trecut, amintitul istoric bulgar, Jeko Popov, a făcut publice rezultatele cercetărilor sale asupra prezenței bulgarilor în Dobrogea de Nord, atât într-un articol destinat specialiștilor străini – Ž. Popov, *La situation et les luttes des Bulgares en Dobroudja du Nord (1878-1912)*, în „Bulgarian Historical Review”, XIX, nr. 1, 1991, pp. 10-28) – cât și într-un masiv și documentat volum intitulat *Българите в Северна Добруджа 1878-1913*, Издателска къща „Иван Вазов”, София, 1991 /540 pp./; firește, laboriosul autor, în demersul sau istoric, slujeste ideea istoriografiei – și a opiniei publice pe care o reprezintă –, potrivit căreia „la Dobroudja avait fait partie integrante de l’Etat bulgare long de son histoire treize fois séculaire” și că „En 1878 le Congrès de Berlin avait livré la Dobroudja du Nord a la Roumanie contre l’obligation de celle-ci restituer la Bessarabie du Sud a la Russie. Cette province avait été annexée à la Roumanie conformément aux décisions

Contemporan cu învățătorul bulgar a fost și învățătorul român de la Silistra Costache Petrescu, întemeietor, la 1870, al *Societății Române de Cultură și Limbă din Silistra*, al cărei scop era definit în art. II din Statute: „A propaga, prin toate mijloacele putincioase, între românii din aceste părți învățătura limbii materne (româna), a ajuta Comunitatea Română și Eforia Școalelor Române de aici în afacerile și misiunea lor.

A conlucra la dezvoltarea educațiunii naționale și a apăra privilegiile ei:

- protejând școalele urbane și rurale din toată Dobrogea și stăruind a înființa și o școală de fete în orașul Silistra;
- cerând și activând prin stăruințele sale înmulțirea și îmbunătățirea școalelor;
- stăruind din toate puterile pentru exacta punere în lucrare a donațiilor făcute în favoarea învățaturii publice;
- apărând drepturile legitime ale corpului învățătoresc, prin toate mijloacele legale
- ajutând pe junii școlari români lipsiți de mijloace de aici și din Dobrogea;
- stăruind a susține o școală cu patru clase primare pentru juni sau adulți, în orele de noapte iarna și în zilele de sărbătoare vara și a completa biblioteca școlii pentru folosul național³⁷.

Învățătorul Costache Petrescu va conduce școala românească din Silistra, acolo unde, din anii '40 ai veacului, tatăl său învăța copii să scrie și să citească românește; el este, în fapt, sufletul românismului sud-dobrogean, până la 1877, întreținând activitatea la Silistra întru revigorarea simțămintelor românești³⁸. Cele trei instituțiuni românești din Silistra – „Eforia”, „Societatea” și „Comunitatea” tindeau la unul și același scop: „cultivarea sentimentelor românești prin școală și biserică și răspândirea învățaturii de carte și spiritului de ordine printre românii dobrogeni; iar Costache Petrescu era, oare-cum, sufletul lor și avea un vădit ascendent asupra tuturor³⁹. Autoritatea de lider al românilor silistreni pe care, practic, o exercita C. Petrescu pe lângă autoritățile otomane și cele ecleziastice este dovedită și prin numirea ca mitropolit al Durostorului în persoana lui Grigore, care este posibil „să fi fost de origine transilvăneană”⁴⁰. Mărturiile de epocă sunt relevante în ceea ce privește stăruința lui C. Petrescu ca înaltul prelat

---

du Traité de Paris de 1856. L'échange de territoires ainsi effectué satisfaisait les prétentions de Russie victorieuse dans la guerre contre la Turquie, mais rompait les liens géographiques naturels existant avec la Principauté de Bulgarie nouvelle libérée” – Ž. Popov, *La situation...*, pp. 10-11.

³⁷ apud I.N. Roman, *Pagini din istoria culturii românești în Dobrogea înainte de 1877*, în „Analele Dobrogei”, I, nr. 3, 1920, pp. 355-398.

³⁸ T. Mateescu, *Permanența și continuitatea românilor în Dobrogea* (Direcția Generală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România), f.e., București, 1979, pp. 93-106; Idem, *Știri noi despre biserica românească din Dobrogea și slujitorii ei înainte de 1877*, în „Biserica Ortodoxă Română”, CXIV, nr. 1-6, 1996, pp. 273-290.

³⁹ I.N. Roman, *op. cit.*, p. 30.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 26.

ortodox de Silistra să fie favorabil comunității românești de aici, dacă nu chiar el însuși să nu fi fost român: „Iată cum expun foștii elevi ai dascălului Costache, venirea Mitropolitului Grigore: de ziua sa, Costache Petrescu a cerut să se cânte românește nu la strana din stânga, ci la cea din dreapta. Popa, care era grec, căci slujba se făcea la biserica grecească, s-a opus. Atunci dascălul Costache Petrescu își ridică vocea și spune: «Toți românii, să părăsească chiar acum biserica și cu toții să meargă la aceia bulgărească». Zis și făcut. Zadarnice au fost stăruințele preotului grec, de a nu face aceasta Const. Petrescu. Din acest moment Const. Petrescu nu a mai voit să aibă nici o relație cu streinii și s-a străduit să aibă patriarhie și a reușit să fie numit Grigorie ca mitropolit *care făcea slujbă în românește și care de comun acord cu dascălul Costache Petrescu, trimitea elevi la școli în București* (subl.n)”; primirea ce s-a făcut acestui mitropolit, „de către toți românii din toate satele de-a lungul Dunării eșindu-i înainte, la satul Aliman – a fost pusă la cale de Costache Petrescu”⁴¹.

Recuperarea Dobrogei de Sud, în 1913, venea să pună capăt unei anomalii politico-geografice, impusă – cum am văzut – prin Tratatul de la Berlin. „Teritoriul alipit la România, în 1913, ca o completare a graniței de Sud, nu reprezintă o unitate cu caractere specifice. Efemerul său nume de *Cadrilater*, întrebuințat cu prilejul negocierilor diplomatice din vremea războaielor balcanice n-ar fi existat niciodată dacă, la 1878, i s-ar fi atribuit Statului Român, de curând independent, o Dobroge juridic limitată, fără acea absurdă frontieră în zigzag care brăzda în chip arbitrar stepa dintre Mangalia și Silistra.

Precum, geografic, aceleași fenomene de la gurile Dunărei până la Coasta de Argint și până la colinele Deliormanului tot astfel din punct de vedere istoric, Cadrilaterul nu poate fi separat de restul Dobrogei. Jubileul de 25 de ani de la întregirea acestei provincii transdanubiene dându-ne prilejul de a încerca o privire asupra trecutului străvechiu al teritoriului anexat în 1913 – *scria în 1938 arheologul Radu Vulpe* –, trebuie să recunoaștem, din capul locului, imposibilitatea de a găsi, în tot acest trecut, un singur eveniment care să nu prezinte vreo legătură cu faptele întâmplare în același timp în cuprinsul actualelor județe Constanța și Tulcea”⁴².

Păstrând o atitudine de binevoitoare neutralitate pe parcursul desfășurării primului război balcanic, țara noastră pornea de la considerentul că „nu poate uita că ea însăși și-a câștigat independența în lupta contra turcilor și că, prin urmare, dacă bulgarii, sârbii și grecii, creștini ortodocși ca și noi, vor să lupte pentru îmbunătățirea soartei conașionalilor lor de sub stăpânirea turcească, *România va păstra o strictă neutralitate, întrucât nu va fi vorba de schimbări teritoriale*

---

⁴¹ S. Carp, *Promovarea Culturii Românești în Dobrogea Nouă*, Tipografia „Băncei Durostor”, Silistra, 1926, p. 45; vezi și sinteza Gh. Dumitrașcu, *Din istoria învățământului românesc în Dobrogea până la 1878*, în St. Lascu, C. Vitanos (coord.), *op. cit.*, pp. 27-39.

⁴² R. Vulpe, *Dobrogea meridională în antichitate*, în „Analele Dobrogei”, XIX, vol. II, 1938, p. 1.

(subl.n)⁴³. În toamna anului 1912 și în primăvara anului următor au loc tratative româno-bulgare în scopul rectificării graniței dintre cele două țări; într-o primă etapă nu se ajunge „la rezultatul dorit. La 29 ianuarie 1913 s-a semnat faimosul protocol de la Londra în care reprezentantul României propunea rectificarea graniței dobrogene pe o întindere care să poată prezenta o garanție și siguranță pentru sinceritatea sentimentelor reciproce în viitor. El cerea ca noua linie de graniță între România și Bulgaria să plece de la un punct ce se va fixa la vest de Turtucaia și să ajungă la Balcic pe Marea Neagră, inclusiv acel oraș. Reprezentantul Bulgariei declara însă că cererea României nu poate fi luată în considerațiune, propunând în schimb dărâmarea forturilor dimprejurul Silistrei și rectificarea celor două triunghiuri din mijlocul liniei de frontieră, care intrau în Dobrogea românească, precum și un alt triunghi care are ca bază pe țărmul Mării Negre o linie lungă de cinci până la șase kilometri de la frontiera actuală⁴⁴. Firește că aceste propuneri nu puteau fi luate în considerare de către România – țară sud-est europeană ce se profila ca un factor tot mai determinant în asigurarea stabilității și echilibrului în această parte a Europei⁴⁵: „Cererea maximă

⁴³ xxx *Cartea Verde. Documente diplomatice. Evenimentele din Peninsula Balcanică. Acțiunea României: Septembrie 1912-August 1913. Textul Tratatului de Pace de la București. 1913*, Editura Inst. de Arte Grafice și Editură „Minerva”, București, 1913, p. 6 (*Doc. 1 – Raportul primului-ministru T. Maiorescu către Rege, din 20 septembrie 1912/1 octombrie 1913*); vezi și St. Lascu, *1913 – acțiune energetică a României în sprijinirea asigurării păcii europene și a graniței sale meridionale*, în „România de la Mare”, III, nr. 3-4, 1994, pp. 1-4.

⁴⁴ I.I. Nistor, *Recuperarea Cadrilaterului*. Cu ocaziunea aniversării de 25 de ani de la anexarea Dobrogei Noi, în „Analele Dobrogei”, XIX, vol. II, 1938, pp. 147-148.

⁴⁵ I. Ceaușescu (coord. princ.), *Istoria militară a poporului român*, vol. V, Editura Militară, București, 1988 (*cap. VII – D. Preda, România în ajunul primului război mondial (1912-1914). Acțiunea armatei române în cel de-al doilea război balcanic*, pp. 261-292). Potrivit istoriografiei bulgare, „În urma celui de-al doilea război balcanic Bulgaria suferă o grea catastrofă națională. Una din cele mai tragice urmări este pierderea Dobrogei de Sud” (*xxx Кратка история на Добруджа...*, p. 194), în condițiile în care, o dată cu izbucnirea acestui conflict, „Pentru burghezia șovinistă română a venit momentul prielnic, de mult așteptat, pentru atacul armat în Bulgaria” (*Ibidem*, p. 193). La 21 septembrie 1993 a avut loc la Dobrici o sesiune națională științifică bulgară cu tema *Tratatul de la București și soarta Dobrogei de Sud*, în cursul căreia participanții au susținut comunicări ce evidențiau apartenența acestei părți a Dobrogei la Statul Bulgar, considerându-se că Tratatul de la București a avut un caracter nefast pentru istoria statului și poporului bulgar: „Violating the principle of historical justice with respect to Bulgaria as a whole and Southern Dobrudža in particular, the Peace Treaty of Bucharest of 1913 has remained to this day as a warning of the disastrous results of any policy which is not in conformity with the objective realities and their corresponding national interests” – Bl. Njagulov, *Scientific Conference „The Treaty of Bucharest and the Fate of Southern Dobrudža”*, în „Bulgarian Historical Review”, XXI, nr. 4, 1993, p. 134; în România, singura manifestare publică dedicată aniversării Tratatului de Pace de la București a fost organizată la Constanța de către Asociația Cultural-Istorică Dobrogeană „România de la Mare”, la 28 iulie 1993 – respectiv, *Simpozionul Științific „Dobrogea de Sud în contextul istoriei poporului și Statului Român. 80 de ani de la*

era traseul Turtucaia-Balcic, iar cea minimă traseul Silistra-Balcic, cu anexarea celor două orașe la România”⁴⁶. Păstrând o atitudine energică, guvernul român acceptă mediația Marilor Puteri, noile tratative având loc în capitala Rusiei în prima parte a anului 1913; se ajunge, astfel, la arbitrajul Puterilor Europene (Anglia, Germania, Franța, Austro-Ungaria, Italia, Rusia), care „ținând seama de justele revendicări ale României, cuprinse în sus-menționatul memoriu”⁴⁷, decide: 1. Orașul Silistra trebuie dat României. Noua frontieră româno-bulgară va pleca dintr-un punct pe Dunăre, cam la 3 km spre Apus de periferia Silistrei, va tăia drumul Șumlei, după aceea drumul Varnei tot la 3 km de periferia orașului și va ajunge la frontiera actuală”⁴⁸.

Protocolul de la St. Petersburg a fost supus aprobării celor două corpuri ale Parlamentului român – la 14, respectiv, la 16 mai 1913 –, cuprinsul său stârnind dezbateri aprinse: „La întrebarea ce i se făcu lui Maiorescu (*primul-ministru* – *n.n.*) în ședința Camerei de la 18 mai, dacă este mulțumit de rezultatul mediațiunii, cuprins în protocolul de la St. Petersburg, el a răspuns că *un popor nu poate fi niciodată satisfăcut, că trebuie să aibă totdeauna aspirațiuni pentru viitor și că îndeosebi în momentele de față nu este închisă chestia balcanică, nici limitarea Dobrogei* (subl.n.) și că cele 200 milioane întrebuițate în decursul acestei ierni pentru întărirea armatei sunt un semn destul de lămurit al situației”⁴⁹.

---

semnarea Tratatului de Pace de la București (28 iulie /10 august 1913)” – vezi „România de la Mare”, III, nr. 3-4, 1994, p. 35.

⁴⁶ I.I. Nistor, *op. cit.*, p. 148.

⁴⁷ Este vorba de memoriul din 28 februarie 1913, remis de către guvernul român Marilor Puteri, ce exprima atitudinea sa la negocierile din capitala Imperiului Rus (*xxx Cartea verde...*, p. 93 și urm. /*Doc. 95*); la 18 februarie/3 martie 1913 și guvernul bulgar remite Conferinței Ambasadorilor de la Petersburg un *memoriu* asupra evoluției contenciosului româno-bulgar, în care se aprecia că „La frontière bulgare-romaine de la Dobroudja a été déterminée dans ses grandes lignes par l’art. 46 du traité de Berlin qui modifia a cet égard les dispositions du traité de San-Stéphano. Tandis que ce dernier traité ne donnait a la Principauté de Roumanie que l’ancien sandjak de Toultscha, au congrès de Berlin on augmenta ce territoire et on fixa les deux points terminus de ligne-frontière ainsi: «à l’est de Silistrie» sur le Danube et «au sud de Mangalia» sur la Mer Noire. Le principal motif de cette augmentation territoriale fut la nécessité pour la Principauté de relier la nouvelle province à son territoire moyennant un pont qui, d’après les assertions des représentants roumains, ne pouvait être établi que sur un point près de Silistrie” – *apud xxx Извору на историята на Добруджа 1878-1919*. Съставители: Жеко Попов, Косьо Пенчиков, Петър Тодоров, Том I, Издателство на Българската Академия на Науките, София, 1992, pp. 196, 199 (*Doc. 189*).

⁴⁸ I.I. Nistor, *op. cit.*, p. 150.

⁴⁹ *xxx Cartea Verde...*, p. 138 (*Doc. 135*). Despre etapele aplicării prevederilor Protocolului de la Petersburg, vezi I.T. Ghica, *Luarea Silistrei*, Tipografia profesională Dimitrie C. Ionescu, București, 1915, *passim* /66 pp./; este vorba de note zilnice consemnate de autor – deputat, fost prefect al jud. Constanța –, circumstanțiate subiectului respectiv, presărate cu documente oficiale și extrase din presă; ca urmare a atacului bulgar împotriva foștilor aliați și a declanșării, astfel, a celui de-al Doilea Război Balcanic, cu participarea României, chestiunea „luării Silistrei” nu s-a mai pus, firește, în termenii Protocolului de la Petersburg:

Aplicarea în practică a prevederilor Protocolului de la Petersburg nu se va realiza însă, atacul bulgarilor împotriva foștilor aliați, în iunie 1913, schimbând datele ecuației echilibrului balcanic, cu implicații grave pentru stabilitatea în regiune. „La 20 iunie ministrul României la Sofia fu însărcinat de guvernul său să comunice guvernului regal al Bulgariei următoarea declarație:

«Guvernul român a prevenit la timp guvernul bulgar că dacă aliații balcanici s-ar afla în stare de război, România n-ar putea să păstreze rezerva ce-și impusese până acum în interesul păcii și s-ar vedea silită să intre în acțiune.

Guvernul bulgar n-a găsit necesar să răspundă acelei comunicări; dimpotrivă și din nenorocire războiul a izbucnit mai întâi prin atacuri fără veste bulgărești contra trupelor sârbești, chiar fără a observa regulile elementare de notificări prealabile, care cel puțin ar da dovadă de respectul convențiilor și uzanțelor internaționale.

În fața acestei atitudini, guvernul român a dat ordin armatei de a intra în Bulgaria»⁵⁰.

Pusă într-o situație militară fără de echivoc, aflată în pragul prăbușirii armate, Bulgaria este silită să ceară, grabnic, oprirea înaintării armatei noastre și începerea negocierilor de pace. „La 19 iulie guvernul bulgar oferi să cedeze României partea teritoriului bulgar situat la Nord-Est de o linie, plecând din Turtucaia și ajungând la Balcic. În schimb, guvernul bulgar dorea să obțină neutralitatea binevoitoare a României și ajutorul său în regularea pașnică a neînțelegerilor sale cu Serbia și Grecia. Dar mai cu seamă și înainte de toate, guvernul bulgar dorea să se dea imediat armatei române ordin de a opri înaintarea și a se retrage dincolo de Dunăre și de linia Turtucaia-Balcic»⁵¹.

Se ajunge, astfel, la desfășurarea, timp de zece zile, a Conferinței de Pace de la București, la capătul căreia, la 28 iulie/10 august 1913 – „o dată istorică”, care „a îmbogățit istoria universală”⁵² – este semnat *Tratatul de Pace de la București*, „memorabil tratat”, prin care „s-a fixat noua graniță dobrogeană față de Bulgaria”⁵³ și care a consfințit noul rol al României în arhitectura politico-

„Duminică, 23 Iunie. Mobilizarea se urmează în mijlocul unui entuziasm războinic de nedescris.

Luarea Silistrei o va îndeplini vitejia armatei românești.

Mă voiu opri aici cu notele zilnice a «*luărei*» Silistrei. De voiu putea, voiu publica amănuntele ocupațiunei orașului de către trupele noastre

Protocolul de la St. Petersburg nu a fost dar să fie executat de o înțelegere diplomatică; *ci scris a fost ca vechiul oraș românesc al lui Mircea cel Bătrân, să fie reluat după atâtea secole, de armatele glorioase ale lui Carol I* (subl.n.)” – I.T. Ghica, *op. cit.*, p. 58; intrarea trupelor românești în Silistra a fost în ziua de 28 iunie la ora 11 de dimineață – *Ibidem*, p. 59.

⁵⁰ I.I. Nistor, *op. cit.*, p. 150.

⁵¹ *Ibidem*, p. 155.

⁵² xxx *O dată istorică*, în „Universul”, XXXI, nr. 204, 27 aprilie 1913, p. 1.

⁵³ I.I. Nistor, *op. cit.*, p. 156; vezi xxx *Cartea Verde...*, p. 263; xxx *Le traité de paix de Bucarest du 28 Juillet (10 Août) 1913 précédé des protocoles de la Conférence* (Ministère

diplomatică și militară sud-est europeană: „Precum cele două mari grupări ale puterilor europene au asigurat pacea lumii, tot astfel România, prin stabilirea echilibrului de forțe în Balcani, a garantat liniștea în Orient. Rolul României – *comenta editorialistul unei gazete politice din Capitală* – a fost și va fi din cele mai frumoase. Astăzi, popoarele balcanice⁵⁴ li s'a deschis un teren nou de muncă, un drum larg spre un viitor strălucit”⁵⁵.

Problematica extinderii graniței sud-dobrogene a României revenise în actualitatea cercurilor politice și ale opiniei publice în împrejurările circumstanțiate agravării situației geopolitice în sud-estul european – respectiv, odată cu declanșarea Primului Război Balcanic, mai vechea dispută româno-bulgară recidivând în noul context⁵⁶. În presa română vor fi publicate numeroase articole privind atitudinea ce trebuia să o aibe România în acest conflict, reprezentanți ai opiniei publice în cvasitotalitatea intervențiilor lor pledând pentru păstrarea unei atitudini inițiale de neutralitate – pe fondul întăririi siguranței frontierei sudice, prin rectificarea acesteia⁵⁷, respectiv a întăririi capacității militare, pentru a fi „gata de a ne spune cuvântul și de a-l susține, la nevoie, prin puterea armelor”⁵⁸ –, țara întărindu-și calitatea de arbitru în zonă. „Până astăzi rolul nostru a fost bine definit. Antipatia către Rusia și interesele de până acum ne-au împins către politica Triplei Alianțe nu însă în mod oficial. Din partea aceasta ne veneau până acum laude, ca: «România este un element de ordine în Orient». Asemenea laude au început de puțin timp să ne vie și din partea opusă. Rusia a schimbat tactica față de România. Țarul oferă Regelui Carol I bastonul de mareșal al armatei rusești, recunoaște oficial rolul important al armatei române la Plevna – rol cu totul ignorat până astăzi de istoricii Rusiei – și ceva mai mult, ministrul de externe Sasanov – în scopuri oculte – zice sub

---

des Affaires Etrangères), Imprimerie de l'état, Bucarest, 1913, pp. 68-69; xxx *Извору за историјата на Добруджа...*, pp. 230-231 (Doc. 229).

⁵⁴ vezi considerațiile lui I.V. Povolni, „un distins publicist”, inserate sub titlul *Rolul României în Balcani. Arbitrajul român se impune în viitor ca o binefacere permanentă pentru popoarele balcanice*, în „Adevărul”, XXVI, nr. 8.619, 10 septembrie 1913, pp. 1-2.

⁵⁵ xxx *Rolul României. Asigurarea păcii europene*, în „Conservatorul”, XIII, nr. 270, 12 decembrie 1913, p. 1; vezi și C. Mille, *Cavalla! Rolul României*, în „Adevărul”, XXVI, nr. 8.570, 23 iulie 1913, p. 1; C. Dem., *Rolul României la sudul Dunărei*, în „Minerva”, V, nr. 1.680, 19 august 1913, p. 1; xxx *O nouă orientare în politica României*, în „America”, VIII, nr. 65, 14 august 1913, p. 1.

⁵⁶ vezi, pentru o privire sintetică – Un general în retragere, *Conflictul româno-bulgar*, în „Idealul armatei”, VI, nr. 17, 15 decembrie 1912, p. 3.

⁵⁷ vezi G.C. Danielopol, *Rectificarea graniței noastre de la Sud*. Conferință ținută la Cercul de Studii al Partidului Național-Liberal, în ziua de 20 decembrie 1912 (*Extras din Buletinul Cercului de studii, anul III*), Imprimeriile „Independența”, București, 1913, *passim* /106 pp. + 2 h./; Em. Culoglu, *Mediațiunea în rectificarea graniței Dobrogei*. Conferință ținută la Cercul de studii al Partidului Național-Liberal, în ziua de 22 februarie (col. *Biblioteca politică*. No. 3), Editura Institut. de Arte Grafice „Flacăra”, București, 1913, *passim* /58 pp./.

⁵⁸ C. Stere, *Războiul din Balcani și atitudinea României*, în „Viața românească”, VII, nr. 9, 1912, p. 386.

forma de interviu (lucru cu totul neuzitat în Rusia) «că România are drept să primească compensațiuni din partea Bulgariei».

Dacă Europa voește ca România să fie un element de ordine, trebuie să-i dea și posibilitatea de a ține această ordine în Orient.

Până acum această posibilitate o avea, căci Bulgaria nu era o putere mare. Cu mărirea teritorială și a populației bulgare, cu unirea ei pe 25 de ani printr-un tractat – abia acum ieșit la lumină – cu Serbia, România este copleșită de statele slave de la sud, după cum era până astăzi și de la nord. Pericolul este deci mare, nu numai pentru România, dar și pentru Tripla Alianță. România se află într-o insulă înconjurată de slavism, ea nu mai poate juca rolul neutru de stat tampon, existența ei este periclitată. De aceea *pentru siguranța ei și pentru interesul păcii în Europa, România trebuie să primească noi întăriri ca compensație a supremației slave vecinic amenințătoare* (subl.n.). În acest caz, pentru echilibrul european, România trebuie să primească celebrul quadrilater Rusciuk-Silistra-Varna-Șumla.

Din punct de vedere de apărare națională această regiune are o valoare incontestabilă și necontestată de secole. Stăpânirea acestui quadrilater implică necesitatea de noi mari cheltuieli? Fi-va oare în stare România să suporte aceste noi cheltuieli? Răspunsul?

Nici o cheltuială nu este mare, dacă ea servă la salvarea patriei (subl.n.)” – exprimă, la 1912, o atitudine național-patriotică tranșantă, în contextul geopolitic al vremii, inginerul român B.G. Assan⁵⁹.

⁵⁹ B.G. Assan, *Quadrilaterul dobrogean. Rusciuk Varna Șumla Silistra*, „Minerva”, București, 1912, pp. 35-36. Autorul aduce și alte argumente în favoarea aserțiunii sale, arătând că interesul Europei și al Bulgariei ar fi ca Rusciuk să revină României. „*Concluziune*. – Pentru prosperitatea Bulgariei, pentru interesele ce le are Rusia de a fi legată prin cale ferată de Constantinopolul se impune ca Rusciukul să aparțină României. De aceea Bulgaria are interes (*sic!*) de a îl da de bună voe ca compensațiune pentru serviciile ce i le-a adus astăzi prin neutralitatea ei spre a-și căpăta supremația în Balcani. *România ar lua angajamentul de a construi podul între Giurgiu și Rusciuk, iar Bulgaria ar lua angajamentul de a construi linie transbalcanică de la Târnova la Starazagora spre Constantinopol și Salonic* (subl.n.) Nu numai Bulgaria și Rusia (respectiv Tripla Înțelegere) are interes ca un pod la Rusciuk să existe în stăpânirea României dar și statele din Europa centrală (Tripla Alianță). Tripla Alianță are interes ca pacea să domnească în Balcani lucru probat prin faptul că focul în Balcani n-a fost vreodată ațâțat decât de Rusia.

Tripla Alianță mai are interes ca țările balcanice să fie avangarda civilizațiunii din Europa centrală spre Bosfor și Asia Mică, ca atare rolul României «de ordine» este bine definit de secole. Noi trebuie să fim o sentinelă pentru menținerea ordinii în Balcani. *Dacă Europa voește ca noi să menținem ordinea, trebuie să ne dea elementele necesare îndeplinirii acestui scop* (subl.n.) și de aceea România trebuie să posede quadrilaterul strategic *Silistra, Rusciuk, Șumla, Varna* și să stea în acest quadrilater ca o sentinelă vigilentă atât în interesul Europei cât și în interesul ei propriu. Este dar natural ca armata română din interiorul țării să fie la orice moment în legătură cu armata postată ca sentinelă a menținerii păcii, este deci logic ca acest quadrilater să fie unit prin podul de la Rusciuk-Giurgiu și prin podul de la Cernavodă cu grosul armatei din țară. Iată de ce *pentru binele păceii europene România trebuie să posede tot quadrilaterul* (subl.n.), Silistra, Rusciuk, Șumla, Varna și să facă cu cheltuiala sa podul de la Giurgiu la Rusciuk. Podul va servi Bulgariei în timp de pace

O implicare eficientă a României în chestiunile reclamate de împărțirea moștenirii europene a Imperiului Otoman, aflat în evidentă deștrămare după 1908, se impune tot mai mult în conștiința opiniei publice românești. Dacă N. Iorga a avut o atitudine rezervată, inițial, față de extinderea teritorială sudică a României⁶⁰, iar pentru un cunoscut lider social-democrat „adevărul e acesta:

---

pentru a face din Bulgaria o țară de transit al comerțului cu Bosforul și Asia Mică, iar în timp de resbel va servi României ca să îndeplinească rolul ei pacificator de sentinelă între interesele pangermanismului și panslavismului” – *Ibidem*, pp. 41-43.

Să reamintim, în context, că vizionarul inginer român – combativ patriot, cum vedem – este și autorul unui proiect al canalului fluvial între Cernavodă și Constanța, aducând, în 1897, o serie de argumente de natură politico-economico, rolului pe care trebuia să-l joace România în ideea întăririi rolului Dunării, contracarându-se, astfel, acțiunea Rusiei și a C.E.D., ambele în defavoarea intereselor românești; motivațiile sale, de natură geopolitică, sunt expuse în lucrarea *Du rôle de la Roumanie dans le mouvement commercial de l'Europe avec l'Asie, l'Afrique, et l'Australie*, Imprimeria Populară, Bucurest, 1897 /56 pp./ (vezi și St. Lascu, *Mărturii documentare privind elaborarea unor proiecte ale Canalului Dunăre-Marea Neagră*, în „Revista de istorie”, Tomul 37, nr. 6, iunie 1984, pp. 541-542).

⁶⁰ vezi, în acest sens, articolele publicate de N. Iorga în „Neamul românesc”, cuvântările sale la întruniri publice și în cadrul Adunării Deputaților, notele zilnice – toate circumscrise, temporal, anului 1913 – în N. Iorga, *Acțiunea militară a României. În Bulgaria cu ostașii noștri*, Tipografia Societății „Neamul Românesc”, Vălenii de Munte, 1913, *passim* /254 pp./.

În calitate de istoric, de cărturar și profesor devotat neamului său, spirit lucid, N. Iorga respingea fundamentele manifestările cu iz politicianist ce încercau, în 1912, după declanșarea conflictului balcanic, să exacerbeze interesul național al României în spațiul sud-dunărean, în condițiile internaționale puțin favorabile împlinirii acestui interes. „Pe vremea aceea, în lumea mai modestă a celor ce nu guvernează și nu vor fi chemați să guverneze, fiind născuți dn părinți fără strălucire, neavând bani de împărțit și nici-un caracter de sacrificat pentru succes, era unul a cărui lipsă de patriotism (*ce i-o incriminau adversarii – n.n.*) era evidentă – *scrie, cu sarcasm, N. Iorga*. El își dădea seama de lungile greșeli de neglijență și totală necunoaștere, de trufie și dispreț, de o potrivă neîndreptățire, pe care le făcuseră pe rând politicianii noștri față de cei mai apropiați vecini, ca și față de marile Puteri, în care se sprijiniseră toate speranțele lor de viitor. El înțelegea că *ne găsim înaintea unei situații fără de speranțe și avea curajul să tragă conclusia, oricât de tristă, care se impunea*. El era pozitiv informat că, în acel moment când strada era invadată de nerăbdătorii unui războiu, a cărui biruință d-intâiu, și principală, trebuia să fie o schimbare de Guvern, cu toate consecințele ei, până la prefecti și administratori de plasă, *noi nu puteam purta un războiu*, neavând nimic în adevăr gata, și el nu credea că o pregătire militară pentru lupta cu trupe oțelite și bete de biruinți mari se poate improvisa. El vedea bine ce urmări poate avea pentru românii de pretutindeni un mare succes, dar și o vădită neizbândă a României. Ca unul ce *nu e om de Stat – își continuă prezentarea propriei poziții, prudente, N. Iorga* –, el se revoltă, în ideile sale de ordine, *impuse de studiul vieții popoarelor* (subl.n.), la gândul că politica țerii ar putea să plece din cabinetele de la Capșa sau din conciliabulele de cluburi. Și, în sfârșit, ca unul care nu poate judeca o acțiune în afară de frumusețea ei morală – sunt defecte de acestea (*scria el, malițios! – n.n.*) pe care nimic nu le poate îndrepta –, el nu se putea învoi cu o reducere a rolului, așa de mare și de nobil, pe care, după toate drepturile și amintirile ei, îl poate juca România în Balcani – *unde a fost timp de veacuri elementul de legătură și de conducere* (subl.n.) –, la o pretenție teritorială între turcii, tătarii și bulgarii «Cadrilaterului»,

anexarea provinciei bulgărești Turtucaia-Silistra-Balcic, ar fi un strălucit succes al diplomației... rusești”⁶¹ – guvernul își declara disponibilitatea, la începutul Primului Război Balcanic, pentru o rezolvare amiabilă, prin tratative cu Bulgaria, a securității graniței sale meridionale⁶². De asemenea, alte personalități influente

cara acum încunjură în rama sa luminoasă întregul ideal național. Și mai departe el credea în drepturile și datoriile națiunilor, mai presus de orice.

Cu acestea toate, ce putea fi altceva N. Iorga, profesor la Universitatea din București, fost secretar la Liga Culturală, decât un trădător. Sunt și poveri de acestea pe care trebuie să le porți în viață, și e bine să fi crescut destul de tare, în lupta cu oamenii, ca să nu-ți încovoi cătuși de puțin umerii.

Înfățișăm în cartea «România, vecinii săi și chestiunea Orientului», la sfârșitul anului 1912, părerile mele, consecvente de la 1904 până astăzi. Din această publicație rămâneau la o parte numai broșura franceză care, cum se știe, «dăduse arme bulgarilor» – ca și cum li-ar fi trebuit altele decât acelea pe care le aveau, bine ascuțite și învingătoare – și cuvântarea ținută în Camera la discuția Adresei.

Le adaug în anexele acestui nou volum, care iese, în împrejurări cu totul altele, pentru a cuprinde ce am văzut în acțiunea militară, pe care, *pentru prestigiul ei în rândul întâiu, pentru manifestarea independenței sale politice, care nu e adevărat că s-a cucerit la 1877, odată cu independența Statului*, a întreprins-o România, supt presiuni fatale, care n-au a face cu agitațiile de pe Calea Victoriei și cu naționalismul de la cafeneaua Capșa. Ca o pregătire pentru ca și cei simpli de minte și cei interesați până la simplitatea minții să poată înțelege cum *același om care răspingea în septembrie 1912 lăcomia lașă a anexărilor a putut aproba în iunie 1913 intervenția militară pentru echilibrul balcanic, pentru pacea durabilă peste Dunăre și hegemonia românească într-o confederație defensivă* (subl.n.), pe care și acum o cred necesară, fac ca aceste note să fie precedate de articolele din „Neamul românesc” care au urmărit pas cu pas schimbările din Sud-Ostul Europei” – N. Iorga, *op. cit.*, pp. 5-7.

⁶¹ C. Dobrogeanu-Gherea, *Conflictul româno-bulgar*. Extras din „Viitorul social” No. 1 și 2 (martie și Aprilie) 1913, Tipografia Cooperativă „Poporul”, București, 1913, p. 26. În vara aceluiași an, corespondentul (un cunoscut revoluționar, viitor lider al Puterii Bolșevice) al revistei „Kievskaja Misl” nu vedea „un mijloc mai bun de a-l introduce pe cititorul rus în însăși esența problemei decât expunerea conținutului acestei mici broșuri, *tradusă în bulgară și apărută la Silistra* (subl.n.) cu puțin înainte de ocuparea orașului de către trupele românești” – L. Troțki, *România și războiul balcanic*. Traducere și Cuvânt înainte: Radu Părpuță, Polirom, Iași, 1998, p. 31; vezi și C. Mille, „*Epoca cadrilateră*”. *Răspuns „amicului” C. Dobrogeanu-Gherea*, în „Adevărul”, XXVI, nr. 8.627, 18 septembrie 1913, pp. 1-2.

⁶² La începutul Primului Război Balcanic, în octombrie 1912, atitudinea guvernului condus de Titu Maiorescu este cât se poate de explicită, vis-à-vis de guvernul bulgar, căruia i se comunică: „O dată ce se înlătură cu desăvârșire dispozițiile Tratatului de la Berlin, se înlătură și legitimarea fruntariei noastre dobrogene impusă prin acel Tratat și o *nouă reglementare devine necesară* (subl.n.). Noi am dori această regulare să se facă prin *buna înțelegere între România și Bulgaria* (subl.n.) și așteptăm chiar ca inițiativa unei asemenea înțelegeri să pornească de la Bulgaria, de la care a pornit războiul contra Turciei. Însă în mod amical și confidențial pot spune că rectificarea hotarului nostru la sudul Dobrogei trebuie să cuprindă o linie de la Turtucaia la Marea Neagră, dincoace de Varna” – xxx *Cartea Verde...*, pp. 12-13 (*Doc. 10*). Consecvent prudenței sale, exprimate pe fondul blamării manipulării idealului național în scopuri politicianiste și demagogice, N. Iorga pleda în ianuarie 1913 pentru tratarea pe cale pașnică a „gâlcevii cu bulgarii”, dar și pentru întărirea pregătirii militare a

neguvernamentale își exprimau public rolul pe care trebuia să-l joace țara în contextul geopolitic dat: „Din ceea ce spune d-l Iorga, o idee răsare dominantă: prăbușirea împărăției turcești este un eveniment care nu ne atinge de loc sau ne atinge atât de puțin în interesele noastre ca Stat și ca rasă, încât e absurd să riscăm, în numele acestor interese, bunele raporturi ce trebuie să existe între noi și popoarele balcanice.

Dacă într-adevăr d. Iorga are această convingere⁶³, îndrăznesc să-i spun – se înșeală adânc.

țării, aptă de a apăra, când situația o va impune, interesele naționale ale neamului: „Umblă zvonuri de războiu și mulți cred că azi-măine poate să pornim oștile. De fapt, țara noastră se pregătește, vremile fiind tulburi și *Cârmuirea fiind în gâlceavă cu bulgarii pentru hotarul Dobrogi, care li se pare unora că ar fi primejdios așa cum e astăzi* (subl.n.). Sosesc puști și tunuri, și măsurile de cuviință se ieau. Cine știe?, poate că mâine neamurile lumii se vor prinde de grumazi pentru interesele lor cele mari și va trebui ca și noi să stăm de strajă cu arma în mână pentru păstrarea acestui pământ și pentru dreptățile neamului.

Gata să fim pentru ceasul acesta! Dar și cu *arma cea din lăuntru*, care e *credința și hotărârea*. Când se va da porunca – de va fi să se deie –, fiecare să-și știe locul și să alerge la dânsul.

Dar – *scria, lucid, N. Iorga în ianuarie 1913* – până atunci să nu ne tulburăm. Neamul nostru e așezat, răbdător, cuminte și tăcut. Așa să ne dovedim și astăzi. Fiindcă zbuțumul cel mare *înainte* de faptă prinde mai ales pe aceia care se sperie de fapta însăși.

Sătenii (*articolul era inserat în „Neamul românesc pentru popor” – n.n.*) români să dea din umeri față de cei ce asurzesc strigând și ameteșc frăsindu-se, și cu stăpânirea firii să aștepte ceasul” – *apud* N. Iorga, *op. cit.*, p. 18.

⁶³ Firește, marele istoric nu avea, câtuși de puțin, „această convingere”, fruntașul liberal de lalomița C. Banu (despre el – vezi St. Lascu, *Activitatea organizațiilor din Călărași ale partidelor politice (până la Primul Război Mondial)*, în „Cultură și civilizație la Dunărea de Jos”, V-VI-VII, 1988-1989, pp. 240-241) conferind unei dezbateri de interes național caracterul partizan, specific de partid, atât de aspru combătut de N. Iorga. Lămuritoare este, în acest sens, intervenția din Adunarea Deputaților în ședința secretă din 17 mai 1913, un discurs antologic, în întregime citabil, privind atitudinea sa față de evenimentele din Balcani. „Pentru multe persoane, în discuția ce s-a deschis cu privire la situația nou creată dincolo de Dunăre prin victoria aliaților, o hotărâre a fost grea. Vă rog să credeți că hotărârea mea n-a fost din cele mai ușoare. *Atâta vreme am fost împiedicat să o spun, și-mi pare bine din toată inima că a venit momentul când, fără a face vre-un rău țării și negocierilor purtate în numele ei, pot să vorbesc limpede și deschis asupra întregului complex al chestiunilor pe care le atinge conflictul din care a rezultat sfărâmarea Împărăției Otomane* (subl.n.). Poate că mie mi-a fost mai greu și mai dureros să tac decât altora, căci cine poate crede că un om a cărui viață a fost întrebuițată în cea mai mare și mai bună parte – mai mult de douăzeci de ani –, la cercetarea părții celei mai însemnate, mai oneste și mai glorioase din trecutul nostru întreg, care s-a înfiorat, de atâtea ori, și de fiorii luptelor de odinioară, de falfăitul steagurilor biruitoare, de mulțămirea biruințelor câștigate, ca un om care a trăit toată tineretea și bărbăția sa în mijlocul celor din alte vremuri, în urma cărora, a silințelor și izbândelor lor, s-a văzut, pare că, observator modest, împărțându-se, atunci, de tragedia sfortărilor și de bucuria triumfurilor lor, un astfel de om poate rămânea nesimțitor într-un moment când, din nou, pretutindeni, răsuna, întâiu în întrunirile publice ale Ligii Culturale, apoi aici, în Parlament, în Consiliul ministeriale chiar, trâmbița care chema în numele țării, în numele demnității naționale, a foloaselor ce se pot atinge printr-un nou războiu și a gloriei pe care acest nou

Lichidarea Turciei europene nu se poate face sub ochii noștri dar fără noi (subl.n).

Nu ne-o îngăduie mai întâi ascendentul pe care, prin sforțări și prin jertfe de tot felul, l-am dobândit în răsăritul Europei. Acest ascendent înțelegem să-l păstrăm.

Nu ne-o îngăduie, în al doilea rând interesele conaționalilor noștri, atât ale celor din Macedonia – în cari nu putem vedea un simplu element de compensațiune⁶⁴ – cât și ale celor, foarte numeroși, așezați în centre compacte atât în Bulgaria cât și în Serbia, pe linia Dunărei și pe valea Timocului.

războiului poate să ni-o dea, lumea la o nouă ciocnire împotriva dușmanilor?” – N. Iorga, *Discursuri parlamentare...*, p. 152; acest remarcabil discurs politic, de educație națională în spiritul adevărului istoric, se întinde între paginile 151 și 177.

⁶⁴ În amintitul discurs la Cameră, din 17 mai 1913 – *Despre anexarea Silistrei*, N. Iorga condamnă în termeni aspri propagarea unei asemenea teze, deosebit de nocivă în deslușirea componentelor idealului național, cu reverberații în chiar rândurile parlamentarilor: „Dar mi se spune: Silistra are mare importanță strategică. Trecem peste toate celelalte și o primim; chiar dacă am pierde pe toți aromânii, Silistra-i compensează (subl.n.). D-lor, am auzit aici un discurs al unui domn deputat în care se făcea socoteala valorii în kilometri pătrați a macedonenilor. Ieșia cam slabă. Dar, dacă toți macedonenii laolaltă fac numai trei kilometri, vă puteți închipui că valoarea lor e extraordinar de depreciață, și ferească Dumnezeu să nu se introducă sistemul acesta de socoteli și în ceia ce privește pe românii din toate părțile (subl.n.) și să ajungem cu toții a valora tot așa de puțin în kilometri pătrați cât valorează frații noștri de peste Dunăre!” (*Ibidem*, p. 163); într-un discurs din noiembrie 1912, G. Bogdan-Duică îl atacă public pe N. Iorga; socotindu-l „slab” și conciliatoriu în chestiunea fraților din Balcani: „Poporul vrea ca să știe ce se va alege de Macedonia cu locuitorii ei aromâni și dacă Dobrogea se va mări sau nu.

Chestiunile acestea ne-au împărțit în două tabere: una mică și cu puțin suflet războinic, care nu cere nimic, și precum se pare, ar refuza chiar și ce ni s-ar da de bună voie, să zicem – slabii; alta mare, care cere mult, să zicem – tarii.

În tabăra întâia se află, de mult încă, chiar și distinsul și energicul d. N. Iorga. De mult încă, de la 1905, d. N. Iorga spunea că chestiunea Macedoniei nu privește interesele vitale ale României; și că soarta viitoare a Macedoniei poate fi așteptată cu liniște și că România este mulțumită cu recunoașterea din mai 1905 a naționalității aromânești. Ar urma deci ca și acum să cerem doar recunoașterea luată la 1905 de la turci; ar mai urma ca recunoașterea să nu fie, ca în Ungaria, scrisă pe hârtie, dar suprimată în realitate; ar urma ca în Macedonia să cerem numai o adiere de Elveție orientală. Să cerem *numai* este însă o ironie cu noi înșine; trebuie să o impunem, dacă ținem la ea și dacă nu voim ca acolo să se realizeze ce, după gazete, a cerut Vizirului ambasadorul rus de la Constantinopol: adică egale îndreptățire a trei limbi numai: bulgara, sârbească și grecească” – G. Bogdan-Duică, *Probleme naționale și internaționale*, în *xxx România și popoarele balcanice* / volum editat sub auspiciile Ligii pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor/, Tipografia Românească, București, 1913, pp. 43-44. În ciuda incriminării ce i se aduce, în esență N. Iorga a văzut în termeni geopolitici și naționali adecvați chestiunea raporturilor dintre Regat și românii macedonenii; tot el este, însă, cel care, în Adunarea Deputaților, va protesta, la 17 mai 1913, față de acceptul din partea diplomației noastre a termenului „de batjocură” de „cuțovah” pentru aromâni: „Simtă-se șchiop cine o vrea și procedeze în consecință: eu nu mă simt, și nu simt nici nația mea, întemeiată pe voinicile ei picioare milenare, nu o simt șchioapă de loc! «Cuțovlahi» din protocol (*cel semnat la Petersburg, la 9 mai* – n.n.) mi se pare o insultă

Nu ne-o îngăduie, în sfârșit, dreptul pe care îl avem de a stăpâni Dobrogea în liniște și siguranță. Și în această ordine de idei nu este vorba de «pomana Silistrei», cum se exprima tot d-l Iorga într-un articol din «Neamul românesc»⁶⁵, precum nu poate fi vorba de nici un fel de *pomană* din partea bulgarilor.

Dobrogea nu este pentru noi o compensațiune teritorială în schimbul Basarabiei. *Schimb cu pământ locuit de români n-am făcut și nu vom face niciodată. Basarabia ni s-a răpit iar Dobrogea am recucerit-o prin sângele pe care ai noștri l-au vărsat în războiul independenței* (subl.n.). D-l Iorga știe mai bine decât mine că avem drepturi istorice asupra Dobrogei precum avem și asupra Silistrei – cetatea Dârstorului de altă dată. Și dacă din acest ținut Congresul din Berlin nu ne-a acordat decât o parte, aceasta *nu însemnează că dreptul nostru istoric asupra întregului, a putut să fie alterat* (subl.n.).

Numai împotrivirea dârză a contelui Șuvalof, unul din plenipotențiarii Rusiei la Congresul din Berlin, a făcut ca Silistra să nu fie a noastră. Atât Waddington, plenipotențiarul Angliei, cât și Andrassy, plenipotențiarul Austro-Ungariei, și Corti, plenipotențiarul Italiei, au sprijinit cu tărie, în acest congres dreptul României la Silistra atât din punct de vedere strategic cât și din punct de vedere național. Însuși Șuvalof recunoaște că «de la Rasova la Silistra, este o fâșie de pământ unde populațiunea română este îndestul de numeroasă».

Și dacă este așa... atunci mai poate fi vorba de *pomana Silistrei*?⁶⁶.

Dar oare d-l Iorga nu știe, iarăși mai bine decât mine, că Dobrogea nu ne poate fi pe deplin asigurată decât cu posesiunea Silistrei și a pozițiilor ei? Spusa împăratului Nicolae că „Silistra este cheea Dobrogei” să fie un adevăr pentru toată lumea, iar pentru noi, românii nu?

(subl.n.), și eu aș fi cerut revisuirea lui din acest punct de vedere, care creiază o deosebire și de nume, între noi și între dânșii” – N. Iorga, *op. cit.*, p. 161.

⁶⁵ vezi discursul în Adunarea Deputaților, din 17 mai 1913, când subiectul ședinței secrete a fost *Despre anexarea Silistrei*; N. Iorga contestă – și el, cum vom releva mai departe, în cuprinsul materialului de față – însemnătatea strategică a orașului și, în termeni comparativi sarcastici la adresa așa-zisului loc proeminent al problemei Silistra în cadrul preocupărilor opiniei publice și politicii Statului Român, conchide: „Ei bine, nu e nevoie să fim diplomați mari, să știm tot ceia ce știți d-voastră, ca să declarăm că este o bătaie de joc pentru noi să ni se înfățișeze lucrurile în felul acesta. E pur și simplu ridicol să ni se spuie că pentru aceasta (*recte*, pentru „luarea” Silistrei – n.n.) am trăit o jumătate de secol și că acum putem încheia era durerilor noastre prin înfigerea steagului românesc pe reduta de la Silistra” – *Ibidem*, p. 165.

⁶⁶ Pentru un scurt excurs asupra „chestiunii Silistria”, pledând pentru atribuirea ei României, vezi V.M. Kogălniceanu, *O criză națională. România și conflictul balcanic*, Tipografia Profesională Dimitrie C. Ionescu, București, 1913, pp. 17-30 (cap. *Granița dobrogeană. Posesiunea cetății Silistria*), autorul concluzionând (p. 30): „Dacă nu vom obține cetatea Silistria pe căile pașnice, va trebui s'o luăm pe calea armelor. Cetatea Silistria – hiperbolizează și el – e pentru noi viitorul, e siguranța națională, și pentru viitorul lor, popoarele fac supremul sacrificiu”; vezi și xxx *Rectificarea graniței bulgare*, în „Idealul armatei”, VI, nr. 16, 1 decembrie 1912, p. 1.

Este drept însă că d-l Iorga încearcă să ne întoarcă privirile de peste Dunăre spre a ni le îndrepta peste Carpați și peste Prut. Acestei încercări îi voi răspunde cu adevărul știut de toți: *fiecare ceas cu datoria lui*. Nu poate fi vorba de părăsirea vreunuia din idealurile naționale ci este vorba ca din situația care este actuală să tragem tot folosul pe care-l putem trage. Pentru problemele care se pot impune *mâine*, un popor conștient nu ignorează problemele ce i se impun *astăzi*. Dar tocmai pentru *fericita rezolvire a acestor probleme ale viitorului nu este oare înțelept să întărim și să sporim ceea ce formează însăși baza de rezistență a elementului românesc de pretutindeni: statul liber al României?* (subl.n.)⁶⁷.

În afara unor astfel de pertinente poziționări a rolului istoric și geografic ce trebuia să și-l asume România în vâltoare soluționării finale a *Chestiunii Orientale*, nu mai puțin de circumstanțiate geopolitic sunt intervențiile publice ce reclamau necesitatea recuperării sudului Dobrogei, o necesitate acută pentru viitorul nostru, nașional-teritorial. Vasile Pârvan – arheologul atât de cunoscut, dar și fruntaș al susținerii ideii unității naționale în anii premergători Primului Război Mondial⁶⁸ – va fi unul dintre ferveții susținători ai înfăptuirii idealului

⁶⁷ C. Banu, *Drepturile României în Balcani sunt incontestabile*, în B.G. Assan, *op. cit.*, pp. 51-52.

⁶⁸ A fost unul dintre conducătorii revistei „Românismul” (1913-1914), unde a semnat numeroase articole de atitudine națională ; vezi și *Prietenia noastră cu Bulgaria viitoare*, în *xxx România și popoarele balcanice...*, pp. 7-12; este vorba de un articol redactat în decembrie 1912, în care se pledează – cu argumente istorice și geopolitice – la susținerea unei politici românești mai energice față de o Bulgarie mărită pe seama teritoriilor Turciei Europene. El arată, pe de o parte, că „Pentru o Bulgarie concurată și amenințată mereu de greci în Sud, va fi de un interes vital o asigurare a granițelor ei în Nord. Această asigurare se va putea face numai în două chipuri: sau printr-o prietenie sinceră cu o Românie mai puțin puternică decât ea, și care să-i servească ca un element izolator dinspre cele două mari puteri, deopotrivă de absorbante ca influență, Austria și Rusia – sau, dacă România va părăsi tradiționala ei politică pașnică și va încerca să se mărească, periclitând echilibrul apropiatului status-quo al păcii din Londra, atunci Bulgaria va fi nevoită să intre chiar în alianță cu cele două puteri ale Triplicei, Austria și Germania, cu care – am văzut cum – Bulgaria va fi pentru totdeauna strâns legată în interesele ei culturale și economice” – *Ibidem*, p. 9; pe de altă parte însă, Vasile Pârvan este categoric că România nu poate accepta ca „din punctul de vedere al graniței să fie la discreția Bulgariei”, avansând ca „*singură soluție care ni se pare potrivită cu interesele noastre naționale aceia de a ne asigura oare care libertate de acțiune în toate direcțiile, nelăsându-ne terorizați ca până acum chiar și de cel mai mic dintre statele care ne înconjură* (subl.n.). Dacă nu am mobilizat la începutul războiului balcanic, n-am făcut rău, căci am fi fost odioși în fața întregii lumi civilizate, ca să nu lășăm pe creștinii din Balcani să-și elibereze pe frații lor oprimați. Dar că nu am încheiat atunci o convenție cu Bulgaria în sensul anexării cadrilaterului imediat ce Bulgaria ar fi anexat vreun teritoriu din Turcia, *aceasta a fost și imprudent și nepatriotic* (subl.n.). Astăzi (în decembrie 1912 – n.n.), după jertfele făcute, Bulgaria nu ne mai poate da cadrilaterul, pe care înainte de război, după cum au spus-o singuri prin zierele lor, ni l-ar fi dat fără nici o supărare, având în vedere întinsele teritorii pe cari se gândeau să le cucerescă în Macedonia și în Tracia, și pe care astăzi le-au cucerit, nu cu ajutorul nostru binevoitor, ci împotriva bănuielilor și invidiei noastre (cel puțin așa au tot dreptul să gândească, după chiar vorbele onora de-ai noștri). Dar nu numai cadrilaterul, ci nici o palmă de pământ nu mai pot ceda ei astăzi nimănui fără

național în ansamblul său, aducând argumente cu preeminență de natură geopolitică, în interesul asigurării viitorului țării și al națiunii întregi. „Pentru mine, în actuala situație extremă – *scria el în 1912* –, nu se poate spune că România vrea să cucerească teritorii – pentru a-și satisface acea dorință animalică descrisă așa de bine de d. N. Iorga, ci atitudinea ei e determinată de interese mult mai superioare.

Noi trebuie să ne gândim nu la interesele actuale, cari poate ar fi satisfăcute de o rectificare de frontieră, *ci trebuie să avem în vedere viitorul țării noastre, care va deveni desigur acela al neamului nostru întreg* (subl.n.).

Viața economică a poporului român e de acum înainte dependentă de Marea Neagră. De aceea trebuie să ne îngrijim din vreme pentru a ne asigura o situație puternică în această mare. Portul Constanța nu ne poate mulțumi.

Noi avem absolută necesitate de Varna, care e, după Odesa, cel mai bun port din Marea Neagră.

Un fapt și mai important ne justifică pretențiunile noastre asupra liniei Rusciuk-Varna.

E destul ca să privești o hartă ca să observi că drumul cel mai drept spre Orient e Londra-Viena-Budapesta-București-Varna, și capătul acestei căi spre Mare, trebuie să ne aparțină nouă, căci drumul prin Constanța fiind prea mai lung își va pierde valoarea.

Dacă bulgarii își întind țara până la Marea Egee ei vor trece peste populația grecească, care ocupă țărmul. Prin acest fapt ei își tăgăduiesc justificarea acțiunii lor războinice, care era bazată pe principiul naționalităților pentru *întregirea națiunii*. Și dacă ei fac aceasta, nu ne pot opune nouă acest principiu când, sprijinindu-se pe aceleași mijloace ca și ei, vom cere quadrilaterul Rusciuk-Varna.

---

războiu”. Evidențiind, nu fără îndreptățire – în contextul derulării evenimentelor –, aceste considerente, V. Pârvan concluziona că doar printr-un război se putea asigura buna vecinătate a României cu Bulgaria, în perspectiva împlinirii idealului unității naționale: „Prin urmare, astăzi nu ne rămâne decât sau să renunțăm la tot, cu pace și prietenie, abdicând firește și pe viitor de la orice idealuri mai îndrăznețe – sau să purtăm război pentru cucerirea unui cât mai mare ținut, pe care în viitor să li-l ținem înainte ca o compensație dreaptă și meritată a ajutorului efectiv ce ni l-ar da pentru realizarea idealurilor noastre (subl.n.). Fără ostatici bulgari, pe care să-i avem ca chezășie pentru bunul tratament al fraților noștri din Macedonia, încorporați, tot prin nevrednicia noastră, la statele balcanice, iar nu liberați și ei printr-o Macedonia autonomă – pe care n-am cerut-o oficial și pentru care nu mai putem azi face război – noi nu vom putea niciodată ridica glasul, așa ca să fim ascultați la Sud, atunci când frații noștri vor fi oprimați.

Fără un război, care să ne ridice și în viața noastră și în fața Europei, astfel ca să nu cădem aici pe al doilea ori al treilea plan față de bulgari și sârbi, și care să ne dea în mână un teritoriu de schimb pentru alte teritorii scumpe nouă, zădarnic ne mai gândim la unitatea noastră națională (subl.n.).

Câtă vreme Bulgaria nu ne va respecta, temându-se de noi, ea nu va fi nici prieten, nici ajutoarea noastră. Nu păstrează nimeni prietenie cuiva pe care îl disprețuiește” – *Ibidem*, pp. 11-12.

Relativ la acest teritoriu ei nu pot afirma că se rupe o parte din națiunea bulgărească, deoarece, după cum toate hărțile etnografice ne arată, în aceste ținuturi populația e mai mult mahometană și numai în proporții mici se găsesc și bulgari. De altfel, teritoriul Deliormanului a fost întotdeauna un *teritoriu de colonizare* și nici-un popor nu are acolo drepturi de autohton. Prin urmare, acțiunea României pentru ocuparea quadrilaterului Rusciuk-Șumla-Varna ar fi justificat.

Și după cum bulgarii s-au războit pentru ca să ajungă la Marea Egee, după cum sârbii și-au deschis drumul spre Adriatică, nu văd ce ne-ar împiedica pe noi să cerem Varna, singurul port ce poate satisface traficul nostru spre Orient⁶⁹.

Aceeași viziune a configurării hiperbolizate a idealului național românesc, carpato-balcanic, o exprimă și profesorul N. Basilescu⁷⁰; relevând că vecinii sudici și-au conceput idealul național, *Marea Bulgarie*, poziționându-l de la Dunăre până la Dardanele și Marea Egee, că poporul bulgar „ne dă azi o lecție de înalt patriotism, el ne arată calea pe unde noi ar fi trebuit de mult să mergem, spre a atinge și noi Idealul nostru național”, profesorul bucureștean dezvoltă opiniei publice și cercurilor diriguitorilor părerea sa potrivit căreia „Idealul nostru național ar fi trebuit să fie desigur și azi – și de-a pururi – întrunirea tuturor românilor într-o *Mare Românie*, care să meargă de la Tisa și dela Nistru până la Balcani și până la Marea Neagră, căci toate aceste țări sunt în majoritate locuite de români.

Acest mare și nobil ideal a încălzit în toate veacurile sufletul marilor noștri voevozi: Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul nu au realizat ei oare, fie chiar numai o clipă, acest Mare Ideal?

Dar Mircea cel Bătrân nu a făcut el să fâlfâie pe creasta Balcanilor steagul național și nu a reîncorporat el României Dobrogea până la Varna și Rusciuk – țară eminentamente românească?

Pentru ce dar nu am concepe și noi ca și bulgarii, un Mare Ideal național, *Idealul Mării Români*?

Pentru ce nu i-am înălța un altar în sufletul nostru și în veci l-am cultiva, zi cu zi, minută cu minută, până ce clipa prielnică de a-l înfăptui s-ar prezenta?

Această misiune națională revine învățătorului și școlii⁷¹.

⁶⁹ V, Pârvan, *Stăpânirea Mării Negre*, în B.G. Assan, *op. cit.*, pp. 54-55.

⁷⁰ La încetarea din viață, în 1938, N. Iorga avea să-i fixeze, în gazeta sa – în care publica zilnic un articol –, personalitatea: „A vrut în patriarhală Românie să ajungă mare fabricant, creator de viață, întemeietor de orașe, ca în acea Americă al cărui spirit îl avea desigur, cu toate că niciodată nu i-a călcat piciorul pe acolo” – N. Iorga, *Un american fără noroc în România*, în „Neamul românesc”, XXXIII, nr. 54, 10 martie 1938, p. 1.

⁷¹ N. Basilescu, *Idealul național*, în B.G. Assan, *op. cit.*, pp. 61-63; vezi și Idem, *Interesul politic al României în Balcani*, în „Universul”, XXXI, nr. 44, 15 februarie 1913, p. 1; Idem, *Vidinul!*, în Ibidem, XXXI, nr. 180, 3 iulie 1913, p. 1.

O activitate publicistică asiduă în favoarea atribuirii României a întregului „quadrilater” Rusciuc-Șumla-Varna o va desfășura și atașatul militar român la Sofia, maiorul G.A. Dabija (a fost în post în perioada mai 1910-iulie 1913); la solicitarea regelui Carol I pentru a face „un studiu complet asupra Cadrilaterului”, el îi răspunde, în octombrie 1912, că are „făcut deja” un asemenea studiu, pe care i l-a și prezentat, la 1 noiembrie (precum și altor șase foruri statale și fruntași politici). La cerința lui Take Ionescu de a-i publica studiul pe cheltuiala Ministerului de Interne, „I-am atras atenția că eu funcționând încă ca atașat militar la Sofia, rog să se publice fără numele meu, /iar atunci/ ministrul mi-a spus: «am să-l public sub numele *un român*» – ceea ce s-a și făcut în Iunie 1913, având și un *cuvânt înainte* scris de George Diamandy, aceasta pentru a da cărței un caracter absolut neoficial, iar ediția a 2-a a apărut în Septembrie 1913 sub numele meu *Maior G. Dabija*, când încetase activitatea mea de atașat militar al României pe lângă legația din Sofia și nu mai era nici un motiv ca să nu se pună numele autorului”⁷².

Lucrarea, intitulată *Cadrilaterul Bulgar*, are 200 pp. (format 12), însoțite de 14 planșe – și este împărțită în 21 de capitole: *Orografie, Hidrografie, Clima, Împărțirea Administrativă, Statistica populațiunii, Clădiri, Animale, Agricultură, Păduri, Instrucția publică, Comunicațiuni, Starea sanitară, Bugetele județene și comunale. Datoriile comunelor, Contribuțiuni și impozite, Industria, Comerțul, Mișcarea porturilor, Vămi, Prețuri, Banca națională și agricolă, Recrutări, Rezumatul /prezentarea sintetică a situației economico-administrative a județelor Varna, Rusciuc, Șumla/*⁷³. La începutul expunerii, meticulosul atașat militar își previne lectorul asupra expunerii Cadrilaterului bulgar: „Când se zice cadrilaterul Rusciuc-Silistra-Șumla-Varna, trebuie înțeleasă regiunea cuprinsă între aceste patru orașe, nu cetăți cum erau odinioară, fiindcă azi numai Șumla mai este o cetate, restul sunt slab întărite – dar totuși pot juca prin pozițiunea lor un însemnat rol defensiv și ofensiv”⁷⁴.

---

⁷² G.A. Dabija, *Amintirile unui atașat militar român în Bulgaria. 1910-1913*, Editura Ziarului „Universul”, București, 1936, p. 368.

⁷³ La ediția a II-a a fost adăugat un capitol intitulat *Micul Cadrilater*.

⁷⁴ Un Român /G.A. Dabija/, *Cadrilaterul bulgar*, Atelierele grafice Socec & Co., București, 1913, p. 1.

Vezi și xxx *Cadrilaterul cetăților turcești din Bulgaria*, în „România liberă”, I, nr. 57, 21 iulie 1877, p. 2 – un articol, nesemnlat, în care se prezintă importanța strategică a acestor cetăți: „Quadrilaterul cetăților turcești din Bulgaria corespunde în unele privințe în mod excelent în ceia ce privește pozițiunea particulară a fiecărei cetăți. Locul central lagărul fortificat Șumla, nu se poate desigur compara de ex. cu Metzul, în ceia ce privește forța fortificatoare, dar are un mare avantaju, și anume pe acela că nu se poate închide de către împrejurimile sale, astfel încât să se poată reduce la foamete ca Metzul. Moltke zice: că în privința provientărei sale, în cazul unei asedieri, se găsește în condițiunile unei cetăți de lângă mare, care dintr-o parte se poate asedia, iar din cealaltă parte a se bloca numai din depărtare. O privire asupra locului ei geografic ne demonstrează aceasta. Înaltul platou la a cărui poale este situat lagărul fortificat, se ridică până la 800 picioare peste șesul Bulgariei, părții săi stâncosi cad aproape în toate direcțiunile în forma zidurilor, și șesul suprafeței este acoperit cu pădure impenetrabilă. Numai în flancul stâng înapoia Stradeei se poate urca, însă

Lucrarea beneficiază, cum am menționat, de un *Cuvânt înainte*, semnat de diplomatul G. Diamandy⁷⁵, care constată utilitatea practică a unei asemenea întreprinderi: „Militarul, administratorul, economistul, comerciantul ca și sociologul, omul de afaceri ca și omul politic, vor găsi în acest volum datele cele mai felurite, mai bogate și mai conștiincios adunate. Pentru români și în momentele de față mai ales, documentata lucrare e o călăuză sigură. Ea ne dovedește eforturile meritoase făcute de bulgari pentru punerea pe picior de valoare și civilizație a întregii lor țări și deci și a regiunii numite marele cadrilater în care prin conferința de la București, noi am înscris pe cel mic”. Reliefând caracterul practic a datelor economice inserate, diplomatul român deplânge lipsa legăturilor noastre comerciale directe cu portul Varna: „De ce această lipsă de inteligență comercială, de ce această boicotare a unui port ca Varna unde se vorbește românește în chip curent (subl.n.) și unde se primește fără scădere moneda românească, iată o firească întrebare”. Partea finală a intervenției prefațatorului vizează măsurile practice, de primă urgență, pe care trebuia să le ia guvernul român în Noul Teritoriu, respectiv în Dobrogea de Sud: „Porțiunea română din marele cadrilater e o regiune cât se poate de bogată. Comerțul la Dunăre și Mare, porturi maritime bine apărate, pământ fertil și însăși compoziția etnică a teritoriilor căpătate, în care majoritatea populației e alcătuită din turci și români vor înlesni opera de românizare și de civilizare a legiitorului destoinic.

Tot din cercetarea datelor lucrării de față reiese și o datorie pentru guvernul român. În micul cadrilater sunt câteva proprietăți mari și câteva mijlocii. Toate acestea împreună cu cele mici din zona de frontieră trebuiesc

---

acest loc vulnerabil este prin fortificațiuni atât de asigurat, încât este întrebare, dacă se poate alege pentru asalt, de cum va imbecilitatea, sau trădarea unui apărător nu va veni rușilor în ajutor.

Șumla avea în timpul blocărei sale din urmă, la anul 1828 – 40.000 locuitori, cu trei sfert din ei musulmani.

Varna care s-a transformat, asemenea într-un lagăr fortificat prin forturi permanente detașate, arată în același mod, circumstanțe favorabile, mai cu deosebire până va avea flota turcească superioritatea pe mare, căci a fost foarte greu a se asedia și fără forturi detașate, și sub asistența flotei rusești în anul 1828. Rusciucul și Silistra încă pot să reziste sub comandanți energici 6-8 săptămâni.

Contrar acestor circumstanțe favorabile, laborează (*sic!*) însă cadrilaterul cetăților turcești din Bulgaria de o însemnătate lipsă (*cea a căilor de comunicație – n.n.*). Iar „Calea ferată de la Rusciuc la Șumla și Varna, se susține că ar avea până acum, atât de puțin material de exploziune, în cât armata nu poate trage dintr-însul folosul pe care l-ar putea avea, când ar fi mai bine prevăzut. Și astfel se va retrage probabil armata de operațiune pe Șumla și Varna, și va fi nevoită a abandona linia Dunărei, precum s-a mai întâmplat și altă dată. Atunci însă cadrilaterul cetăților nu va face onoare numelui său (subl.n.)”.

⁷⁵ Acesta fusese, cu un an mai înainte, autorul – între altele – al articolului de atitudine (ce îndemna la reflecții privind reorientărilor politicii externe a țării, în noul context internațional ce avea să ducă la cele două războaie balcanice), intitulat *România. Regat danubian și balcanic*, publicat într-un oficios conservator-democrat – „Acțiunea”, XI, nr. 2.813, 27 septembrie 1912, p. 1.

supuse unei exproprieri în interesul siguranței Statului. Din peste opt sute de mii de hectare cu cât se va mări suprafața României, Statul, fie prin Casa Rurală, fie prin alt mijloc să răscumpere cel puțin jumătate, alcătuind proprietăți de douăzeci de hectare cari să se dea în schimbul pământurilor ce se vor părăsi d'inceace de Dunăre, pământuri cari comasate vor putea servi la formarea proprietăților mici de la 10-20 hectare”. Sunt, aceste opinii, printre primele – dacă nu chiar primele⁷⁶ – ce se avansează de către responsabili oficiali români în privința demarării, eficiente, a unei politici de întărire național-economică a Țării Noi – Dobrogea de Sud –, autorul lor avertizând asupra urmărilor nefaste, în privința siguranței teritoriale românești, în cazul unor atitudini ministeriale obtuze, fără perspectiva apărării intereselor pe termen lung ale poporului și Statului Român: „Nu se mai poate repeta greșala cu veteranii⁷⁷ și nici nu mai putem primi răspunsul unui fost ministru de Finanțe căruia indicându-i în Dobrogea veche câteva mii de hectare spre răscumpărare în plin masif (*etnic – n.n.*)⁷⁸ bulgăresc, îmi răspunse că Statul n-avea bani. Ciudată concepție a unui ministru care refuză bani pentru o opera de românizare. Însăși această digresie, pe deplin dovedește câte idei ne sugerează lucrarea pe care nu e român care să

⁷⁶ vezi I. Dobrogeanu, *Statul nostru și politica de întărire a românismului în Dobrogea de Sud*, în „România de la Mare”, III, nr. 3-4, 1994, pp. 19-29.

⁷⁷ În notele sale zilnice, scrise în timpul Marelui Război, la 27 octombrie 1916, N. Iorga consemna această critică la adresa modului în care s-au făcut împrăștiarile în județele Constanța și Tulcea: „Dar învățătura grozavă de azi (*se referă la ocuparea Dobrogei de armatele germano/bulgaro/turce – n.n.*) va trebui să ne mai învețe un lucru: să fim și colonizatori.

Până acum n-am prea fost. Am intrat în vechea Dobroge turcească fără un caracter național răspicat. Am găsit-o prădată, cu populația împrăștiată, cu vechiul stăpân musulman plecat în lume și hotărât adesea să nu revie supt stăpânirea creștină. Condiții mai bune pentru naționalizarea proprietății măcar nici nu se putea întâmpina.

Și noi ce am făcut ? Dacă este azi o întinsă și înfloritoare, o superioară proprietate bulgărească, nouă ni se datorește în rândul întâiu. Am tolerat așa de mult această viclenă infiltrație, cu scopuri evidente, încât am putea spune că am creat-o noi. Iar, fiindcă-i trebuiau și muncitori cu palmele și vecini săraci, pe cari să-i crească mândria și conștiința de dominație, *am introdus acolo, când și cum, cum s-a întâmplat și fără a le mai purta grija, bieți veterani obosiți, desgustați de viață și incapabili de muncă* (subl.n.) – N. Iorga, *Războiul nostru în note zilnice. 1914-1918*, Editura „Ramuri”, Craiova, f.a. /1921/, vol. II, p. 237. Comentând începutul politicii românești de împrăștiare în Dobrogea Nouă, cunoscutul istoric bulgar P. Todorov sesizează și el slaba implicare a Statului Român, ale cărui autorități fac apel, de asemenea, la veteranii de la 1877-1878, la țărani fără pământ și „transfugi (*sic!*) din Transilvania. Numărul lor este însă mic. Ei sunt lăsați fără credite sau alt ajutor, iar picați într-o țară ostilă lor preferă să se întorcă” – П. Тодоров, *Етнодемографски процеси в Южна Добруджа (1913-1940 г.)*, în „Добруджа”, /I/, nr. 1, 1984, p. 18; vezi și C.P. Rotaru, *Reformele agrare din Dobrogea Veche (1878-1930)*. Teză de doctorat, f.e., Iași, 1930, p. 70 și urm.

⁷⁸ vezi repartitia lor în județele Constanța și Tulcea – St. Lascu, *Repere ale prezenței bulgarilor în Dobrogea (1878-1916)*, în H. Dumitrescu (coord.), *Omagiu istoricului Ioan Scurtu* (Muzeul Vrancei), Editura D.M. Press, Focșani, 2000, pp. 132-149.

nu o citească cu cel mai viu interes și cu netăgăduit folos. Meritul de căpetenia a cărții de față e bogăția și precizia materialului adunat. Avem dinaintea ochilor o monografie admirabil de complectă a unei regiuni cu cari *ne leagă trecutul nostru istoric și însăși siguranța noastră politică, prezentă și viitoare* (subl.n.). Autorul a făcut o lucrare de înaltă valoare științifică și a adus tot odată și un prea însemnat serviciu cauzei țării sale” – conchide prefațatorul⁷⁹.

În afara acestei lucrări – la origine, cum am arătat, fiind un raport înaintat oamenilor de stat români și care „a servit într-adevăr să se documenteze și să se justifice diplomației europene, dreptele cereri ale României”⁸⁰ –, laboriosul atașat militar la Sofia a prezentat la 30 iunie 1913 Regelui Carol I și altor oficialități, „un lung *Memoriu* asupra celor ce ar trebui de făcut imediat după ocuparea Cadrilaterului”, autorul pledând, energic, pentru luarea de măsuri eficace în vederea protejării intereselor naționale-statale în Noul Teritoriu pe care, în acel moment (30 iunie), România nu și-l asumase încă. „Dacă reușim a dobândi și ocupa Cadrilaterul, va trebui să se procedeze imediat cu toată seriozitate, fără a se mai repeta greșeala de după 1878:

- Să se *expulzeze toată populația bulgară din teritoriul dobândit* (subl.n.) dându-i o despăgubire bănească⁸¹;
- Să se închidă orice posibilitate de infiltrațiune bulgară, trebuie să se țină seamă că bulgarii au experiența din Macedonia, de cum trebuie a se face infiltrațiunile, unde au sistematizat-o⁸²;

⁷⁹ Un Român /G.A. Dabija/, *op. cit.* (Cuvânt înainte /nenumerotat/).

⁸⁰ G.A. Dabija, *op. cit.*, p. 369.

⁸¹ Această propunere a atașatului militar român la Sofia nu era chiar iluzorie (dar, *nota bene*, vezi *supra* 68, opiniile lui V. Pârvan – în sensul „menținerii ostaticilor bulgari, pe care să-i avem ca cheazășie pentru bunul tratament al fraților noștri din Macedonia”), oficialități ale Statului Bulgar avansând ele însele propuneri în acest sens; astfel, după semnarea Tratatului de Pace de la București, când statele din Balcani trimit emisari la București pentru a „propune României tot felul de avantagii, dacă s-ar păstra neutralitatea în cazul unui nou conflict în Balcani – *consemnează biograful lui Take Ionescu* –, Bulgaria, care se apropiase de Turcia, făcu aceeași propunere *făgăduindu-ne a-și retrage toată populația bulgară din quadrilaterul dobândit spre a ne dovedi definitivă sa renunțare la aceste teritorii* (subl.n.). Take Ionescu luă însă cel dintâi o atitudine energică contra acestor momeli (*sic!*) criminale” – C. Xenii, *Take Ionescu. 1858-1922*, Editura ziarului „Universul”, București, 1932, p. 280; vezi și N. Dașcovici, *România și ocrotirea minorităților la 1913*, în „Arhiva pentru știință și reformă socială”, IV, nr. 2, 1922, pp. 202-207.

⁸² O viziune românească de epocă asupra acțiunii bulgarilor în Macedonia (turcească), la Dr. V. Teodoru, *7 ani printre bulgari. Aromânii, bulgarii și grecii. Diferențul româno-bulgar*, Albert Baer, București, 1913, *passim* /48 pp./: „Elementul însă care predomină în Macedonia e cel bulgar, care formează o masă întreagă, în afară de părțile locuite de albanezi, înglobând în sânul ei toate celelalte elemente. Dar nu numai atât, elementul bulgar, în afară de cel albanez și aromân, e conștient de menirea sa, deși sub treapta culturii, energiei și inteligenței e inferior celui aromân. În schimb e superior celui bulgar din Bulgaria propriu zisă” – *Ibidem*, p. 18. Lucrarea are un caracter polemic accentuat, în care dimensionarea idealului național este pe măsura patriotismului autorului: „idealul nostru național, *înfrățuirea Imperiului Româno-Latin*, ideal sacru tuturor celor ce simt românește, ideal sfânt pe buza

mamelor române de azi înainte!” (*Ibidem*, p. 43), conchizându-se că „Dacă asupra quadrilaterului s-ar mai putea – poate – ceda, asupra proclamării principatului albano-aromân, niciodată! – *Ibidem*, p. 47”.

Relevantă este, totodată, pentru ilustrarea aceleași viziuni, o lucrare apărută cu aproape un deceniu mai devreme, aparținând profesorului Ilie Bărbulescu – *Românii față de sârbi și bulgari, mai ales cu privire la chestie macedo-română*, Tipografia „Universitară”, A.G. Brătănescu, București, 1905 /216 pp/, mai ales *cap. I*, intitulat *Lupta dintre sârbi și bulgari pentru Macedonia*: pp. 6-57. Cunoscutul specialist în slavistică și istoria slavilor sudici – printre foarte puțini ce-i avea România în perioada respectivă – evidențiază aserțiunile potrivit cărora drepturile Statului Bulgar asupra Macedoniei izvoresc din trecutul istoric, din existența majoritară a elementului bulgar în această zonă balcanică, propaganda bulgară izbutind să prezinte, în fața Europei, pe sârbi ca neavând nici un fel de drepturi în Macedonia: „Iscușința propagandei bulgare, biruitoare în lumea cultă occidentală, pe de o parte, iară pe de alta neprecizia aspirațiilor sârbești, cari vor Macedonia unele până la Perlepe iar altele până la Salonic, au contribuit din ce în ce mai mult să formeze și să întărească și la noi convingerea mai sus pomenită că «sârbii aspiră a juca un rol dar sunt nedumiriți de partea cărora dintre turci, greci și bulgari să-și încline dorințele»” – *Ibidem*, p. 13. Este relevată relația geopolitică a acestora cu Statul Bulgar, cu instrumentarea în zonă a intereselor bulgarilor, beneficiari a unei tenace și solide politici naționale în cele două regiuni, abil prezentate Europei: „«Fără de Macedonia nu e cu putință să se dezvolte un stat bulgar independent și de sine stătător în privința politică – scria la 1903 un fost deputat și înalt demnitar al Principatului Autonom condus de principele Ferdinand –, sufletească și economică, fiindcă i-ar lipsi *forțele trebuincioase, teritoriu trebuincios*, și bună-starea trebuitoare. Dacă se va lua micului popor bulgar un milion de bulgari în Macedonia, atunci el va rămâne prea slab chiar și față de popoarele împrejmuitoare cari îl vor presa întotdeauna. Dacă statul bulgar nu va ieși la Marea Egee, va fi condamnat să rămână, în privința economică vasal Țarigraului, Mării Negre și Dunării... Cât timp va exista Turcia în Peninsula Balcanică, nu vor fi mari pericole pentru Bulgaria. Dar când cel din urmă ceas al existenței Statului Turcesc în Europa va una, *atunci Bulgaria va pierde*, dacă nu va izbuti să iasă la golful Salonic»” – *Ibidem*, pp. 16-17.

Dacă pentru justificarea pretențiilor asupra Dobrogei, propaganda bulgară nu putea face abstracție, totuși, de recunoașterea stabilirii târzie a bulgarilor – cum am văzut că o recunosc C. Jireček și L. Miletič –, în privința Macedoniei propaganda bulgară este mult mai persuasivă, elementul național fiind manipulat fără limite; ca urmare, la începutul veacului al XX-lea, rezultatele îi avantajează net pe vecinii de la sud de Dunăre – în percepția Europei, inclusiv a societății românești. Profesorul ieșean surprinde esența acestui proces, atunci când scria: „(...) în acest mozaic de popoare cari alcătuiesc, dimpreună cu turcii, provincia semilunei Macedonia, nu existau, înainte de sfârșitul celui d-al XVIII veac sau și mai bine de începutul celui al XIX-lea, lupte pe tema naționalităților; ci, toți aceia, învăluiți în marama neguroasă a pravoslaviei grecești, chiar dacă în casele lor vorbeau limba neamului din care se trăgeau, în suflete însă nu aveau o conștiință clară, ba de cele mai multe ori nici n-aveau o altă conștiință națională de cât pe aceea că sunt greci. De la începutul veacului al XIX însă, mai cu seamă subt imboldul general al ideilor de naționalism stârnit încă de marea revoluție franceză și de dânsa zvârlite în conștiințele adormite ale neamurilor din Europa balcanică, *bulgarii încep cei dintâi a se trezi și a-și da seama de neamul slavonesc din care se trag* (subl.n.). De atunci ei, mai ales din Principat, prin îndemnurile unor bărbați de acțiune, entuziasm și condei, pornesc și mai departe, în Macedonia, la slavii de acolo, mișcarea de propagandă naționalistă bulgară. Propagandiștii bulgari, dând aici de o populație a cărei conștiință *slavă era cu totul vagă și confuză* (subl.n.), când nu era de tot grecizată, printr-o

- Să se colonizeze cu elemente rezistente de români (din Regat, din Macedonia sau cu românii din dreapta Dunării din regiunea Vidinului) tot Cadrilaterul⁸³, începând cu zona de frontieră populațiunea să fie înarmată⁸⁴;
- Să se întărească elementul românesc cât mai mult dându-i-se posibilitatea să alcătuiască gospodării temeinice, făcându-se școli, biserici, bănci populare, să se facă drumuri de legătură, poștă și telefon⁸⁵;

pricepută, statornică și stăruitoare lucrare strecoară în scurtă vreme în sufletul unei mari părți dintr-însa *convingerea că ea e anume de neam bulgar* (subl.n.), fiindcă, o învață dânsii, bulgărească e limba ce o vorbește; și pe lângă aceasta încă, mai izbutesc să-i făurească în suflute, ca energie națională bulgară, credința că Macedonia, care azi ar fi locuită statornic mai ales de bulgari, și în vremurile trecute a fost ea stăpânită de părinții și moșii acestora de astăzi, astfel că, deci, tot de bulgari, iar nu de turci și nici de nimeni altul nu se cade să fie condusă în viitor.

Iar printr-această îndemânatecă propagandă, bulgarii izbutesc ca, în scurtă vreme, o *foarte mare parte din populația slavă a Macedoniei să se creadă bulgărească* (subl.n.), și ca sprijiniți și de stăruințele Rusiei, să-și dobândească la 1871 chiar o biserică proprie bulgară, Exarchatul, care le sluij drept nou mijloc de bulgarificare. Șe de atunci, până mai în anii din urmă, propaganda bulgară, prin biserică și școală mai ales, păși cam tot biruitoare în bulgarizarea conștiinței slavilor macedoneni” – *Ibidem*, pp. 6-7.

Pe de altă parte, și sârbii, trezindu-se la o viață națională proprie, încearcă să-și asume un rol istoric în Macedonia, „Iar fiindcă fiecare din aceste două state și popoare slave cred că, în momentul unei rezolvări a chestiei balcanice în cazul împărțirii Turciei sau al deslîpirii Macedoniei de dânsa, Europa va dărui această provincie aceluia dintre ele care va fi socotit că are cele mai multe drepturi etnografice și istorice; de aceea, atât bulgarii cât și sârbii se silesc, fără de răgaz, fiecare, a face diplomația europeană să capete convingerea că dreptatea e numai a lor. Numai că propaganda bulgară, precum e ea mai energică și mai iscusită decât cea sârbească în Macedonia însăși, tot astfel e dânsa mai întinsă și mai însuflețită de convingerea că reclama e sufletul întreprinderilor chiar în afaceri diplomatice. De aceea vedem astăzi că presa europeană, franceză sau germană de pildă, care judecă lupta dintre bulgari și sârbi în Macedonia, necunoscând îndeajuns și temeinic nici limba și nici istoria lor, dă în general dreptate celor dintâi, considerând pe cel de-al doilea numai de simpli ambițioși sau pismăreți. Iar noi, românii, *cari nu ne hrănim până acum decât cu ceea ce occidentul ne împărtășește, credem ca și dânsul* (subl.n.), fără d-a cerceta în adânc, că populația slavă statornică din Macedonia e «sigur» bulgară iar nu sârbesască, și că lupta, pe care sârbii o duc împotriva bulgarilor acolo, nu are alte temelii decât ambiția și pizma” – *Ibidem*, pp. 9-10.

Pentru viziunea istoriografiei bulgare asupra situației din Macedonia și impactul acesteia asupra relațiilor româno-bulgare, vezi П. Тодоров, *Българският национален въпрос. В българо-румънските отношения 1878-1902 г.*, Ик Медиакон, София, 1994, mai ales pp. 55-108, 203-260, 355-415, 465-493.

⁸³ vezi și V.S/avel/, *Colonizarea Dobrogei Noui*.-Se poate face cu români, în „Minerva”, VI, nr. 1.901, 1 aprilie 1914, p. 1.

⁸⁴ vezi C. Noe, *Colonizarea Cadrilaterului*, în „Sociologie românească”, III, n. 4-6, 1938, pp. 119-158.

⁸⁵ vezi I.N. Roman, *Drepturile, sacrificiile și munca noastră în Dobrogea față de pretențiile bulgarilor asupra ei*, Tipografia „Victoria”, Constanța, f.a. /Extras din „Analele Dobrogei”, III, nr. 4, 1922/, pp. 49-54.

- Să se ajute populațiunea turcă⁸⁶ din întregul Cadrilater, ca fiind o populațiune docilă și supusă. Dacă însă din motive ce nu se pot aprecia acum, populațiunea turcă ar pleca, atunci tot terenul să se cumpere de statul român, apoi să-l colonizeze numai cu țărani români cultivatori de pământ⁸⁷;

- Să se organizeze apărarea defensivă a zonei de frontieră pe o adâncime de 30 km, tăindu-se pădurile pe întreagă această zonă⁸⁸.

Dacă nu se va proceda astfel, bulgarii se vor infiltra⁸⁹. Guvernul bulgar și diferitele societăți bulgare iredentiste vor ajuta pe bulgari să cumpere terenuri mai cu seamă de la turci, le vor coloniza cu noi elemente șoviniste bulgare, vor întări elementul bulgar, creând școli, biserici, bănci populare, ziare iredentiste etc., iar românii se vor slăbi din ce în ce mai mult și prevăd că în 15-20 de ani politica iredentistă bulgară protejată de anumiți politicieni veroși români sau pseudoromâni, va ajunge – *avertiza militarul român, evoluția evenimentelor în timp, confirmându-i, din păcate, spusele* – să răstoarne situația favorabilă de astăzi în favorul bulgarilor⁹⁰, iar România va stăpâni numai nominativ Cadrilaterul⁹¹.

---

⁸⁶ vezi St. Lascu, *Repere ale prezenței turco-tătarilor în Dobrogea modernă (1878-1916)*, în „Anuarul Muzeului Marinei Române”, tom II, 1996, pp. 243-252.

⁸⁷ vezi M. Roman, *Studiu asupra populației turcești din Dobrogea și sudul Basarabiei*, în „Analele Dobrogei”, XVII, 1936, pp. 96-116 (mișcarea de emigrare a musulmanilor din Dobrogea a început în 1922 și a atins maximul – ca număr al emigranților – în 1926; până la finele lui 1930 plecaseră din cele două județe sud-dobrogene 6.675 de turci, respectiv 5,2% din numărul lor în Dobrogea de Sud) – *Ibidem*, p. 98; vezi și xxx *În ce condiții emigrează turcii din Cadrilater*, în „Dobrogea jună”, XXXI, nr. 234, 16 octombrie 1935, p. 1; de asemenea, C.G. Ciumetti, *Plecarea turcilor din Cadrilater*, în „Legionarii”, III, nr. 16, 15 iulie 1935, p. 1; xxx *Reîncepe emigrarea populației turcești din Cadrilater*, în „Dobrogea jună”, XXXI, nr. 60-61, 14 martie 1936, p. 1.

⁸⁸ La începutul anilor '20 s-a încercat demararea constituirii unei așa-zise „frontieră de suflete românești”, respectiv constituirea de așezări din foști militari, de-a lungul graniței cu Bulgaria. Această „colonizare militară” nu a dat rezultate, Statul Român concepând, și aplicând din 1925, o politică destul de susținută de împrumut în cele două județe sud-dobrogene. În 1927, „Colonizarea militară număra 430-700 coloniști împărțiți în 13 colonii, fiecare colonie având un șef militar din care 7 sunt ofițeri activi în disponibilitate – 3 maiori, 3 căpitani și 1 sublt. – iar restul de 6 ofițeri de rezervă. Ca pământ astăzi cele 13 colonii au spre folosință 9.061 ha” – I. Vlădescu, *Cadrilaterul. Ce este și ce trebuie să fie. Colonizarea și naționalizarea lui*, Institutul de Arte Grafice al Ziarului „Dobrogea jună”, Constanța, 1927, p. 59; vezi și xxx *Chestiunea colonizării Cadrilaterului cu românii demobilizați din Vechiul Regat*, în „Sentinela Română”, I, nr. 1, 25 noiembrie 1926, p. 1.

⁸⁹ vezi M. Roman, *Iredenta bulgară în Dobrogea*, în „Analele Dobrogei”, XVI, 1935, pp. 1-22.

⁹⁰ Avertismentele și temerile exprimate de valorosul nostru atașat militar s-au adeverit în părțile lor defavorizatoare pentru impunerea și asigurarea intereselor național-statale românești. Astfel, într-o analiză a realităților social-economice și naționale în Dobrogea, la mijlocul deceniului patru, se concluziona: populația bulgară „a ieșit întărită economicște, din cauză că a știut să profite de situațiunile turburi pentru a se îmbogăți pe orice cale. Datorită acestui fapt și încurajată de atitudinea de indolență a administrației românești, lăsată în cea mai mare parte în seama elementelor locale, care pun mai presus de toate interesele

După semnarea *Tratatului de Pace de la București* (28 iulie/10 august 1913), prevederile acestuia în privința includerii sudului Dobrogei în cadrul Statului Român – întregindu-se, astfel, teritoriul dobrogean – sunt rapid aplicate de către autoritățile statale românești⁹². În afara funcționarilor și autorităților administrative ce sunt instalate, personalități ale vieții publice, ziaristi sosesc în *Țara Nouă* – cum am văzut că o denumește profesorul G. Murgoci –, pentru ca, întorși în Capitală, să-și expună, public, impresiile din noile județe românești de peste Dunăre.

Astfel, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, C.G. Dissescu – primul înalt demnitar român care efectuase o vizită pe frontul din Bulgaria, în iulie⁹³ –, va susține o conferință la Casa Școalelor, la 19 octombrie, în care va dezvolta impresiile în urma călătoriei sale în noile județe ale României. Autorul nu are prejudecăți, el își întemeiază spusele pe cele văzute, dar, în același timp, este documentat, fiind posesorul unor bogate lecturi istorice, cunoștințe împărtășite și unui public ce ia contact, în premieră, cu realitățile istorice ale acestui „teritoriu nou”. Încă de la începutul expunerii⁹⁴ sale, înaltul demnitar român subliniază caracterul românesc al sudului Dobrogei: „Teritoriul acesta, prin raport la prezent se poate numi un teritoriu nou; în realitate însă *este un teritoriu vechiu* (subl.n.). Și ne este foarte ușor, ca să stabilim legătura de unire, căci nu e vorba pentru aceasta decât de o vocală, dacă o pronunțăm mai deschis, vocală care ne arată că în trecut teritoriul acesta era *roman*, iar în acest moment teritoriu

---

personale și trădează, sub raportul național, misiunea ce li s-a încredințat, s-a ajuns la actuala stare de lucruri, ale căror consecințe sunt următoarele: 1. Am dat posibilitatea de a se crea în Dobrogea situațiuni penibile, care au putut fi exploatate de bulgari în Dobrogea, în Bulgaria și în străinătate. 2. Am dat posibilitatea elementului bulgar să-și consolideze și mai mult situația economică. 3. Am dat posibilitatea ca bulgarii să exercite, sub diferite incarnațiuni politice, un rol preponderent în această regiune și am acordat beneficii care au permis acestui element să se infiltreze acolo unde nu avea ce căuta, provocând prin aceasta acțiuni dăunătoare Statului nostru. 4. În fine, am dat posibilitate ca *bulgarii din Cadrilater să pătrundă prin propria lor voință să după toate sugestiile guvernului bulgar în toate domeniile* (subl.n.), ca și cum s-ar găsi într-o provincie bulgară” – *Ibidem*, pp. 17-18; vezi și xxx *Îndrăzneala iredntiștilor bulgari*. „*Analele Dobrogei*” și *activitatea iredntiștilor bulgari*, în „Țara lui Mircea”, II, nr. 36, 12 iulie 1936, p. 4; xxx *Congresul organizațiunii revoluționare dobrogene la Sofia*, în „Dobrogea jună”, XIX, nr. 77, 4 aprilie 1925, p. 1.

⁹¹ G.A. Dabija, *op. cit.*, pp. 370-371.

⁹² vezi I.M. Cămărășescu, *Durostorul. Expunerea Situațiunei județului la 1 Decembrie 1914 prezentată Domnului Ministru de Interne*, Tipografia Ion C. Văcărescu, București, 1915, *passim* /210 pp./; G. Georgescu, *Județul Caliacra din punct de vedere administrativ, financiar, economic, social și cultural. Raport adresat D-lui Ministru de Interne*, Inst. de Arte Grafice, „Carol Göbl” s-r Ion St. Rasidescu, București, 1915, *passim* /70 pp./.

⁹³ vezi I.F./ermo/, *Ministrul Instrucției, cel dintâiu ministru român care a trecut în Bulgaria, povestește “Universului” impresiunile sale*, în „Universul”. Ediție specială, f.nr., 17 iulie 1913, p. 1.

⁹⁴ vezi și M. Stroescu, *Călătoria d-lui C. Dissescu ministrul Instrucțiunii prin „Pământul întrupat”*. *Reorganizarea școalelor din România Nouă*, Tipografia „Revista copiilor și a tinerimei”, București, 1913, *passim* /64 pp./.

acesta este *român*⁹⁵. Exemplificând etapele istorice care au marcat evoluția acestui spațiu, neamurile care l-au populat alături de băștinașii români, ministrul Cultelor și Instrucțiunii aprecia că printr-o organizare temeinică s-ar putea face ca „fără să jignim drepturile conștiinței, să fie un teritoriu cu adevărat românesc”, scop în care – de altfel – a și împlinit vizita respectivă. Iar prima impresiune, pe care mi-a dat-o această călătorie, a fost impresiunea unei vieți comune între noi și locuitorii de acolo, comună nu altădată, dar comună chiar astăzi. Și această comunitate se dovedește prin costumele, pe cari le-am văzut acolo; prin caracterul muzicii care este melancolică – și deși inferioară muzicii noastre populare, dar având aceeași notă de suferință; prin oarecari elemente culinare, cari fac bucutăria poporului; prin obiceiuri și prin legende⁹⁶; înaltul demnitar român vizitează Turtucaia, unde „trebuie reținut faptul că este un centru românesc, grație căreia a putut să radieze mai departe ceea ce este simțire românească și să fie un fel de santinelă a ceea ce avea să păstreze la spatele său.

Aici sunt strade întregi, care sunt locuite numai de români.

Am fost izbit însă într-un mod mai deosebit de două lucruri: întâiu de biserică și al doilea de entuziasmul cu care ne-au întâmpinat turcii.

Cu biserica este curios lucru; dacă este ceva care trebuie să fie în comun și să liniștească și să potolească luptele și patimile, este biserica. Și totuși, când cineva ia și răsfoiește istoria, vede că pentru biserică se fac cele mai multe lupte.

Îndeosebi sunt ținut să știu aceasta de la 1906.

Actualmente posesia bisericii din Turtucaia o au bulgarii, deși posesiunea aceasta slăbește din ce în ce.

Chestia însă este: Biserica aceasta⁹⁷ a fost românească sau bulgărească?

Este foarte lesne să faci dovada că a fost românească (subl.n.).

Ceea ce juridicește vine ca ultimă probă: presupunțile, bănuelile, adică ceea ce stă scris pe morminte, sau legendele populare, în această materie este proba cea mai evidentă.

Mai întâiu sfinții nu sunt într-o pictură bizantină de caracter bulgăresc sau rusesc, ci mai mult de caracter românesc.

Dar ceea ce este decisiv – căci spiritul școalei de pictură poate să fie influențat nu de naționalitatea pictorilor ci a celor care s-a dat aceloră cari lucrează și pictează – ceea ce este decisiv, este faptul că *inscripțiile care designează numele sfinților sunt toate în românește* (subl.n.).

Ceva mai mult: preotul, care a slujit la început, are un mic mormânt, pe care stă o piatră tumulară și pe ea numele trăește scris în românește⁹⁸. În

---

⁹⁵ C.G. Dissescu, *Amintiri și impresii din Cadrilater*. Conferință ținută de d-nul..., Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, în seara de 19 Octombrie 1913 la Casa Școalelor, Institutul de Editură și Arte Grafice „Flacăra”, București, 1914, p. 7.

⁹⁶ *Ibidem*.

⁹⁷ vezi o scurtă sinteză – Gh. Dumitrașcu, *Localități, biserici și mănăstiri românești în Dobrogea, până la 1878*, Editura Fundației „Andrei Șaguna”, Constanța, 1996, pp. 196-198.

⁹⁸ C.G. Dissescu, *op. cit.*, p. 32.

continuarea vizitei sale, ministrul român poposește la Siliștra, unde, la Primărie, „a început seria hiritisirilor și toți am vorbit românește”⁹⁹, iar apoi la Balcic; aici, este impresionat de frumusețea „falaisei”, care „începe de la Balcic și care merge mai mult de jumătatea drumului, înspre Ekrene și care constituie ceea ce se numește coasta de argint”. Această porțiune a coastei Mării Negre este cu totul impresionantă, călătorul nostru mărturisind: „Văzută pe seară sub razele soarelui, este într-adevăr admirabilă. Și eu, care am prețuirea de a fi văzut multe localități frumoase, mărturisesc că așa ceva n-am văzut încă! (subl.n.)”¹⁰⁰.

Un impact informațional benefic asupra publicului românesc l-au avut reportajele trimișilor speciali ai ziarelor bucureștene¹⁰¹ în *Noua Românie*; unul dintre aceștia – I. Irimescu-Cândești, redactor al oficiului național-liberal „Viitorul” – și-a îngemănat reportajele într-un cunoscut, în epocă, volum (80 pp.), intitulat *Pe drumurile Cadrilaterului*. „Irimescu, e într-adevăr, din gazetarii cari știu să vadă și pot să redea aceea ce au văzut într-o formă care se ridică până la o adevărată frumusețe literară. Tot atâtea daruri care la noi – scria în *Prefață*, publicistul și omul politic (pomenit mai sus) C. Banu – sunt socotite de prisos pentru un ziarist. Cu atât mai mult ele trebuie deci prețuite când ies la lumină”¹⁰². Beneficiind, prin urmare, de serviciile unui condei talentat, descrierile și impresiile asupra Dobrogei de Sud au avut multă priză la publicul epocii, căruia i se înfățișau frumusețile naturale și realitățile acesteia. „Înainte ochilor ni se deschide (*pe când se traversa Dunărea, spre Turtucaia – n.n.*) o panoramă de o rară frumusețe, ceea ce face pe atașatul militar al Angliei, să exclame cu o vădită bucurie: «Ce frumoasă e noua Românie!».

Orășelul întins pe malul Dunărei care se ridică ca o masă oblică, se oglindește în undele ei. Tricolorul românesc răsare înfipt în nu știu ce clădire, stăpânind întinderile până departe, glăsuind către cei de pe malul vecin «Decum sunteți voi stăpâni aici»¹⁰³.

În 1913 Turtucaia avea 12.000 locuitori (respectiv 6.500 români, 3.500 turci, iar restul bulgari și alte etnii) și reporterul consemnează informații

⁹⁹ *Ibidem*, p. 37.

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 50.

¹⁰¹ vezi, de pildă, un amplu serial publicat de Al. Ciurcu în iulie 1913; între primele impresii: „S’a zis că pe aci ae fi un pământ sărac. Tot ce am văzut dovedește contrariul. Pământul e negru și mărunt ca cenușa și vegetația dovedește că e foarte fertil. Majoritatea întinderilor pe care le-a străbătut (de la Balcic la Dobrici – n.n.) erau cultivate cu grâu, apoi cu porumb; clăile de grâu erau foarte voluminoase, cu paiul lung. Negreșit că din tramcar n’am putut cântări boabele, nici face analize, însă ochiul exercitat distinge repede un pământ bogat de altul sărac” – *Din România Nouă. O călătorie de plăcere a corespondenților de războiu. Dela Balcic la Dobrici. Configurațiunea terenului și fertilitatea solului*, în „Adevărul”, XXVI, nr. 8.572, 25 iulie 1913, p. 1.

¹⁰² I. Irimescu-Cândești, *Pe drumurile Cadrilaterului. Impresii și note*. Cu o prefață de C. Banu. Fotografii de I. Voinescu, Institutul de Editură și Arte Grafice „Flacăra”, București, 1913, p. 6.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 11.

prețioase pentru realitățile etnopolitice ale orașului, pe baza mărturiilor unei notabilități locale: „Hogea, care primise să vie în mijlocul nostru, ne spune, printr-un tâlmaciu, că în Turtucaia sunt două moschei. Românii, cari sunt în majoritate, au și ei o biserică ..., adică au avut, căci în anul 1900 le-a furat-o bulgarii. De când s-a construit¹⁰⁴ și până în acest an, biserica a fost românească. Bulgarii au cerut să li se dea și lor o strană, și cum era în țara lor, au pretins strana din dreapta. În 1900, într-o duminică, au pătruns în biserică și au dat afară preotul și dascălul român. Sfântul Nicolae, hramul bisericei, a fost dat jos, și în locul lui așezat pe Metodiu și Kiril. Astăzi¹⁰⁵, odată cu bucuria românilor, care de acum să se roage în locașul Domnului în limba strămoșească, figura blândului Sfânt va fi luminată de raze de bucurie, căci va ocupa iarăși locul de cinste.

Cum ședeam la cafenea, văd venind de pe o stradă lăturalnică, un soldat bulgar, cu mâna stângă înfășurată în cârpe. M-am dus spre el. Era un tânăr de statură mijlocie, îndesat și bine legat. Fața lui rotundă, cu ochii mari, negri, era rumenită de arșița soarelui. Era îmbrăcat cu pantaloni soldățești, fără tunică, încălțat cu opinci și pe cap avea o șapcă militărească.

- *Ești bulgar?...*
- *Nu... Mi-s român, îmi răspunse el, uitându-se lung la mine.*
- *Ești rănit în războiu?*
- *Da... Mi-a intrat un glonț în mână ...*
- *Nu cumva ești prizonier ...*
- *Nu știi ce este aia ...*
- *Prins de noi ...*
- *Nu! Eu m-am luptat la granița sârbească.*
- *Ei..., cum a fost p'acolo?*
- *A fost bătălie mare, domnule. De la noi s-au răpus mulți de tot. Eu zic că s-or fi răpus mulți și de la sârbi. Eu m-am luptat și cu turci, da..., mai la urmă.*

¹⁰⁴ Românii turtucăieni au avut permisiunea de a avea o biserică proprie încă din anul 1774 (anul Păcii de la Kuciuk-Kainargi). „«Spun bătrânii, că ei învățau bucoava, literele chirilice, chiar în tinda bisericii vechi», ceea ce înseamnă că, existând tinda bisericii vechi, a existat și biserica veche. Nu putem preciza prin ce împrejurări biserica veche dispare, sau e distrusă printr-un războiu și pe locul ei Biserica nouă cu hramul Sf. Nicolae, în anul 1864” – Oct. Mărculescu, *Transmarisca-Turtucaia* în „Analele Dobrogei”, XIX, vol. III, 1938, p. 126; vezi și Ap. Culea, *Românii din Caliacra și Durostor*, în „Graiul românesc”, I, nr. 6, 1927, p. 120. Remarcabil este că „D-nul Gheorghe Ionescu, turtucăian getbeget, directorul școalei românești de acolo din 1884 și până azi, a putut găsi pe cărțile bisericești și în amintirea bătrânilor, pomelnicul dascălilor de românește” – Idem, *Cât trebuie să știe oricine despre Dobrogea. Trecutul-Prezentul-Viitorul*, Editura Casei Școalelor, București, 1928, p. 114: lista imortalizează numele preoților români până la 1884; la 1878 erau trei preoți români, dar noile autorități ale Principatului Bulgar îngăduie doar existența unuia: „La 1900 l-au dat afară și pe acesta, ultimul preot român până la 1913” – *Ibidem*, p. 118.

¹⁰⁵ vezi C.D. Remus, *Cererile românilor din Turtucaia*. Delegații români la d-nii Bădărău, ministru interim al Internelor; la C. Dissescu, ministru Cultelor și la I.P.S. Konon, mitropolit Primat. Plecarea în Cadrilater a d-lui Dissescu, în „Minerva”, V, nr. 1.699, 7 septembrie 1913, p. 1.

- *Și cum ți-au dat drumul să pleci?*
- *Au plecat ei alții, cari nu erau deloc răniți, dar eu ... Uite, mâna asta stângă nici n-o simt...*
- *Cum ai venit de acolo?*
- *M-am imbarcat pe vaporul austriac.*
- *Cine-ți îngrijește mâna?*
- *„Doftorul” care e cu soldații noștri aici.*
- *Adică soldații noștri!?*
- *Da, ai noștri. Păi eu nu sunt tot român, ca d-ta!? (subl.n.).*
- *După ce ți-o trece, te mai duci să te mai lupți?*
- *Unde, la bulgari? Nu-mi pasă de ei... Dacă mi-o trece, mă duc cu armata românească să bate pe bulgari. Eu le știu seama acum.*
- *Îți pare bine c-am venit noi aici?*
- *Cum să nu, domnule. Doar ne-am săturat de stăpânirea bulgărească... (subl.n.).*

Și-n vorbele românului care-și vărsase sângele luptând pentru asupritorii lui, era atâta bucurie, că de acum înainte, de va mai fi nevoie să-și verse acest sânge, și-l va vărsa cu drag pentru neamul și țara lui strămoșească.

În timp ce vorbeam, aruncându-și ochii la mâna înfășurată în cârpe pătate de sânge, o mânie ciudată i se aprinse în ochi, și tremurând de durere grăi plin de amărăciune: *«M-am slujit luptând pentru străini... De..., dacă n-ați venit mai devreme! ...»*.

Ne uitam lung unul la altul: eu fără să știu ce să-i răspund la vorbele lui muștrătoare, el poate așteptând răspunsul meu. Apoi mi-am luat ziua bună de la el și am plecat după tovarășii mei. Deși mă despărțisem, totuși simțeam înțepătura privirilor lui muștrătoare, iar în urechi îmi răsunau cuvintele amare și dojenitoare: *«De..., dacă n-ați venit mai de vreme!»*¹⁰⁶.

Ajuns la Silistra, ziaristul român este, și el, „încremenit de atâta frumusețe”, la apusul soarelui pe Dunăre, doi dintre companioni – profesorul G. Murgoci și pictorul J.Al. Steriade – încercând aceleași simțăminte, primul strigând către pictor, entuziasmat: „Vino de vezi lucruri mărețe, cari se văd rar...”¹⁰⁷. Sunt vizitate vestitele – altădată – forturi ce constituiau pavăza Silistrei în veacul trecut: „În fața noastră se desfăcea un șir de coline, cari își dădeau mâinile, ca și cum ar fi fost gata să înceapă o horă.

Cea mai răsărită dintre ele, poartă numele Medgedi-Tabia¹⁰⁸, iar cea din fața ei, Arab-Tabia.

Medgedi-Tabia domină Dunărea pe o întindere foarte mare, cum și întreg malul românesc din față. Orașul Silistra este îngenuncheat la picioarele ei.

¹⁰⁶ I. Irimescu-Cândești, *op. cit.*, pp. 17-19.

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 24.

¹⁰⁸ Steagul românesc este arborat aici, la 29 iunie, de către un dobrogean musulman (din Ostrov) – vezi *infra* 160.

Fortul nu are nici o însemnătate, după câte spun cei meșteri în ale strategiei. Acum 40-50 de ani o fi fost bun la ceva. Cu mijloacele de luptă întrebuițate astăzi, în câteva minute este cenușă. Bulgarii îl întrebuițau ca depozit pentru munițiuni. În timpul din urmă se zice că ar fi încercat să-l modernizeze, așa ca să facă față oricărei împrejurări. Cu toate acestea, fortul nu le-ar fi fost de mare folos. Este important însă prin pozițiunea lui strategică¹⁰⁹.

Ziariștii români vizitează, de asemenea¹¹⁰, Balcicul¹¹¹, apreciat pentru că „are o pozițiune din cele mai frumoase. Prin aceste părți se plimbă numai zefirul, căci este singura poartă a Mării Negre nebătută de vânturile năpraznice, care-i poartă valurile de acolo până acolo. Orașul este așezat într-o scovărdătură a țărmlui înalt. Marginea dinspre mare, se coboară până la suprafața apei. În valea care se desface ca un amfiteatru, este risipit Balcicul. Două colțuri mari de stâncă, îi străjuiesc intrarea, ca două coloane de marmoră¹¹². Cu o populație compusă, în majoritate, de turci, anticul Dionysopolis, „stăpânit odinioară de viteazul Boerebista, după atâta amar de vreme, a ajuns sub stăpânirea noastră¹¹³; dacă musulmanii erau prietenoși, primindu-i pe soldații intrați cu „ovațiuni” și

---

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 28.

¹¹⁰ Vezi L. Iliescu, *De pe Coasta de Argint. București-Balcic. Prin Silistra* (Însemnările trimisului nostru special), în „Universul”, XXXI, nr. 218, 10 august 1913, p. 1.

¹¹¹ O amplă descriere, veritabil documentar, datorăm profesorului I. Ursu, *Din Cadrilater*, în *Ibidem*, XXXI, nr. 213, 5 august 1912, p. 1; nr. 214, 6 august, p. 1; nr. 215, 7 august, p. 1. Câteva impresii, ce concordă cu cele ale altor martori oculari – surprinși, aproape toți, că se aflau într-un teritoriu relativ modernizat, cu gospodării închegate și cu oameni știutori de carte: „Pământul din aceste regiuni este de o fertilitate rară, ca tot pământul din Cadrilaterul nostru, care a fost pentru Bulgaria, ceea ce a fost Sicilia pentru Italia: grâнарul Regatului”; „În general sătenii bulgarî sunt voinici, bine nutriți, hrânindu-se cu pâine, zarzavaturî și carne de oae. Toți sunt știutori de carte și se interesează de afacerile publice. Soarta patriei îi interesa deopotrivă pe toți, săraci sau bogați, tineri sau bătrâni. Cei mai mulți, pe cari i-am întrebat, socoteau pe Daneff responsabil pentru nenorocirea patriei”. Apreciază că dacă linia de graniță de la litoralul maritim ar fi fost puțin mai la sud de Ecrene, s-ar fi putut amenaja, în golful respectiv al Balcicului, un mare port militar: „Golful complet era până la Euxinograd (*la 8 km nord de Varna – n.n.*) și numai dacă l'am fi obținut în întregime am fi putut avea un excelent golf pentru marina noastră militară, care s'ar fi putut amenaja cu mici cheltueli, întrucât condițiile naturale sunt foarte favorabile. Așa cu greu va putea servi de port de război, cu toate că dealul de la Ecrene, care ne aparține, domină din punct de vedere strategic golful întreg. Fără a deveni însă port de război, Balcicul cu greu va putea avea avânt și progres de oarece e aproape de graniță și satele cari îl vor alimenta sunt foarte reduse”.

¹¹² I. Irimescu-Cândești, *op. cit.*, p. 42; vezi și, în privința descrierii, G. Murgoci, *op. cit.*, p. 32; O. Tafrați, *Dionysopolis*, în „Analele Dobrogei”, IX, vol. II, pp. 5-18; Regina Maria, *Cum am ajuns la Tenha-Juvah*, în *Ibidem*, pp. 1-4; C. Brătescu, *Contribuțiuni la cunoașterea „Coastei de argint” și a „Văii-Fără-Iarnă” (Batova)*, în *Ibidem*, XVIII, 1937, pp. 22-37; G. Vâlsan, *Coasta de argint* (Extras din „Buletinul Soc. Române de Geografie”), Atelierele grafice Socec & Co., București, 1926, *passim* /22 pp./; Regina Maria, *Coasta de Argint*, în *xxx Coasta de Argint a României. Descrieri, vederi, note și memorii privitoare la importanța acestei coaste și punerea ei în valoare*, Tipografia „Carageale”, București, 1930, pp. 3-4.

¹¹³ I. Irimescu-Cândești, *op. cit.*, p. 49.

spunându-le: „- Bine, bre, că ați venit voi aici. Dacă mai stăteți numai o zi, bulgarii ăștia aveau de gând să ne ducă și pe noi la războiu”¹¹⁴, în schimb supușii țarului Ferdinand erau mai mult decât rezervați: „În dosul perdelelor se ascundeau chipurile de bulgăroaice, cu fața colțuroasă și pomeții obrazilor eșiți afară, iar de prin colțurile străzilor ori ale prăvăliilor, bărbații ne urmăreau cu priviri pline de ură”¹¹⁵; românii locuiau într-un cartier separat.

Îndreptându-se spre Dobrici (viitorul Bazargic)¹¹⁶, într-un omnibus plin cu 30 de persoane, reporterul „Viitorului” din Capitală străbate o regiune plană, în care nu era nici o ridicătură naturală: „Înainte noastră se întindea un podiș, pe care nu se vedea nici o ridicătură. Părea o masă imensă, peste care în depărtare cădea cerul ca un clopot de sticlă. Lanurile de grâu, pălitate de arșița soarelui și frânte de vânt, covoarele de verdeață cărora aceeași arșiță le îngălbenise fața, sburau cu noi. Pădurile cari răsfrângeau peste întreg tabloul undele unui colorit mai vesel, se ștergeau repede pe dinaintea noastră. Din fuga vertiginoasă a mașinei, întreg podișul semăna cu o mare multicoloră, care-și mâna valurile spre țărmuri. În această mare se înecau satele cu case mărunte, din

¹¹⁴ *Ibidem*, p. 47. Acest gen de constatări este consemnat și în mărturiile altor participanți direcți la campania din 1913; vezi, de pildă, N. Iorga, *Acțiunea militară a României...*, pp. 181-190 ș.a. Sau – H.G. Lecca, *Dincolo din Dunăre-n Balcani*, Editura Institutului de Arte Grafice „Flacăra”, București, 1913; pe când trupa se afla în satul Kara-Hassan, „pe hartă Alexandrovo”, i se plâng și turcii, aflați în majoritate, și bulgarii; primii „asupriți pân-la barbarie, cu geamia dărâmată de furia bulgarilor, când s-a declarat război, și cari *ne rugau în genunchi să-i scăpăm de măcel, luându-i cu noi, în țară* (subl.n.)”, iar „bulgarii, mai șarlatani ca oriunde, încercând fără rușine pretențiile bănești și reclamând pentru ce nu li se luase” – *Ibidem*, p. 86. O relateare din partea unui ofițer român certifică și ea faptul că „Populația mahomedană era entusiasmă de intrarea trupelor noastre și ieșea înaintea soldaților cu strigăte de bucurie. Bărbații aruncau fesurile în sus” – Rep., *Ce povestește un ofițer. Pe pământ străin. -Cum au fost primite trupele. -Turcii și bulgarii. -Românii din Bulgaria. -Maneaua. -Mă cărăulă! -Proclamația generalului Culcer. -Avântul soldaților noștri*, în „Universul”, XXXI, nr. 188, 11 iulie 1913, p. 1.

¹¹⁵ I. Irimescu-Cândești, *op. cit.*, p. 45.

¹¹⁶ O descriere a atmosferei din oraș, în a doua jumătate a lunii august, relevă situația populației „indigene” – bulgari („am constat spre surprinderea mea că, departe de a fi răi și ignoranți, sunt foarte blajini, îndatoritori și majoritatea lor oameni culti”) și turci („Turcii, din contră, au rămas foarte înapoiați. Așa dar, nu trebuie să punem deocamdată speranțe mari în elementul musulman”); instalarea ganizoanei (Regimentul de Infanterie 35 „Matei Basarab”); comunicarea spontană cu copiii bulgari („când văd trecând pe vre-un ofițer, vin repede înaintea lui, și luându-și «șeapca» de pe cap, îl salută zicându-și pe românește «bună ziua», la care ofițerul nostru răspunzându-și îl mângâie pe obraz, dând și câțiva stotinchii (gologani) pentru bomboane”); continuarea activităților comerciale, în noul cadru statal („Approape la toate magazinele se văd firme în românește, de și multe din ele sunt greșit scrise, iar drapelul național fâlfâie fâlnic pe toate (*sic!*) edificiile publice și particulare. Stegulețele nu lipsesc nici la văcsuitorii de ghete”; dar „Un inconvenient care aduce mari prejudicii comerțului local, este lipsa monedei românești”) – A.H. Arttinoff, *Cronica din Dobrici. Instalarea garnizoanei române. -Atitudinea populațiunei indigene. -Înapoierea din războiu a rezerviștilor bulgari. -Lipsa de monede românești. -Mersul holerei*, în „Universul”, XXXI, nr. 235, 27 august 1913, p. 1.

mijlocul cărora se ridicau minaretele albe. În vârful lor, ca o seceră gata să doboare spicurile blonde, ședeă răsturnată semiluna, iar în preajmă-le, oamenii dădeau ovășurile la arie (...). *Drumul Dobriciului ar face cinste oricărei țări* (subl.n.). Nu credeam – *mărturisește călătorul nostru* –, judecând după mizeria în care zac orașele, să întâmpin o șosea așa de bună.

La Duvan-Iovasi, o comună cu 18 cătune în jurul ei, ne oprim câteva secunde. Lângă conacul moșiei ieșanului Gavril Moldoveanu, stăpânitor a 1.000 de fălci în aceste părți, găsim un puț cu burduf, așa cum sunt și la noi pe bărăgan¹¹⁷.

Nu mai puțin de interesante sunt mărturiile acestui „corespondent de război” în privința moralului, înalt, al ostașilor români din unitățile cantonate în apropierea Dobriciului, comandate de generalul Culcer; acestuia i se închină, de altfel, și mai multe toasturi de către ziariștii români, la o „copioasă masă cazonă”, unde „Atâta entuziasm cât a domnit la masa noastră de la Dobrici, nu cred să fi fost la multe mese domnești. Pricina era d-l General Culcer. În loc de discursuri, d-l Ciurcu (*corespondentul ziarului „Adevărul” – n.n.*), închinând un pahar de vin în sănătatea marelui General, l-a însoțit de versurile¹¹⁸ ce urmează:

*Întocmai ca și-un fulger,
Cu armia română
Pătruns-a bravul Culcer
În patria străbună.
Voinic s-o stăpânească
Și neamul să sporească*¹¹⁹.

Ca și la Balcic, unitățile militare române au fost primite cu ostilitate de către autoritățile bulgare¹²⁰, care incitau populația la nesupunere și ostilitate. Tactul, însă, și fermitatea soldatului și ofițerului român, bunătatea de care au știut să dea dovadă, au înlăturat din mintea omului de rând bulgar simțămintele de nesimpatie: „După ce ne-am așezat noi bine – *povestește un soldat din prima*

---

¹¹⁷ I. Irimescu-Cândești, *op. cit.*, p. 53.

¹¹⁸ În cursul campaniei din Bulgaria, țărani-mobilizați (mulți erau învățători) au alcătuit sute și sute de poezii, „pe care atuncea le făceau, sub impresia momentului”, creații despre care s-a zis – pe bună dreptate – că „vor forma un capitol interesant din istoria anului 1913” – V. Savel, *Versurile ostașilor noștri*, în „Minerva”, V, nr. 1.713, 21 septembrie 1913, p. 1.

¹¹⁹ I. Irimescu-Cândești, *op. cit.*, p. 60.

¹²⁰ Gh.D. Creangă, *Noi și Bulgaria*, în „Viitorul”, VI, nr. 1.999, 2 septembrie 1913, p. 1; este o realitate atestată și de alți martori, care o aduc la cunoștința opiniei publice: „În inima Bulgariei, în orașe, în sate, în cătune, pretutindeni, am găsit-o din nou, aceeași «rea credință» fenomenală, care pe cât se vede, pornește dela cei mai mici ca să ajungă până la cei mai mari. Am fost întâmpinați pretutindeni cu ura în inimă – ceea ce era firesc – dar cu zâmbetul pe buze, ceea ce era inutil. Pretutindeni vorbe mari: «Vă suntem recunoscători că ați venit să faceți pace», iar când putea să prindă pe vreunul singur, pe ntuner, îi trăgea la cap” – C. Gane, *Amintirile unui fost coleric. Din însemnările unui voluntar de campanie*. Cu 30 de ilustrații, după fotografiile scoase de d-l Jean de Prato, sublocot. D.R. și de d-l doctorant Cociu, „Minerva”. Institut de Arte Grafice și Editură, București, 1914, p. 88.

patrulă care intrase în Dobrici –, hop că vine și primarul să protesteze. I-am scurtat-o repede cu protestul. În urma noastră a venit toată armata, s-a citit proclamația... Bulgarii au mai făcut ei mofturi... Când au văzut că noi nu ne jucăm, au mâlcit-o. Da... sunt câinoși, domnule... Ne oprise apa. Muream și noi și vitele de sete. Tot un turc ne-a învățat ce să facem. Am pus mâna pe primar și nu i-am dat drumul până ce n-a dat și el drumul apei.

- Nu vă era frică că a otrăvit-o?

- He... Parcă noi nu l-am pus întâi pe el s-o gustell! Așa am făcut peste tot pe unde am trecut. Întâi îi puneam pe ei să bea, și apoi noi...

- Prin sate cum v-a primit lumea?

- Bine... Să vezi una:

Ne oprisem lângă un sat. Pe unde treceam confiscam toate armele; așa făcusem și cu satul acesta. Soldații își îngrijeau caii, iar ofițerii se plimbau printre noi. Deodată ne pomenim cu o bulgăroaică, țipând cât o lua gura. Ce se întâmplase? Ea pretindea că a avut în casă 10 franci, pe cari nu i-a mai găsit. Văitându-se, cerea banii. Un căpitan scoate și-i dădu, în loc de 10, 15 lei. Femeia a rămas trăznită. Nu-i venea să creadă ceea ce vedea cu ochii. După ce s-a dezmeticit, începu să blesteme pe Daneff, care i-a dus la război bărbatul și doi băieți. Cu lacrimi se ruga de noi ca să ne ducem la Sofia, să-i prindem și să-i tăiem pe hoții cari au prăpădit atâta lume în război.

În cele din urmă, restituind banii celui ce îi dăduse, ne spuse că ei nu i s-a furat nici un ban, și că primarul i-a învățat pe toți bulgarii să se plângă lumii că au fost furați de soldații noștri”¹²¹.

Impresiilor jurnaliștilor asupra Dobrogei „Noui” – pentru a cărei împărțirea administrativ-teritorială s-au vehiculat diverse păreri, inclusiv „propunerea prefecturii județului Constanța ca cele două Dobroge să fie împărțite în cinci județe”¹²² – li se adaugă, pe de altă parte, și *rapoarte oficiale*¹²³ ale

¹²¹ I. Irimescu-Cândești, *op. cit.*, pp. 61-63. Aceeași atitudine e atestată și de alți martori oculari: „Cum s-au ivit trupele noastre, un bătrân, cu mască de arnăut, vulpea satului, s-a repezit la general, să-i reclame că i s-a furat vitele. Și-am aflat mai pe urmă că nu i se luase nici măcar o oaie – dar născocise furtul, ca cel mai eficace mijloc de-a evita să i se ceară vite” – H.G. Lecca, *op. cit.*, p. 30; în afară de „viclenie”, acest martor relevă și el încruntarea bulgarilor, starea cultural-civilizatorie: „Aceași țărani osoși și-ncrunțați, legănându-și turii nădragilor cafenii; aceleași femei uscățive, neavând nici cel puțin un port al lor, ci niște fuste mahalagești, cenușii sau negre, căptușite cu câte două-trei rânduri de noroaie, și aceleași contrast între belșugul din afară și sgârzenia dinăuntru. Tot ce era tânăr și spălat, fugise la munte, iar merindele putrezeau, ascunse prin pivniți și prin gropi. A fost minune că n-au otrăvit fântânile” – *Ibidem*.

¹²² L. Iliescu, *De pe Coasta de Argint. București-Balcic. Prin Silistra* (Însemnările trimisului nostru special), în „Universul”, XXXI, nr. 218, 10 august 1913, p. 1; respectiv, „Plasa Ostrov a județului Constanța ar trece la noul județ Silistra iar Babadagul din Tulcea ar reveni Constanței. În același timp, litoralul Dunărei, fixat pe o linie care ar trece prin Măcin, îmbrățișând ambele județe de la gurile Dunărei, ar forma județul Dunărea cu capitala la Cernavodă. Cu chipul acesta – credeau fruntașii județului Constanța –, administrația acestor județe, foarte dificilă azi, s’ar face mai ușor”; vezi și *infra* 142.

funcționarilor superiori români¹²⁴, sosiți aici. Unul dintre primele documente în acest sens, publicate, este *Raportul d-lui Dimitrie T. Apostol, consilier pe lângă comisaritul civil din teritoriul anexat, adresat d-lui ministru de Interne, la 10 August 1913*. El raporta¹²⁵ superiorilor săi că, din punct de vedere agricol, regiunea se poate împărți în două părți: „Prima regiune, dinspre Dunăre, este cuprinsă între Vladimirova, Regep-Cuius și Silistra–Turtucaia, care prezintă o suprafață variată, în mare parte mai păduroasă și deluroasă”¹²⁶; este zona în care se cultivă grâu, arnăut, orz și ovăz, porumb, tutun, plante leguminoase și furajere, specificându-se însă că „Porumbul în această regiune se cultivă mai bine și mai mult fiindcă elementul român îl întrebuințează și ca nutriment. La Silistra se găsește o școală practică de agricultură pentru fiii de săteni, zisă școala de ucenici, pentru a împărtași sătenilor cultura rațională și practica cu speze puține, dând rezultate excelente”¹²⁷. Potrivit datelor culese de acest funcționar ministerial¹²⁸, cea mai mare parte a proprietății funciare este de natură mijlocie, respectiv: de la 3 ha la 100 ha aparțin la 70% din deținători; de la 100 ha la 300 ha la 15%; de la 300 ha la 500 ha la 7%; de la 500 ha la 800 ha la 5%; de la 800 ha în sus la 3% din totalul proprietarilor. Din punct de vedere al compoziției etnice, în această parte a Noului Teritoriu musulmanii reprezentau 40%, bulgarii 30%, românii 20%; după aprecierea raportorului, „Românii și bulgarii sunt buni agricultori. Musulmanii foarte slabi și reduși; ei se ocupă în aproape totalitatea lor cu munca cu brațele și cu transporturile; de aceea se și remarcă la ei o bună îngrijire cu creșterea vitelor și mai cu seamă a cailor, care sunt superiori sătenilor noștri din țară”¹²⁹. O caracteristică a regiunii o reprezintă lipsa apei, puțurile având o adâncime de 80-90 m, „din care cauză se scoate cu mare greutate apa, cu roata, burduful și cu vitele”.

---

¹²³ vezi, de pildă, xxx *Raport economic asupra comerțului și industriei din noul teritoriu al județelor Dobrici și Silistra*, publicat în „Buletinul Camerei de Comerț și Industrie Constanța”, XXIV, nr. 9, decembrie 1913, pp. 96-102 – republicat în St. Lascu, *Mărturii de epocă privind istoria Dobrogei (1878-1947)*. Vol. I (1878-1916) (Muzeul de Istorie Națională și Arheologie. Seria *Bibliotheca Tomitana. II*), f.e., Constanța, 1999, pp. 621-626 (Doc. 343).

¹²⁴ vezi și R. Rosetti /Căpitan/, *Monografia părții de răsărit a Teritoriului Ocupat*, Tipografia „Universala”. Iancu Ionescu, București, 1913, *passim* /14 pp./.

¹²⁵ În chiar ziua datării respectivului raport, ziaristul bucureștean M. Negru publica sub titlul *Regimul proprietății și starea locuitorilor din Dobrogea Nouă*, o *Convorbire cu d. dr. L. Colescu, directorul statisticeii din Ministerul de Domenii* – „Universul”, XXXI, nr. 219, 11 august 1913, p. 1 (sunt considerații generale, fără a fi exemplificate cifric).

¹²⁶ D.T. Apostol, *Starea agricolă în Teritoriul anexat. Raportul D-lui... consilier pe lângă Comisaritul civil din Teritoriul anexat, adresat D-lui Ministru de Interne la 10 August 1913*, Atelierele Societății anonime pe acțiuni „Adevărul”, București, 1913, p. 4.

¹²⁷ *Ibidem*.

¹²⁸ vezi, pentru situația din anul 1915, un material documentar al inspectorului agricol S. Comârzan, intitulat *Agricultura și proprietatea în Dobrogea Nouă*, în St. Lascu, *op. cit.*, pp. 708-710 (Doc. 397).

¹²⁹ D.T. Apostol, *op. cit.*

Cealaltă regiune autorul o cuprinde „între Regep-Cuius, Vladimirova, Cavarna, Balcic, Ecrene și vechea limită a Dobrogei; terenurile sunt tot accidentate cu văi deschise și păduri, printre cari se găsesc și ceva păduri particulare. Spre Dobrici însă e o suprafață întinsă cu pământ de o calitate excepțional¹³⁰ de bună.

Proprietatea particulară este divizată în trei categorii: în mică, mijlocie, și mare, cu deosebire că în această regiune sunt *mult mai mulți proprietari mari și mai bine organizate fermele sau conacele lor* (subl.n.). Vitele micilor proprietari sunt inferioare celor din cealaltă regiune, pe când ale marilor proprietari sunt mai bune.

Musulmanii și în această parte sunt tot cei dintâi în îngrijirea și creșterea vitelor și în special a cailor, și în această regiune se găsesc multe oi și capre; oile mai inferioare celor din țară. Productele se transportau la Cavarna, Balcic și cea mai principală parte la Dobrici, ce se dirija la Varna cu calea ferată existentă.

Populația este compusă în mare parte din musulmani, apoi bulgari și prea mică parte din celelalte naționalități; foarte puțini români.

La fermele sau conacele din această regiune, se găsesc instalațiuni pentru scos apa cu pompe prin rezervoare și conducte precum și mașini agricole de tot felul și *chiar la vreo două ferme plug cu aburi și autotractoare* (subl.n.).

În continuare, la fel de onest, autorul ilustrează calitățile gospodărești ale bulgarilor – un alt martor relevă și el aceste „calități”, pe care, la fel de prob, „nu voi să le contest. O putere de voință minunată, multă rânduială în toate, relativ multă lumină în popor. În cârciumi când se adunau țărani discutați politică. Școli în toate satele¹³¹, una sau mai multe chiar, după numărul locuitorilor”¹³² –, concretizate în imaginea frumoasă a suprafețelor cerealiere, a lucrărilor de utilitate publică: „Cultura grâului se face în condițiuni foarte bune, prin ogoare sterpe, pluguri și semănători sistemele cele mai noi. Cultura îngrijită se practică mai de toți proprietarii mijlocii. În aceste regiuni se cultivă foarte puțin porumb; în schimb cultura tutunului¹³³ este mai bună și mai întinsă. Apa se găsește tot la adâncimea din cealaltă regiune; prin părțile văioase se găsesc izvoare cu apă bună și abundentă.

Căile de comunicație în această regiune sunt mai întinse și mai în bună stare. De remarcat este că bulgarii au construit șosele definitive, ori-câtă

¹³⁰ vezi și detalierea a doi martori oculari – *supra* 101; 111.

¹³¹ vezi și Al. Lascarov-Moldovanu, *Zile de campanie. Iunie-august 1913. Impresii, observații, caracterizări*, Stabilimentul de Arte Grafice „Energia”, București, 1915, p. 118: „În vasta murdărie și în noroiul secular de pe ulițe, școala părea că râde, luminoasă, stând curată și încăpătoare pe-o muche ușoară de deal (în localitatea Staverci – n.n.). Pretutindeni am găsit localuri bune de școală. Bulgarii – dezvoltă ideea, în continuare, cunoscutul scriitor –, alături de preocupările lor războinice, au avut și o deosebită grijă de școală”.

¹³² C. Gane, *op. cit.*

¹³³ xxx *Cultura tutunului în Cadrilater*, în „Conservatorul”, XIII, nr. 214, 2 octombrie 1913, p. 2.

porțiuni lucrau, aveau până și cantoanele construite. Sistemul terasamentelor nepietruite nu intra în întreprinderea lor. La Dobrici și aproape de Balcic se găsesc două duzini mari cu ^{ateliere} complete pentru reparatul mașinilor agricole de tot felul și chiar unele construite din nou. *Se zice că ar fi fost și subvenționată de Stat* (subl.n.). Asemenea se găsește la Dobrici o școală practică de agricultură, bine chibzuită și înzestrată pentru progresul cultivei raționale a sâtenilor. Tot aici s-a găsit o fabrică de tutun și una de cărămidă”¹³⁴.

Acestei oportune evaluări a potențialului economico-productiv pe care-l poseda sudul Dobrogei – și din care reiese mai accentuata modernizare a părții ce va forma viitorul județ românesc Caliacra – i se adaugă și utile propuneri „pentru ce ar trebui să facem în viitor”. Autorul este de părere că primul pas „ar trebui să fie făcut în construirea unei întinse rețele de șosele”, apoi în construirea

---

¹³⁴ D.T. Apostol, *op. cit.*, p. 6. Spre o edificare mai adecvat-istorică asupra stadiului dezvoltării economice a Dobrogei de Sud în perioada 1878-1912, iată care este imaginea rezultată din cercetarea istoriografică bulgară: „În perioada pe care o studiem (1878-1912 – n.n.) Dobrogea de Sud este grâнарul cel mai mare din Bulgaria (subl.n.). Se însămânțează cu cereale aproximativ 80-90% din pământul arabil. Se produc anual, în medie, 324.820 tone cereale (15% din producția Bulgariei), valorificate cu 43,6 milioane leva. Ocolul Dobrici și Balcic ocupau primul loc pe țară la producția de grâu pe cap de locuitor. O altă preocupare a locuitorilor, o adevărată bogăție a Dobrogei de Sud este creșterea vitelor. Venitul general în anul 1910, referitor la creșterea vitelor, se evaluează la 20 milioane leva, dar numai o parte din animale și produse animaliere se valorifică. Crearea acestei producții imense pentru timpul acela, naște condiții prielnice pentru dezvoltarea industriei de prelucrare. Din cauza unui șir de motive cu caracter intern și internațional, această industrie de prelucrare e realizează într-un ritm lent. În sfera industriei de prelucrare în anul 1888 este antrenată 7,9% din populația activă. Până la începutul secolului al XX-lea se profilează o tendință de micșorare a părților procentuale după care începe mărirea progresivă. Diminuarea numărului de persoane active în industria de prelucrare de la sate se datorează falimentului unui mare număr de meșteșugari de la sate. Apar la începutul secolului XX primii pași în dezvoltarea industriei de fabrică. În timpul acesta sunt deschise câteva mori care foloseau forța aburului, unele deschise la sate. Se mărește producția și exportul făinii. În unele orașe apar, de asemenea, câteva fabrici textile, turnătorii, fabrici de tutun și de prelucrarea lânii. Deși concurența producției de fabrică crește continuu, un șir de ramuri ale producției meșteșugărești, concentrate în general la orașe, continuă să joace un rol important în satisfacerea nevoilor locale. Sunt bine dezvoltate croitoria, cizmăria, fierăria, cojocăria, prelucrarea lemnului și altele. În ajunul războiului balcanic sunt formate mai multe cooperative meșteșugărești. Se dezvoltă dinamic comerțul și sistemul bancar care treptat capătă un aspect de concentrare și centralizare. Tendințele principale în dezvoltarea comerțului reies cel mai bine din datele cu privire la import și export a vămilor Dobrogei de Sud. Astfel, în 1888 import-exportul este evaluat la 7 milioane leva, iar în anii războiului balcanic ajunge la 20-25 milioane leva. Exportul depășește de 8-10 ori importul, fapt care contribuie la ascensiunea economică a regiunii. Cea mai mare parte din export o ocupă cerealele, iar din import, materialele de construcție. În afară de acestea, în Dobrogea de Sud, prin Varna, se importă și se exportă mărfuri în valoare de sute de milioane leva. Acum se manifestă tendința de limitare a rolului de intermediar pentru import-export a capitalului românesc (în porturile dunărene) și a capitalului grec (în porturile de la Marea Neagră). Transformări considerabile apar și în afacerile de credit” – xxx *Кратка история на Добруджа...*, pp. 166-167.

de căi ferate, „a se lega Dobrogea veche cu terenurile ocupate, precum a se lega fie prin punctul Călărăși-Siliștra-Dobrici, fie prin punctul Oltenița-Turtucaia-Dobrici, port de mare viitor la Marea Neagră. În ceea ce privește împroprietărirea, el este „de părere să se execute numai plugarii săteni, buni și avuți să fie aleși dintre cei cari doresc să se instaleze acolo și să nu fie mai mică împroprietărirea de 25 hectare. Numai astfel vom putea avea o elită de cultivatori ai pământului și oameni de sine stătători, cari să ne garanteze preponderență națională agricolă și socială (subl.n.)”¹³⁵. În același timp, pragmaticul înalt funcționar român sugerează cultivarea malului Dunării și a coastei Mării cu vii, „care vor da pe lângă o excelentă producție și o bună calitate”, după cum, în viziunea sa, nu trebuie neglijată nici dezvoltarea industriei și a comerțului, mai ales a celui exterior, ținând seama, nu numai de nevoile economiei, ci și de necesitatea punerii în valoare a bogățiilor regiunii, „această parte frumoasă și bogată, pe care bulgarii o numeau grânarul¹³⁶ și avutul Bulgariei vechi”¹³⁷.

În afara acestui prim raport oficial, în toamna anului 1913 sunt făcute publice și alte documente asemănătoare, cum este cel înaintat ministrului Lucrărilor Publice¹³⁸, pentru ca în 1914-1915 să fie publicate și alte lucrări, cu caracter statistico-administrativ, asupra Noului Teritoriu, emenate de la capii administrației celor două județe¹³⁹ sau de la alți funcționari¹⁴⁰ ai Statului Român; dincolo de imaginea corectă asupra situației economice și a realităților demografice consemnate ca atare, semnificative apar, în perspectiva timpului, propunerile avansate, în respectivele lucrări, „pentru ca îndrumarea mișcării economice să fie pusă pe o temelie trainică, pentru ca capitalurile românești să pășească cu mai multă încredere și cu mai mult avânt, direct în întreprinderile variate ce-ar lua naștere, pentru a pune stăpânire pe întreaga mișcare economică (subl.n.)”¹⁴¹.

¹³⁵ D.T. Apostol, *op. cit.*, p. 7.

¹³⁶ L. Iliescu, *De pe Coasta de Argint. Fostul grânar al Bulgariei* (Însemnările trimisului nostru special), în „Universul”, XXXI, nr. 216, 8 august 1913, p. 1.

¹³⁷ D.T. Apostol, *op. cit.*, p. 8.

¹³⁸ xxx *Desvoltarea economică a teritoriului anexat. Nevoia unor mari lucrări cari să ajute această desvoltare. Un interesant raport al d-lui inginer inspector general N. Cerkez*, în „Adăvărul”, XXVI, nr. 8.627, 18 septembrie 1913, p. 2.

¹³⁹ Primii prefecți ai celor două județe au fost I.M. Cămărășescu (jud. Durostor), respectiv G. Georgescu (jud. Caliacra); vezi I.M. Cămărășescu, *op. cit.*; G. Georgescu, *op. cit.*

¹⁴⁰ Așa sunt A. Cardaș, *Materialul zootehnic din județele Durostor și Caliacra*. Cu 7 tabele (Academia Română. Publicațiunile fondului Vasile Adamachi, no. XLV), Inst. de Arte Grafice „Carol Göbl” S-sor I.St. Rasilescu, București, 1915, pp. 297-314; xxx *Dobrogea Nouă. Organizarea silvică în noul teritoriu*, „Imprim. Statului”, București, 1913, *passim* /40 pp./; V.A. Puiu, *Teritoriul anexat. Constatări de ordin general și local. Județul Durostor*, Tipografia și Legătoria de Cărți „Traian” Gheorghe Poppa, Constanța, 1915, *passim* /74 pp./.

¹⁴¹ *Ibidem*, pp. 68-69. Interesantă este și propunerea autorului de înființare – la Siliștra și Bazargic – a unui muzeu, care să fie, în fapt, „un birou de informațiuni economice, înzestrat cu o hartă economică, cu materiale care să ilustreze economia Noului Teritoriu. Muzeul să cuprindă, deși afară din cadrul unui muzeu economic, localitățile istorice, figurând prin

De asemenea, publicul românesc din Vechiul Regat ia cunoștință, prin câteva lucrări de specialitate¹⁴², și de coordonate ale istoriei sudului Dobrogei, exprimându-se încrederea – așa cum o face, de pildă, la 1 decembrie 1914, prefectul județului Durostor, în *Expunerea Situațiunii Județului* – că „sub steagul României moderne, călăuzită spre menirea ei cu aceeași înaltă înțelepciune sub Domnia nouă, splendoarea trecutului va reînvia. Viața economică intensă va renaște și va da roadele ei în era de pace și de propășire ce va urma grelelor timpuri de prefacere prin care trecem. Silistra se va transforma și, în strălucirea ei viitoare întrezărită de primul nostru Rege, va rămâne pentru toți românii «Cheia Dobrogei»”¹⁴³.

„Splendoarea trecutului” începea să fie relevată prin cercetările arheologilor români, în frunte cu V. Pârvan¹⁴⁴, la Silistra fiind puse și bazele, prin grija prefectului, a unui incipient *Muzeu de Antichități*, iar publicul larg începe să beneficieze de primele scrieri cu caracter istoric circumstanțiate trecutului Dobrogei de Sud. Este vorba, mai întâi, de o monografie asupra cetății Drâstor-Silistra – după ce, mai întâi, articole documentate au relevat publicului cititor trecutul istoric al Silistrei¹⁴⁵, căreia i se închină și poezii, inclusiv de către Elena Văcărescu, „ce poète, ému et émouvant, nous fait l'honneur de nous envoyer ces beaux vers, les premiers que Silistrie ait inspirés”¹⁴⁶ –, datorată latinistului Gh.I.

---

fotografii cu adnotațiuni amănunțite; căci vor interesa viu și puternic pe tot românul, dornic să cunoască pământul strămoșilor săi, azi reîntrupat” – *Ibidem*, p. 71.

¹⁴² Nu avem în vedere, aici, dezbaterile din Parlament, circumstanțiate organizării celor două județe (vezi, totuși, în acest sens, N. Iorga, *Discursuri parlamentare...*, mai ales pp. 221-248; I. N. Roman, *Organizarea Dobrogei Noi. Discurs rostit în ședința Camerii de Vineri 28 Martie 1914*, Tip. „Aurora”, Constanța, 1914, *passim* /46 pp./; și nici numeroasele referiri la Dobrogea Nouă în paginile ziarelor și revistelor din Capitală și alte orașe ale Țării – mărturii de epocă (1913-1916) ce pot face obiectul unui material documentar aparte.

¹⁴³ I.M. Cămărășescu, *op. cit.*, p. 201.

¹⁴⁴ Primele „recunoașteri arheologice” au fost efectuate în chiar timpul campaniei din 1913, școala românească arheologică, întemeiată de Pârvan, inițiind deja (prin D. Teodorescu, C.G. Mateescu, I. Andrieșescu) săpături în cele două județe, activitate stopată de începutul războiului – R. Vulpe, *Dobrogea meridională în antichitate*, în „Analele Dobrogei”, XIX, vol. II, 1938, pp. 2-3; vezi și V. Pârvan, *Raport despre săpăturile din Dobrogea Nouă*, în „Analele Academiei Române”. *Desbateri*, vol. XXXVI, 1913, pp. 22-24; Idem, *Raport asupra Muzeului Național de Antichități în cursul anului 1915, înaintat d-lui Ministru al Instr. și Cult. de Directorul Muzeului*, București, 1916 /52 pp./; C. Moisil, *Antichități din Balcic*, în „Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice”, VII, 1914, pp. 27-31.

¹⁴⁵ vezi, de pildă, Al.T. Dumitrescu, *Silistra (Durostorum, Dristor)*. Precursorii redeșteptării noastre în dreapta Dunării.-Dascălul Petrică și fiul său Constantin Petrescu, „institutele școlii române din Silistra”.-Dristorul lui Mircea cel Bătrân.-Nașterea principelui Mircea.-Literatura istorică în chestia Silistrei.-Rolul presei în formarea curentului popular pentru redobândirea acestui oraș.-Activitatea națională a învățătorilor în cercurile culturale de la sate.-Medalia comemorativă, în „Universul”, XXXI, nr. 222, 14 iulie 1913, p. 1.

¹⁴⁶ Hélène Vacaresco, *À Silistrie. Pour le jour où elle redevient roumaine*, în „La Roumanie”, XVI, no. 4.212, 12 (25) Juin 1913, p. 1:

Popa-Lisseanu; prefața este datată „Iunie 1913”, scrisă, spune autorul, „În vremuri anormale, în vremuri de frământări politice și sociale, în vremuri ca acelea pe cari le-am petrecut cu toții în lunile din urmă și pe care le mai petrecem încă, în mare parte, și astăzi”; tocmai în asemenea timpuri, crede autorul că „datoria fiecăruia dintre noi este să facă istorie. Aceasta suntem datori să o facem fiecare după puterile noastre: unii cu fapta, alții cu cuvântul, unii cu scrisul, alții cu diplomația. Numai studiind și pătrunzând tainele istoriei, putem să pătrundem și să înțelegem *adevăratele aspirațiuni, adevăratele idealuri ale poporului nostru* (subl.n.)”¹⁴⁷.

Cu această viziune militant-patriotică, învățatul român se va încumeta la conceperea unei prime monografii supra Silistrei, a cărei „redobândire face parte – o mică parte ce e drept – din înfăptuirea idealurilor noastre naționale”¹⁴⁸; din scrierea sa, patriotul român dorește să facă un veritabil instrument în educația – prin instruire – național-patriotică a concetățenilor, căci „Din studiul istoriei mi se pare mie că se desprinde adevărul, asupra căruia nu s-a stăruit îndeajuns, că o

---

*Tu nous reviens, petite ville étrange et molle
Au fil de notre fleuve aimé; tu nous reviens
Avec le minaret, le bazar, la coupole
Et le bruit étouffé des prestiges anciens.*

*Par un des nos soirs chauds, tandis qu’au Danube ivre
Le rossignol répand son délire éperdu,
Plus heureuse soudain d’être douce et de vivre
Et de nous rapporter, ton sourire attendu,*

*Tu nous dis: «Oui, c’est moi! Reconnaissez bien vite
Mais mains que le passé teint d’illustres lueurs;
Écoutez dans mon sang votre sang qui palpite,
Et mon cœur, d’autrefois battre contre vos cœurs!»*

*Petite Silistrie assise au fleuve immense,
Hirondelle arrivée à la fin du printemps,
Beau conte interrompu que chacun recommence,
Où passe un Voévode aux regards éclatants,*

*Sœur, revenue enfin, de nos cités vivantes,
O, Sœur que les captives sœurs vont envier,
O, toi la plus émue au cœur des émouvantes,
La première à rejoindre enfin le cher foyer,*

*Qu’à son souffle vainqueur ton haleine s’ajuste;
La flamme est large et haute où bondit l’avenir...
Serre-toi contre nous et rentre au rythme auguste:
La patrie a les bras ouverts; viens y grandir!*

¹⁴⁷ Gh. Popa-Lisseanu, *Încercare de monografie asupra cetății Drăstorul-Silistra*. Cu două hărți și ilustrațiuni, „Minerva”. Institut de Arte Grafice și Editură, București, 1913, p. 5.

¹⁴⁸ *Ibidem*, p. 9.

națiune numai atunci poate să alcătuiască un organism, numai atunci poate să se înjghebeze în formă de stat, când toate forțele sociale sunt în echilibru și când *puterea înarmată* ajunge la culmea desăvârșirii sale”. Contribuția sa științifică vine în împlinirea unui gol istoriografic, autorul fiind conștient de neîmplinirile inerente unui început: „E o simplă încercare de monografie asupra unui oraș, prin trecutul său așa de scump nouă, o monografie care fiind schițată aici, va putea fi desăvârșită altă dată, de altcineva, mai competent și mai cu răgaz decât mine”. La capătul demersului istorico-arheologic – bazat, de fapt, pe o bogată bibliografie –, este reconstituită evoluția așezării care, inițial, s-a numit *Durustorum*, denumire perpetuată „până în zilele noastre; se înțelege de la sine însă că au intervenit mici modificări fonetice, *Durustorum* prefăcându-se în *Drâstor* în limba noastră, sau *Droster* în limba slavizat a bulgarilor¹⁴⁹. Concluzia autorului era menită să îndemne la o reasumare a unui vechi colț al pământului românesc, ce urma să cunoască, asemenea Constanței, o renaștere în cadrul Statului Român: „Drâstorul istoric, arheologic și cultural este un oraș celebru, *cel mai celebru dintre orașele noastre din antichitatea greco-romană* (subl.n) (*săpăturile la Histria aveau să înceapă în anul următor – n.n.*) și singurul al cărui nume ni s-a păstrat în decursul veacurilor. El singurul are o vârstă mai bine de 2.000 de ani și cred că reintrând în stăpânirea românească ar trebui să-și păstreze numirea cea veche, numire căzută în desuetudine în timpul din urmă: «Dârstor, Dârstior sau *Dârstom*».

Și după cum «Kustendgea» s-a prefăcut, fără dificultate, în câțiva ani numai, în Constanța, tot astfel socotim că dându-i-se Silistrei vechiul său nume românesc, vom avea în curând în loc de un nume roman turcizat un nume roman românizat *Durustorum- Drâstorul*¹⁵⁰.

Tot în 1913 vede lumina tiparului, la București, o altă lucrare, cu un caracter mai aparte, având însă și ea menirea de a familiariza publicul românesc cu fapte din trecutul sudului Dobrogei; în numai 38 de pagini, *Proba cuceririi SILISTREI și Cadrilaterului de Români. Document autentic, francez*, este o traducere a unui raport din 1595, reactualizat, căci „În împrejurările de față Povestirea capătă un interes deosebit, fiind un document contemporan al faptelor petrecute atunci.

Acei cari au trăit la 1595 arată că noi am luptat și am vărsat sânge pentru Silistra și Ruscuc – arată, în Precuvântare, traducătorul român –, cucerindu-le.

Această cucerire a frontului Cadrilaterului este un fapt pozitiv din parte noastră și, în acea vreme, am *reluat* cu armele în mână ceea ce turcii răpiseră de la înaintașii lui Mircea cel Bătrân. Se pare că a venit timpul ca să ne mai luptăm de a patra oară pentru ținta avută de cârmuitorii noștri începând de la Radu

---

¹⁴⁹ *Ibidem*, p. 12.

¹⁵⁰ *Ibidem*.

Basarab, tatăl lui Mircea, de la Vlad Țepeș, Mihai și până la Carol I, și care țintă este și *nu poate fi alta decât stăpânirea Cadrilaterului* (subl.n.)¹⁵¹.

Incisivitatea traducătorului, în scurta introducere, are o vădită tentă antibulgară, în dorința sa de a releva, prin argumente istorice, drepturile noastre asupra acestei părți a Dobrogei: „Acești vecini se tot împrietenesc cu noi așa cu de-a sila, încă de pe când nu trăiau politicește; dar din cauză tocmai că nu trăiau, nu puteau să știe și deci au dreptul să se mire de jertfele și statornicile noastre năzuințe asupra Silistrei și a acelor localități care formează Cadrilaterul. *Acesta – subliniază patriotul publicist – a fost un scop urmărit cu tenacitate secolii întregi de către poporul român și voia lui trebuie să se facă orișice s-ar întâmpla, precum s-a mai îndeplinit și-n alte rânduri.*

De aceea am înfățișat acest document autentic, spre a *nu fi la îndoială în mintea oricărui român că cerem ce nu am mai avut și altă dată prin luptă cu paloșul și, de ne-am lipsi, am fi nedemni de strămoșii noștri* (subl.n.).

Precum se vede din harta pusă aici, numirile localităților din Cadrilater sunt toate turcești, nu bulgărești. Turcii l-au luat de la noi; turcii l-au pierdut la 1594, tot ei l-au pierdut și la 1877; *dar în loc să ni se întoarcă nouă, luptătorilor biruitori, s-a dăruit nouilor născuți* (subl.n.), bulgarilor născuți cu prețul sângelui nostru”. Opusculul tradus¹⁵² este însoțit de mai multe planșe, înfățișându-i pe regele Carol I, Mihai Viteazul (în diferite ipostaze) și „Ministerul istoric care luptă pentru reluarea Silistrei 1913”, iar la sfârșitul său este inserată mobilizatoarea poezie *La Arme!*, aparținând traducătorului, un cunoscut, de altfel, versificator în epocă¹⁵³.

În aceeași suită de lucrări dedicate Noului Teritoriu românesc se integrează și *HARTA Teritoriului de REÎNTREGIRE A DOBROGEI ROMĂNEȘTI. Recăștigat în al 47-lea an de Domnie Glorioasă a M. S. Regelui*

¹⁵¹ xxx *Povestire despre ceiace s'a petrecut în Transilvania, despre unirea prinților Moldovei și ducelui României cu voevodul pentru apărarea creștinătății contra turcului.* Tradusă de Ion Catina, Editor: Gh. B. Niculescu, Institut de Arte Grafice Biruința, București, 1913 /38 pp./, pp. III-IV.

¹⁵² La p. V este inserată o mică hartă a Cadrilaterului, precum și următorul text lămuritor: „*Povestirea* al cărei text l-am reprodus în faximile, este o cărticică de 16 pagini, format 32, legată în carton și țiplă, foarte bine conservată. Legătura trebuie să fie posterioară textului cu câțiva ani, care text pare a fi trecut și prin apă. Nu posedă nici o semnătură pe dânsa, și a fost descoperită la Paris, anul trecut, la un anticar, de către d-l Dr. I. Mendonide”. Respectivul bibliofil (a fost și prim-ajutor de primar al Capitalei) este unul dintre medicii-publiciști cunoscuți în epocă – este autorul și a unei lucrări intitulată *Băile de Mare de la Constanța-Mamaia*, Tipografia „Speranța”, București, 1906 /124 pp. cu ilustr./.

¹⁵³ Poezia – șapte strofe cu câte opt rânduri fiecare – reînvie vremurile când „La Tibru, deasupra cetății eterne”, împăratul Traian „rostește cuvântul: *-Pornească un vultur mai iute ca vântul;/ Carpații s'atingă răstoarne pământul!*”; viziunea geografică a poetului este sugestivă pentru dimensiunea panromânismului, ce configura idealul național în 1913: „*Din Nistru la Tisa, din Pind pân' la mare;/ Stau pe stânci, prin pădure, câmpie, călare/ Stau șoimii cei ageri, de pază'n hotare romane*”.

*CAROL I dedicată OSTAȘILOR ROMÂNI. Întocmită și desemnată de Vasile T. Niculescu profesor la Liceul Ploiești 1913*¹⁵⁴.

Tot profesorului Gh.I. Popa-Lisseanu i se datorește și apariția, în 1914, a unei alte lucrări privind istoria teritoriului reîntrupat la Statul Român, anume *Cetăți și orașe greco-romane în Noul Teritoriu al Dobrogei*; ca și în cazul monografiei din anul precedent, motivația educativ-instructivă a noii apariții este explicată de către autor; el are imaginea unei „romanizări foarte puternice” a „provinciei noastre de peste Dunăre”, fapt remarcabil și demn de subliniat, căci ea este „începută cu aproape două secole înainte de romanizarea Daciei”; sesizând această specificitate, cu urmări benefice în nașterea neamului românesc pe o arie întinsă, carpato-ponto-balcanică, perseverentul cercetător își exprimă speranța „că va sosi odată vremea când se va dovedi că muntoasa Dobrogea a avut aceeași importanță în plămădirea de odinioară a statului nostru, pe care a avut-o și ținutul de la cotul de sus al Dunării, regiunea Vidinului, pe care a avut-o chiar munții Carpați”¹⁵⁵.

În semn de apreciere față de eforturile administrației și ale instituțiilor abilitate ale Statului – în special Școala¹⁵⁶ –, în strădaniile lor de organizare a Noului Teritoriu (în mai 1914, membrii Academiei Române întreprind și ei o perieghză aici, eveniment receptat ca fiind „o intrare triumfală și simbolică a

¹⁵⁴ Harta este reprodusă pe coperta III a volumului St. Lascu, C. Vitanos (coord.), *Valori ale civilizației românești...*, precum și pe copertile II-III ale publicației „România de la Mare”, III, nr. 3-4, 1994. În momentul apariției sale, harta a fost intens solicitată pe piața românească, circulând chiar și exemplare contrafăcute; de aceea, autorul este nevoit să tipărească o a II-a ediție, tot în august 1913, „cu granița dinspre Bulgaria *definitiv stabilită și absolut exactă*”. Autorul specifică faptul că în noua ediție fiecare exemplar poartă semnătura sa „proprie, și să nu se confunde cu altă hartă apărută zilele acestea, hartă care o imită pe a mea și a cărei graniță este cu desăvârșire falsă, lăsând Bulgariei, zeci de comune și sute de kilometri, deși după *tratatul de pace* sunt ale României” – avertizează Vasile T. Niculescu (xxx *Harta Cadrilaterului*, în „Viitorul”, VI, nr. 1985, 19 august 1913, p. 2).

¹⁵⁵ Gh. Popa-Lisseanu, *Cetăți și orașe greco-romane în Noul Teritoriu al Dobrogei. Cu o hartă și 22 ilustrațiuni*, Institutul de Editură și Arte Grafice „Flacăra”, București, 1914, p. V.

¹⁵⁶ În 1912 au funcționat în cele două județe, aflate atunci în componența Statului Bulgar – 250 școli primare (cu 435 învățători), 297 azile confesionale turcești (cu 320 hogași și învățători), 33 școli tătărești, 10 progimnasii (cu 50 profesori), 7 școli de menaj (cu 11 profesori), 2 licee (cu 20 profesori), 1 școală română (cu 6 institutori; la Turtucaia), 1 școală lipovenească, 1 școală armenească, 9 grădinițe (cu 9 „conducătoare”) – V. Stroescu, N. Pantely Stanciu, *Dobrogea Nouă. Pe căile străbunilor*, vol. I, Tipografia „Comerciala”, Iv. D. Smocof & Comp., Bazargic, 1924, pp. 82-83.

În august 1913 este numită o comisie a Ministerului Instrucțiunii pentru organizarea învățământului românesc în Noul Teritoriu, pornindu-se de la realitatea că „Succesul operei noastre de romanizare în Dobrogea atârână fără îndoială în cea mai mare parte de organizarea școlii și de extensiunea învățământului. În noul teritoriu rolul învățătorilor va fi mai covârșitor decât în orice altă regiune a țării. Acțiunea lor e pentru noi toți chezașia de apropiere a generațiilor tinere de cauza noastră națională” – I.M. Cămărășescu, *op. cit.*, p. 52.

culturii românești în noul pământ dobrogean”¹⁵⁷), din dorința de a vedea la fața locului stadiul integrării acestuia, la 28 și 29 aprilie 1914 regele Carol I, regina Elisabeta și principii moștenitori au poposit la Turtucaia, fiind întâmpinați cu tradiționala pâine și sare; președintele Comisiei Interimare spunea, între altele, cu acest prilej, că „populația se simte foarte onorată și foarte viu mișcată de cinstea ce Maiestatea Voastră își face, când, venind pentru prima oară în Dobrogea Nouă, calcă mai întâi în cel mai vechi oraș românesc din acest teritoriu. Orașului Turtucaia a gândit și a simțit întotdeauna românește”¹⁵⁸. La Silistra, „orașul și portul prezentau o frumoasă priveliște atât prin împodobirea lor cu steaguri, covoare și verdețuri, cât și prin animația de care era însuflețită întreaga populație a orașului, care venise cu mic cu mare în haine de sărbătoare ca să salute pe suveranul care a realipit de patria – mamă cetatea lui Mircea-cel-Bătrân, după o scurgere de peste 5 veacuri”¹⁵⁹. Aici, Suveranul este întâmpinat la Catedrală de către P.S.S. Episcopul Nifon al Dunării de Jos, care adresează cuvinte de adâncă simțire patriotică înaltului oaspete, aflat „în vechea cetate a voevozilor Munteniei”: „Scriș a fost în cartea vieții neamului nostru ca în anul 1913, prin ajutorul lui Dumnezeu și prin tactul și înțelepciunea Maiestatei Voastre, să se îndeplinească o parte din idealul nostru (subl.n.). Bunul Dumnezeu fost sprijinitor neamului românesc pentru că și neamul nostru din moși strămoși a fost credincios așezămintelor Dumnezești și următor poruncilor lui.

Când a sunat trâmbița peste întinsele plaiuri ca și peste mănoasele câmpii ale blagoslovitei noastre patrii, fiii țării, în a căror vine curge sângele eroului de la Războieni, a viteazului de la Călugăreni și a dorobanțului de la Plevna, au pornit numai în cântece și jocuri, cu un avânt de nedescris și trecând peste bătrâna Dunăre, sub supravegherea directă a Maiestatei Voastre, a făcut ca *glasul României să fie ascultat* și a întins și fixat hotarele țării pentru liniștea noastră d-apururea spre sud.

Sărbătorim, Sire, astăzi trei date care coincid perfect și vor rămâne nepieritoare în istoria neamului nostru.

La 28 iunie 1913, viteaza noastră armată a intrat în Silistra¹⁶⁰.

¹⁵⁷ Petronius, *Nemuritorii în Cadrilater*, în „Viitorul”, VIII, nr. 2.261, 29 mai 1914, p. 1.

¹⁵⁸ *apud* I.M. Cămărășescu, *op. cit.*, p. 7.

¹⁵⁹ *Ibidem*, p. 8.

¹⁶⁰ Coresp., *Știri din Silistra românească. Noul amănunte asupra ocupațiunei*, în „Universul”, XXXI, f.nr., 2 iulie 1913, p. 1: „Grație amabilității d-lui căpitan Rugină, căpitanul portului nostru, și a comandamentului militar, am obținut permisiunea de a vizita Silistra imediat după ocupațiune, îmbarcându-mă pe remorcherul *Mina Pasalaqua* care transporta 2 șlepuri cu trupe pentru Silistra.

Erî am vizitat iar Silistra, de unde am putut culege noi amănunte asupra ocupațiunei acestui oraș, și care prin modul original cum s’a făcut merită să fie știute.

După intrarea trupelor (aparținând regimentelor *5 Roșiori*, respectiv *5 Ialomița* – n.n.), preotul Bădașcă, parohul bisericii din Ostrov, căpătând permisunea comandantului militar de a vizita Silistra, în frunte cu notabilitățile aceluși oraș, dnii subprefect Ionescu Darzeu, P. Bănică primar, cu consiliul comunal, I. Teodorescu, Nicolescu Vladimir, V.

La 28 iulie, a încetat războiul, s-a făcut pacea și s-a realipit de fapt¹⁶¹ aceste teritoriu stăpânit odinioară de Voievodul Mircea; iar astăzi, 28 aprilie, ați pășit pentru prima dată pe acest pământ frământat de veacuri de sângele străbunilor noștri”. În partea finală a cuvântării înaltei fețe bisericești, aceasta reiterează necesitatea aplicării și în Noul Teritoriu a legilor Țării, caracterizate prin cunoscuta toleranță și îngăduință confesională, prin respectarea de către cetățeni a normelor de conduită civilă constituționale: „Maiestatea Voastră, brava noastră armată și țara întreagă și-au făcut datoria. Vine acum și rândul Bisericii să-și îndeplinească înalta ei misiune.

Ea trebuie să propage pacea și înfrățirea locuitorilor din acest teritoriu și să-i asigure că în patria mamă, de care s-au realipit, *Domnia Legilor* este în floare, că străinul ca și pământeanul sunt egali înaintea legilor românești, fiind liber fiecare să se roage lui Dumnezeu, să scrie și să vorbească în limba lui națională, nefiind împiedicat de nimeni. Ceea ce li se cere însă este *să fie elemente de ordine, să iubească pe patria lor mamă care e chemată să facă sacrificii pentru dânșii sub toate raporturile și în toate direcțiunile* (subl.n.)”¹⁶².

Giurcă, G. Movilă și o mulțime de ostroveni, îmbrăcați în haine de sărbătoare, au intrat în Silistra.

La catedrala *Sf. Nicolae* din Silistra, preotul Bădașcă a oficiat un *Te-Deum* în fața d-lui locot.-colonel Șt. Ștefănescu din grăniceri, comand. Garnizoanei, a ofițerilor și a unui public numeros. De asemenea, *preotul bulgar, parohul catedralei, a/u/ înălțat rugă pentru familia regală română și armata română.*

După *Te-Deum*, în fața catedralei s’a încins o horă românească. Apoi s’a servit masa afară, la care au luat parte toți cei de față.

O frumoasă impresie a făcut tuturor musulmanul Mahmut Osman din Ostrov, care a înfipt cel dintâi steagul românesc pe Medgidie-Tabia. Lumea a izbucnit în urale și i-a făcut manifestație.

Musulmanii silistreni de asemenea au dat dovezi de adâncă recunoștință României. Avocatul Huseim (sic!) Efendî a ținut o caldă cuvântare musulmanilor, iar hogii au oficiat și ei slujbe religioase”; vezi, de asemenea, M. Negru, *Noutăți din Silistra românească*, în Ibidem. *Ediție specială*, XXXI, f.nr., 3 iulie 1913, p. 1: „Uniformele românești îi (Silistrei – n.n.) dau un aer sărbătoresc; și de pe acum ai impresia că orașul a devenit pe deplin românesc. De altfel, elementul care dela o vreme alcătuia singur caracterul bulgăresc al Silistrei s’a dus: erau câteva puști ale soldaților dela pichetul bulgăresc. Aceste puști au fost luate odată cu cei cari le țineau la umăr: grănicerii bulgari stau la Călărași, prizonieri; puștile lor au fost trimise – ca un simbol – M.S. Regelui Carol, în însăși ceasul în care Silistra intra sub sceptrul M. Sale. În oraș s’au găsit 2.000 puști noi și 500.000 cartușe”.

¹⁶¹ Cassius, *De anexarea Cadrilaterului*, în „România Mare”, I, nr. 3, 1 noiembrie 1913, pp. 43-45.

¹⁶² *apud* I.M. Cămărășescu, *op. cit.*, p. 10. La întoarcerea din călătorie, regele Carol I adresează primului-ministru Ion I.C. Brătianu următoarea *Scrisoare*: „Cu prilejul călătoriei mele pe Dunăre, împreună cu Regina și Familia Mea, am avut deosebita plăcere de a vizita noul teritoriu alipit României în urma tratatului din București.

Nu pot îndeajuns arăta mulțumirea Noastră sufletească pentru dragostea cu care am fost întâmpinați de întreaga populație, fără deosebire de neam și credință. Nu vom uita niciodată entuziasta primire ce Ni s-a făcut la Turtucaia, Silistra și în toate satele ce le-am străbătut până la noul nostru hotar, precum și graba cu care sătenii au alergat din locurile cele

Într-adevăr, în primii trei ani (1913-1916) de nouă viață românească – pe fondul unor proiecte demarate încă din vara și toamna anului 1913¹⁶³ –, Statul a întreprins în cele două județe sud-dobrogene¹⁶⁴ un amplu program legislativ și constructiv¹⁶⁵: „Peste tot întinsul Dobrogei Noui, de la țărmul mării și până la colțișorul Turtucaiei, răsuna un glas de sărbătoare; se împletea munca cu dragostea pe ogorul culturii noastre, dându-ne triumful conștiinței românești, a tot stăpânitoare aici, orice dascăl știa că Dobrogea Nouă, dar toată Dobrogea cunoscută ca Sciția Minor este a noastră, trebuie să rămână a noastră. Glasul vechilor amintiri, prin titulatura lui Mircea, ne spune mereu. Fondul curat românesc, descălătorii ciobani din vârful munților, ni-l repetă într-una. Sângele celor de la Plevna îl întărește în conștiința noastră” – avea să inscripționeze, mai

---

mai îndepărtate spre a Ne saluta. Aclamațiile nesfârșite din vechea cetate a lui Mircea-cel-Bătrân, mai ales, au găsit un răsunset recunoscător în inimile noastre; dorința Mea vie este ca acest străvechi oraș, atât de înfloritor până acum câteva veacuri, să-și redobândească împreună cu toată regiunea ce-l înconjoară, strălucirea de altădată printr-un avânt de propășire sub domnia Mea.

Aceeași primire însuflită am găsit-o în toate orașele și satele de-a lungul Dunărei, cari Ne-au reinnoit scumpele lor dovezi de iubire și credință.

Este o plăcută datorie pentru Mine de a vă ruga să arătați tuturor celor mai vii mulțumiri din partea Mea, a Reginei și a membrilor Familiei Mele, cari își vor aduce aminte cu drag de această înălțătoare călătorie” – *Ibidem*, p. 15.

¹⁶³ vezi, între altele, C. Rădulescu-Motru, *Planuri pentru noua Dobroge. Bunele intențiuni*, în „Minerva”, V, nr. 1.661, 31 iulie 1913, p. 1; G. Christodorescu, *Politica noastră de transporturi. Constanța-Balcic*, în „Universul”, XXXI, nr. 229, 21 august 1913, p. 1; B.G. Assan, *Liniile ferate în Dobrogea Nouă*, în „Minerva”, V, nr. 1.700, 8 septembrie 1913, p. 1; C.D. Remus, *Nevoile economice ale dobrogenilor. De vorbă cu un gospodar dobrogean*, în *Ibidem*, V, nr. 1.710, 18 septembrie 1913, p. 1; E. Staicu, *Politica de căi ferate în Dobrogea*, în „Convorbiri literare”, XLVI, nr. 9, septembrie 1913, pp. 943-947. Oficiiosul național-liberal, de pildă, a găzduit și el în paginile sale, în 1913 (ca și alte cotidiane românești), nu numai relatările „corespondentului special” I. Irimescu-Cândești, ci și articole ce prefigurau viitorul „României-Noi”; așa sunt, de exemplu, articolele xxx *Colonizarea Cadrilaterului. Necesitatea unui studiu*, în „Viitorul”, VI, nr. 1.949, 11 iulie 1913, p. 1; xxx *România Nouă din punct de vedere juridic*, în *Ibidem*, nr. 1.965, 30 iulie 1913, p. 1; N. Negulescu /viitor prefect de Constanța/, *Pentru România Nouă*, în *Ibidem*, nr. 1.977, 11 august, pp. 1-2; Gh. Silvan, *Naționalizarea Cadrilaterului*, în *Ibidem*, nr. 1.979, 13 august 1913, p. 1; Gh.D. Creangă, *Noi și Bulgaria*, în *Ibidem*, nr. 1.999, 2 septembrie 1913, p. 1; xxx *Organizarea Noului Provincii*, în *Ibidem*, nr. 2.024, 27 noiembrie 1913, p. 1; xxx *Proprietatea rurală în Cadrilater*, în *Ibidem*, nr. 2.035, 8 octombrie 1913, p. 1; xxx *Învățământul în Cadrilater*, în *Ibidem*, nr. 2.072, 14 noiembrie 1913, p. 4.

¹⁶⁴ vezi o sinteză, critică, asupra primului an de operă constructivă românească – C. Sfât, *Note din Dobrogea Nouă*, în „Noua revistă română”, XV, nr. 6, 29 iunie 1914, pp. 84-87.

¹⁶⁵ vezi I.N. Roman, *Drepturile, sacrificiile și munca noastră...*; de asemenea, A.N. Pineta, *Chestiuni dobrogene. Cetățenia în Dobrogea Nouă. Regularea proprietății rurale*, Tipografia „Gutenberg”. Hristo Radilof, Bazargic, f.a. /1924/, mai ales pp. 3-17. Pentru o evaluare sintetică – C. Tudor, *op. cit.*, pp. 71-122 (subcap. b) *Activitatea administrației românești în Cadrilater în perioada anilor 1913-1916*.

târziu, unul dintre apostolii școlii românești, învățător la Silistra în deceniul trei¹⁶⁶. Și tot el adaugă: „Acest crez al culturii românești, păzit cu sfințenie de revizorii școlari, de prefecti și de unii funcționari, cultura românească începuse a se limpezi peste tot ținutul Cadrilaterului. Un iureș cultural se dăduse; ochii tuturor conducătorilor de la guvern, aici era îndreptat. Priceperea și civilizația română se afirmaseră, se întăreau din zi în zi; dar a trebuit să vină războiul european, marele războiu de întregire a neamului, care să închidă frumoasa carte de glorie ce începuseră românii să o scrie în Cadrilater pentru prestigiul României, în atențiunea streinătății”¹⁶⁷.

„Frumoasa carte de glorie ce începuseră românii să o scrie în Cadrilater” – avea să fie reluată, adăugându-i-se file bogate, național-culturale și economice, după Primul Război Mondial¹⁶⁸; în cadrul statului național unitar român, județele sud-dobrogene Durostor și Caliacra vor cunoaște o promițătoare dezvoltare¹⁶⁹, autoritățile îngrijindu-se și de întărirea securității graniței¹⁷⁰ sale dobrogene într-o lume în care revizuirea fruntariilor¹⁷¹ era, în deceniul patru, tot mai supusă agresivității revizioniste. Tragicul an 1940¹⁷² avea, însă, să pună capăt unei evoluții istorice firești, siluind și istoria Dobrogei, împrejurările internaționale forțând autoritățile noastre la cedarea județele Durostor și Caliacra¹⁷³,

¹⁶⁶ S. Carp, *op. cit.*, pp. 78-79.

¹⁶⁷ *Ibidem*, p. 79.

¹⁶⁸ Val. Ciorbea, *Aspecte din evoluția Dobrogei de Sud în cadrul Statului Român (1913-1940)*, în St. Lascu, C. Vitanos (coord.), *op. cit.*, pp. 363-375; St. Lascu, *Din istoria Dobrogei de Sud în cadrul României întregite (1913-1940)*, în „Revista istorică”, Serie nouă, tom VI, nr. 11-12, 1995, pp. 957-975.

¹⁶⁹ vezi cele trei volume ale revistei „Analele Dobrogei” pe anul 1938 (apărute în 1939), având subtitlurile *Cadrilaterul. 1913-1938. Omagiu Majestății sale Carol II Regele României*, respectiv *Cadrilaterul. Publicație festivă. După un pătrar de secol: 1913-1938 de stăpânire civilizatoare românească. Sub patronajul Excelenței Sale N. Otescu Rezident Regal al Ținutului Mării /694 pp/.*

¹⁷⁰ I. Dobrogeanu, *Statul nostru și politica de întărire a românismului în Dobrogea de Sud*, în „România de la Mare”, III, nr. 3-4, 1994, pp. 19-29.

¹⁷¹ vezi S. Mehedinți, *Granițe „asanate” și vindecate*, în „Dobrogea de Sud”, I, nr. 1, februarie-martie 1937, pp. 3-14; C. Brătescu, *Perspective de viitor*, în „Gânduri de la Mare”, III, nr. 7-8, 1939, pp. 3-5.

¹⁷² vezi, mai nou, Gh. Zbucea, *Cadrilater 1940*, în „Studii și articole de istorie”, LXV, 2000, pp. 147-162.

¹⁷³ Potrivit aprecierii inserate în a doua ediție a unei valoroase și reprezentative – altminteri – sinteze *românești* de istorie a Dobrogei (A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *Istoria Dobrogei*, /Ed a 2-a rev./, Editura Ex Ponto, Constanța, 1998 /536 pp./, p. 383), „Era, poate, mai bine ca această pagină („anexarea” și evoluția sudului Dobrogei în cadrul Statului Român – n.n.) să lipsească din istoria sa”. Este o apreciere cel puțin surprinzătoare – mai ales venind din partea unui cercetător recunoscut ca atare prin echilibru, probitate și tenacitate în apărarea interesului național în spiritul adevărului istoric; eforturile Statului, sacrificiile și drama românilor din cele două județe, idealismul și buna credință a acestora în împlinirea unității naționale – în contextul istoric dat –, contribuția lor la modernizarea spațiului țării recuperat în 1913, într-un moment internațional favorabil – nu merită, firește, acest blam și, în fapt,

concomitent cu efectuarea unui – măcar – benefic schimb de populație între România și Bulgaria¹⁷⁴.

---

afront. Venite din parte confracților bulgari – și ele reprezintă laitmotivul ideatic al lor – sunt de înțeles; din partea unui reprezentant al istoriografiei române – și încă dobrogean – nu; „era mai bine ca această pagină să lipsească din istoria scrierilor sale” – n-a fost să fie. Păcat.

¹⁷⁴ În total, potrivit statisticilor, au părăsit cele două județe sud-dobrogene circa 100.000 de români (respectiv – 23.173 de familii, dintre care 18.760 dețineau gospodării în mediul rural), iar din județele Constanța și Tulcea au plecat circa 15.000 familii de bulgari, însumând 61.000 persoane – St. Lascu, *op. cit.*, p. 974; potrivit aprecierilor istoricilor bulgari, cifra evacuaților din județele Constanța și Tulcea este de 68.000 persoane – xxx *Кратка история на Добруджа...*, pp. 228, 436.

IMAGINEA EVREILOR DIN CONSTANȚA ÎN PRESA INTERBELICĂ LOCALĂ

Dr. Florin STAN*

Jews Image from Constanta in the Interwar Local Newspapers

Abstract: This title represents a brief image concerning some aspects of the Constanța newspapers from the interwar period regarding the Jews from this town. This incursion may help at the outlining of their image as they were perceived by the local journalists from that time and obviously by the local newspapers readers.

As a conclusion, some may appreciate that the Constanța's Jews image from the interwar period pinpoints in the first line, a well-known ethnic group, came into their own social, economical and cultural relations from their town. In the second line, it is proved that between the Jew origins population and local Romanian inhabitants there was a beautiful collaboration, as it is confirmed including by some contemporary oral proves.

Keywords: jews, Constanta, interwar, newspapers

După formarea statului național unitar român la sfârșitul anului 1918, în perioada interbelică statutul evreilor din România s-a modificat în sensul acordării drepturilor cuvenite oricărui cetățean român, etnicii de origine israelită primind acum în bloc cetățenia română¹. Se făcuse trecerea de la liberalismul censitar la democrația modernă.

O privire sumară asupra unor repere ale presei constănțene din perioada interbelică, cu referire la evreii din localitate, ne poate ajuta să conturăm o imagine a acestora în percepția gazetarilor vremii și, evident, a cititorilor presei locale.

După cum putem afla din presa locală, în decembrie 1918, evreii din orașul Constanța au lansat un apel prin care concetățenii creștini și musulmani erau invitați la sediul templului din Strada Mircea în vederea participării la oficierea unui serviciu religios „*pentru slăvirea iubitului nostru Suveran, Rege al tuturor Românilor și pentru binecuvântarea autorităților românești revenite în Dobrogea*”². După cum s-a consemnat, la ceremonia organizată a asistat un public numeros. La acea dată, președinte al Comunității israelite din Constanța era Pincus Șapira.

---

* Șef Secție Istorie, Muzeul Marinei Române, Constanța.

¹ Detalii la Carol Iancu, *Emanciparea evreilor din România (1913-1919)*, Editura Hasefer, București, 1998.

² *Dobrogea Jună*, anul XIII, nr. 5, 16 decembrie 1918.

În presă s-au reținut, între altele, evenimente care au marcat viața socială evreiască a orașului. Iată ce se relatează în *Dobrogea jună* (director, Constantin Sarry), în numărul din 20 noiembrie 1923: „*Eri dimineață [19 noiembrie 1923] la Templul Israelit a avut loc sfințirea drapelului Societății „AJUTORUL” al societății meseriașilor evrei din localitate. După oficierea serviciului religios de către Rabinul Schachter s-a făcut sfințirea și botezul drapelului al cărui naș a fost dl. Virgil Andronescu, primarul orașului*”. Autorul articolului a reținut că la solemnitate au participat, în afară de oficialități, reprezentanți ai magistraturii, comercianți, industriași ș. a., precum și Societatea meseriașilor israeliți din Tulcea cu drapel, Societatea funcționarilor ospătari din localitate, reprezentate prin președinții lor și comitetul cu drapele. „*După slujbă - se arăta în continuare -, Rabinul Schachter, referându-se la cuvintele Regelui David, care a spus că dintre toate faptele frumoase, cel mai frumos este iubirea între frați, care trăiesc în unire, face reprezentanților Societății urări de prosperitate și viață lungă și încheie spunând că, întrucât acest drapel are culorile naționale, se cuvine a se aduce M. S. Regelui*”. Primarul orașului, Virgil Andronescu a declarat atunci că „*aici nu sărbătorim numai drapelul Societății meseriașilor evrei din Constanța, ci și cimentarea frăției pe care acești cetățeni ai țării au dovedit-o în Războiul pentru Întregirea neamului, când laolaltă cu sângele celorlalți frați au îngrășat pământul scump al patriei*”. Adolf Șapira, președintele Societății „AJUTORUL”, a mulțumit „*asistenței care a făcut Societății meseriașilor evrei deosebita cinste de a participa la această solemnitate și arată că scopul acestei societăți este de a aduna fondurile necesare pentru a construi în localitate un azil pentru meseriașii dobrogeni bătrâni*”. În continuare, George Georgescu, președintele Camerei de Comerț a adus mulțumiri comitetului societății, care i-a oferit prilejul de a asista la o solemnitate atât de importantă pentru piața industrială a orașului, promițând tot concursul pentru înfăptuirea Țelurilor Societății meseriașilor evrei din localitate. S-a reținut că la festivitate au mai luat cuvântul, transmițând salutări călduroase organizatorilor, Papadat Bengescu, consilier la Curtea de Apel, Const. Filip, în numele marinarilor civili, domnul Scru, în numele Comunității Elene ș. a. După prezentarea felicitărilor, s-a format un cortegiu care, în acordurile muzicii militare, a parcurs Strada Carol până la Grand, unde a avut loc o agapă³.

Anul următor, aceeași Societate a meseriașilor israeliți, „AJUTORUL”, a inițiat un bal „*cu scopul înălțător ca prin fondurile ce se vor aduna, unite cu altele strânse tot prin serbări și donațiuni, să se ridice în localitate un azil pentru bătrânii care au nevoie de asistență, indiferent de naționalitate*”⁴. Evenimentul a avut loc la 24 martie 1924 în sala teatrului „*Elpis*” cu participarea întregii colonii israelite din oraș la care s-au alăturat „*foarte multe familii de români*”⁵. După cum se poate citi în presa vremii, „*petrecerea a fost admirabilă și armonia nu a dezmințit tradiționala unire a acestui popor când e vorba de o faptă frumoasă. A fost poșta americană, bătaie de flori și de confete etc. În pauză s-au recitat versuri admirabile și s-au executat tablouri vivante cu o neîntrecută*

---

³ *Ibidem*, nr. 267, noiembrie 1923.

⁴ *Ibidem*, nr. 69, 26 martie 1924.

⁵ *Ibidem*.

elegantă de către tineretul israelit local, care a dat concurs neprețutat. D-lor A. Șapira, președintele societății „AJUTORUL” și Wolf Schwartz, casierul societății, cari au depus cea mai mare muncă pentru reușita acestei serbări, li se cuvin cele mai frumoase și meritate elogii, întrucât prin munca lor desinteresată vor face să se ridice aici la Constanța un azil de bătrâni, de care se simte o atât de imperioasă nevoie”⁶.

Un alt eveniment local interesant este ilustrat în presa care relatează că luni, 6 iulie 1924, „a avut loc în sala restaurantului <<BRISTOL>> un simultan de 16 partide de șah jucate de dl. Garabet Serabian, cunoscutul șahist din Constanța (...). Șaseșprezece șaburi înșirate pe opt mese a câte doi jucători aleși din cei mai buni ai Constanței, așteptau cu nerăbdare lupta cu maestrul. Primul care fu învins a fost dl dr. I. Zosmer, după care urmează dnii Ghinsberg, Schechter, A. Zomer, Kerikbakcian, Einstein, Appel, Teodoru, Mamut Celebi, Navon, Davidsohn, Segal și dr. Wechsler”⁷. Deși învinși, remarcăm că printre cei mai buni pasionați de șah din oraș se numărau mai mulți evrei.

În anul 1924 la Constanța a fost înființată și Secția locală a Asociației Culturale a Femeilor Evreice (A. C. F. E.), care s-a remarcat în mod deosebit cu prilejul organizării primei sale șezători în data de 1 februarie 1925 în saloanele „Regina”, presa afirmând că s-a înregistrat atunci, în prezența a „tot ce Constanța a avut mai select”, „un succes moral desăvârșit”⁸.

Prezenți în viața socială a urbei, evreii și-au făcut remarcată prezența în mod deosebit prin înființarea, în anul 1924, a unei bănci cu capital local: Banca Centrală de Comerț din Constanța, apariția acestei instituții fiind considerată în presă drept „un fapt de o deosebită însemnătate (...), fiind merită să favorizeze alături de cele existente, punerea în valoare a bogățiilor dobrogene”⁹. Consiliul de Administrație al băncii, format din membri fondatori, era format din: dr. W. Goldenberg, președinte, Simon Alperin, vicepreședinte, J. A. Rudic, administrator delegat, Haim Benum, Albert Herșcovici, L. M. Ghinsberg, Zaharie Zosmer, Daniel Davidsohn și Artur Călin, numit director al băncii¹⁰.

Ca dovadă a bunei înțelegeri între autoritățile locale și conducerile celor două comunități evreiești din Constanța, menționăm că, în anul 1925, cererile adresate de aceste comunități pentru acordarea unor subvenții în scopul întreținerii școlii israelite din localitate au fost îndeplinite¹¹.

Primăria Constanței a susținut în epocă și alte inițiative evreiești organizate în scop filantropic, fie de către Societatea Israelită a Meseriașilor din Constanța - condusă de A. Șapira - (un festival urmat de un bal în sala Teatrului Elpis, la 27 februarie 1926)¹², fie de Asociația Generală a Studenților Evrei -

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Dacia*, Marți, 7 Iulie 1924. Localul „Bristol” se afla în Str. Carol nr. 56.

⁸ *Renașterea*, anul I, nr. 22, 15 februarie 1925.

⁹ *Dobrogea economică*, anul III, nr. 1-2, ianuarie-februarie 1924.

¹⁰ *Ibidem*

¹¹ D. J. A. N., filiala Constanța, *Fond Primăria Constanța*, dosar nr. 9/1925, f. 52 și f. 120.

¹² *Idem*, dosar nr. 1/1926, f. 6.

Cercul Regional Constanța - reprezentată de I. Spigler - (un festival artistic urmat de dans în aceeași sală Elpis la 28 august 1926)¹³.

De subliniat că în cadrul legăturilor unor autorități românești cu autoritățile din Palestina, comunitatea evreilor din Constanța nu a fost ocolită, la 21 iulie 1925, de vizita Înalțului Comisar britanic al Palestinei, Sir Herbert Samuel care, după vizitele efectuate la Prefectură, Primărie și în Mamaia, s-a întreținut cu Rudich și Birnbaum, „*discutând despre situația din Palestina*”¹⁴. Presa locală a consemnat și alte ipostaze ale relațiilor între România și Palestina. *Dobrogea jună* din 12 iunie 1926, de exemplu, a relatat despre sosirea la Constanța a marelui Rabin din Ierusalim, Jacob Mehr, care a fost primit oficial de către Î. P. S. Gherontie, Episcopul Tomisului, iar comunitatea israelită a oferit însemnatului oaspete un banchet în saloanele cercului cultural evreiesc la care au luat parte, pe lângă membri comunității, mai multe persoane oficiale¹⁵. În *Dobrogea jună* din 4 septembrie 1929 a fost publicat articolul „*Tulburările din Palestina și Evreii din Dobrogea*”, care informa că evreii din Constanța au ținut o ședință solemnă sub președinția lui Pincu Șapira, președintele Comunității, fiind reprezentați evreii din întreaga Dobroge. Sioniștii, prin vocea lui Albert Theiler și L. Militescu, „*au protestat cu toată energia împotriva masacrelor și acțiunii de exterminare pornite în Palestina împotriva elementului iudeu*”¹⁶.

Preocupați de memoria comunității, evreii constănțeni s-au distins în epocă prin buna îngrijire a cimitirului israelit. Cruțiu Delasăliște a publicat, la 29 august 1926, în *Marea Neagră*, periodic pe care îl conducea, un comentariu interesant sub titlul „*Cultul celor ce se duc. O vizită la cimitirul israelit. Un locaș de vecinicie cu adevărat modern al Constanței*”. Semnatarul articolului arăta contrastul flagrant între imaginea cimitirului mozaic și cel creștin, acesta din urmă remarcându-se, în sens negativ, printr-o îngrijire superficială, faptul datorându-se „*neglijenței noastre*” sau „*puținei pietăți ce o avem către cei duși din viață*”. Cimitirul israelit se distingea însă încă de la intrare printr-o „*frumoasă poartă de fier*”. În interior se remarca „*un puț de beton, admirabil (...), un chioșc de mesteacăn, în stil vânătoresc, acoperit de viță încărcată cu ciorchini de struguri*”. Se arăta că peste tot se aflau „*poteci și trandafiri de toate soiurile, apoi gutui, cireși, vișini, smochini, agriși și coacăze*”, iar pe alături „*flori de tot soiul*”. Mormintele mozaice erau foarte îngrijite, unele din granit negru, altele din marmură albă, fiind amintite cele ale lui Pomerantz, Nathan L. Kleinman, Fanny Herțovici, David Vaisman, Norbert Davidman, Lucica Bringher, Mina A. Bercovici, Ana Maria A. Companeitș,

---

¹³ *Ibidem*, f. 61.

¹⁴ *Dacia*, nr. 160, 22 iulie 1925. Menționăm că au existat evrei constănțeni care au contribuit, în timp, la reclădirea Palestinei. Astfel, la 10 septembrie 1920, dr. Leon Rosenblatt a donat 1.000 de lei fondului pentru restaurarea Palestinei inițiat de Federația Sioniștilor din România, cf. Arhiva Comunității Evreilor din Constanța, *Fond Documentar*, vol. 1, f. nenumărată.

¹⁵ *Dobrogea jună*, nr. 126, 12 iunie 1926.

¹⁶ *Idem*, nr. 181, 4 septembrie 1929.

dintre cele așkenade și cele ale lui Morena Ciprut, Samoil Hilel, Bercu și Avram Almozaino, Nissan Jerusalemi, dintre cele sefarde. În finalul materialului, C. Delasăliște a arătat că această „îmflorire a locașului de odihnă israelit” se datorează întregii comunități și în mod special lui I. Seni, fost consilier comunal¹⁷.

În *Dacia* din 3 decembrie 1927 se înștiința că, în aceeași zi, la liceul evreiesc, se organizează o „șezătoare literară și artistică” în cadrul căreia era anunțat drept conferențiar profesorul clasicist dr. Carol Blum despre „*Filosofia în epoca împăraților romani*”¹⁸. Profesorul C. Blum era de altfel cunoscut ca o eminentă personalitate a dascălilor constănțeni. Acesta s-a remarcat, între altele, printr-o cercetare asupra destinului marelui poet roman Ovidius. Într-un număr al *Voinței Dobrogei* din 29 septembrie 1928 se făcea cunoscut că profesorul a publicat la Editura „Glasul Bucovinei” din Cernăuți (1928) lucrarea *Cauzele relegării poetului roman P. Ovidius Naso la Tomis*¹⁹. Semnatarul articolului (H. P. Gr.) adresa o mulțumire generală profesorului pentru acest studiu, care „te reține și te apropie sufletește de toate aceste ținuturi ale noastre”, remarcând totodată cuvintele din prefața lucrării: „*Mulțumim domniei sale, care, venit de curând în mijlocul nostru, își termină prefața prețiosului opuscul cu următoarele cuvinte: <<Cu prilejul cincantenerului, închin cu adâncă venerație modestul meu studiu Dobrogei, acestui binecuvântat petec de pământ al întregitei noastre patrii, provinciei atât de bogată în nobile amintiri istorice și sortită, pentru fericita sa situație geografică, unui strălucit viitor>>*”²⁰.

Demn de remarcat este că la Liceul „*Mircea cel Bătrân*”, unde predă și profesorul dr. Carol Blum, se acordau anual bursele „*Lucian și Rene Theiler*”, donate de către evreul A. Theiler²¹.

În legătură afirmarea activă a evreilor în viața orașului, presa a reținut și gratitudinile unor cetățeni români față de gesturile demne de remarcat ale unor evrei. *Dacia* din 24 decembrie 1927 a publicat, de exemplu, un „*Act de mulțumire*” semnat de Dumitru Trandafir din Valul lui Traian (Omurcea) pentru dr. E. Locăr din Constanța, care, după cum a ținut să precizeze semnatarul recunoscător, „*prin îngrijirile sale și știința ce o posedă mi-a salvat copilul de la o moarte sigură*”²².

În urma recensământului din anul 1928, în municipiul Constanța au fost înregistrați 2.135 de evrei, românii fiind în număr de 49.102, grecii 6.266,

¹⁷ *Marea Neagră. Organ Național-Liberal*, Constanța, anul IV, nr. 5, Duminică, 29 august 1926.

¹⁸ *Dacia*, anul XIV, nr. 264, 3 decembrie 1927.

¹⁹ *Voința Dobrogei*, anul I, nr. 28, 29 septembrie 1928.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Anuarul Liceului „Mircea cel Bătrân”*, Constanța, 1929/1930, p. 29; Idem, 1930/1931, p. 26; Idem, 1931/1932, p. 82; Idem, 1932/1933, p. 77; Idem, 1933/1934, pp. 127-130.

²² *Dacia*, anul XIV, nr. 2981, 24 decembrie 1927. Alți medici evrei cunoscuți în viața orașului de la malul Mării au fost: W. Goldinberg, B. Moisevici Tatarschi, A. Rapaport, S. Haimovici, Leon Rozenblatt, Ed. Bernfeld, D. J. A. N., filiala Constanța, *Fond Primăria Constanța*, dosar nr. 10/1928, f. 28.

armenii 3.751, turcii și tătarii 3.666, alții 7.542, totalul populației orașului fiind atunci de 72.462 de locuitori²³.

În numărul *Dobrogei jună* din 13 aprilie 1929 se făcea cunoscută activitatea asociației sioniste *Keren-Hayessod* la Constanța din data de 31 martie, marcată printr-o mare întrunire la cinematograful „Tranulis”, unde a rulat filmul „*Primăvara în Palestina*”²⁴.

Implicații în eforturile de modernizare ale orașului, unele personalități ale etniei evreiești din localitate s-au implicat și în viața politică. Pe lista Partidului Național Țărănesc pentru alegerile comunale din 14 martie 1930 s-a aflat, de exemplu, P. Șapira, aflat la poziția a 9-a, cunoscut comerciant, președinte al Bursei de Comerț și Cereale²⁵.

Demn de reținut este că, în urma preluării conducerii Germaniei de către Partidul Național Socialist al Muncitorilor, în ianuarie 1933, cunoscându-se propaganda antisemită vehiculată de membrii acestei formațiuni, evreii din Constanța „*de ambele rituri*”, au organizat, la 5 aprilie 1933, un protest „*împotriva exceselor antisemite din Germania*”. S-a reținut că, „*la orele 7 seara s-a oficiat câte un serviciu religios la templul israelit din str. Rosetti și la templul spaniol din str. Mircea. La aceste servicii religioase a participat aproape întreaga populație israelită din Constanța. Nu s-au ținut discursuri*”²⁶.

Atașați Patriei de adopție, evreii localnici cinsteau sărbătorile naționale ale românilor. Presa ne dezvăluie că una dintre sărbătorile importante pe care evreii le onorau în mod deosebit era cea dedicată Unirii de la 1 decembrie 1918. Sub titlul „*Evreii din Constanța împotriva revizioniștilor*”, *Dobrogea jună* din 1 decembrie 1936 informa cititorii că liderii comunităților mozaice din oraș, Chirman Adilștein, în numele israeliților de rot occidental (*așkenazi*) și Solomon Israel, în numele israeliților de rit spaniol (*sefarzi*) au lansat un apel către toți coreligionarii cu următorul cuprins: „*Ziua de 1 Decembrie - zi în care s-a înfăptuit pentru totdeauna unirea tuturor Românilor și în care zi Țara, pentru vecie, a fost statornicită în granițele ei firești, va fi sărbătorită și de noi cu toată însuflețirea și vă înștiințăm că sărbătorirea va avea loc în ziua de 1 Decembrie a. C. Orele 16 jumătate la templul nostru din C. A. Rosetti*”²⁷. În continuare, președinții comunităților arătau că, „*prin numărul mare de participanți vom sublinia importanța covârșitoare a acestei zile, afirmând acum, ca și în trecut, că suntem alături de întreaga suflare Românească luând parte și din*

---

²³ D. J. A. N., filiala Constanța, *Fond Primăria Constanța*, dosar nr. 10/1928, f. 43. Cu ocazia recensământului din anul 1930 au fost înregistrați în întreaga Dobrogea 3.795 de evrei, cf. Dr. Sabin Manuilă, dr. W. Filderman, *Regional Development of the Jewish Population in Romania, (1957)*, Romanian Historical Studies, f. 1., 1996, p. 17.

²⁴ *Dobrogea jună*, anul XXV, nr. 79, 13 aprilie 1929, p. 1.

²⁵ *Dacia*, nr. 48, 13 martie 1930. Pincus Șapira a condus Bursa de mărfuri și cereale până în anul 1933 când a decedat, activitatea sa ca președinte al Bursei fiind foarte apreciată, cf.

Idem, nr. 32, 6 aprilie 1933.

²⁶ *Idem*, nr. 32, 6 Aprilie 1933.

²⁷ *Dobrogea jună*, nr. 263, 1 decembrie 1936.

*tot sufletul nostru la toate năzvănițele Neamului, fiind contopiți și noi cu viața, întristările și bucuriile României Întregite*²⁸.

În final, putem reține că o privire asupra imaginii evreilor care constituiau două comunități însemnate (*așkenadă* și *sefardă*) în vechea cetate a Tomisului, așa cum se poate contura din reperatele presei interbelice locale („*Dobrogea jună*”, „*Dacia*”...), ilustrează pregnant afirmarea etnicilor mozaici în viața socială a orașului. Subliniem că la manifestările diferitelor asociații evreiești, precum cea a meseriașilor evrei din Constanța, „*Ajutorul*”, erau invitate și participau cu entuziasm „*foarte multe familii de români*”. Presa locală mai reține unele evenimente deosebite din viața mozaicilor din localitate, demn de remarcat aici fiind protestul „*împotriva exceselor antisemite din Germania*”, organizat la 5 aprilie 1933, în ambele sinagogi (cea din Strada Rosetti și cea din Strada Mircea), după ce Partidul Național Socialist al Muncitorilor preluase puterea în Germania în ianuarie 1933.

Într-o concluzie sumară, imaginea evreilor din Constanța în presa interbelică locală evidențiază, în primul rând, un grup etnic recunoscut, afirmat în relațiile sociale, economice și culturale ale urbei. În al doilea rând, se dovedește că între persoanele de origine evreiască și localnicii români a existat o frumoasă coabitare, fapt confirmat inclusive de unele mărturii contemporane.

Suntem convinși că, dincolo de orice interpretare subiectivă, o extindere a studiului privind reflectarea imaginii evreilor în presa interbelică la nivelul ziarelor și periodicelor locale, poate constitui un barometru fidel a ceea ce au reprezentat pentru românii de atunci evreii de lângă ei.

---

²⁸*Ibidem.*